

POLITIIKKATIETEET

LAPIN YLIOPISTO

YHTEISKUNTATIETEIDEN TIEDEKUNTA

**Rangaistuspopulististen diskurssien rakentuminen osana keskustelua
katujengeistä ja kieltolaista**

Markus Pietilä (Y28110579)

Pro gradu -tutkielma

VALO1302 Valtio-opin tutkielmaseminaari

Kevät 2026

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Rangaistuspopulististen diskurssien rakentuminen osana keskustelua katujengeistä ja kieltolaista

Tekijä: Markus Pietilä

Koulutusohjelma: Poliittikatieteet, valtio-oppi

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä: 82

Vuosi: 2026

Tiivistelmä: Tutkielmani käsittelee rangaistuspopulististen diskurssien rakentumista katujengeistä ja kieltolaista käydyissä keskusteluissa. Rangaistuspopulismissa on kyse poliittisen diskurssin muodosta, jonka keskiössä on ajatus siitä, että yhteiskunnan harjoittama kriminaalipolitiikka ei vastaa kansalaisten oikeustajua ja siksi lainsäädäntöä tai rangaistuksia olisi muokattava enemmän tätä käsitystä vastaavaan suuntaan.

Tässä työssä lähestyn aihetta kahden esimerkkitapauksen kautta, joiden ympärillä on nähtävissä rangaistuspopulistisia diskursseja: katujengeistä ja kieltolaista käydyistä keskusteluista. Aineistona käytän katujengikeskustelussa vuonna 2022 tehdyn välikysymyksen yhteydessä eduskunnassa käytyä keskustelua. Kieltolain osalta aineistoni muodostuu joulukuussa 1931 eli juuri ennen kieltolain kumonnutta kansanäänestystä eduskunnassa pidetyistä puheenvuoroista, joiden varsinainen aihe oli kyseinen kansanäänestys, mutta jossa otettiin paljon kantaa myös itse kieltolakiin. Tämän lisäksi otin mukaan ajan sanomalehtien pääkirjoituksia vastaavalta ajanjaksolta. Analyysimenetelmänä hyödynnän Ruth Wodakin pääasiassa kehrittelemää diskurssihistoriallista analyysiä, joka painottaa erityisesti viestin ympäristöä ja kontekstia viestin sisältöön vaikuttavana tekijänä.

Katujengikeskustelussa oppositiossa olleet puolueet hyödynsivät rangaistuspopulismia kauhistellessaan katujengien vaarallisuutta ja niiden muodostamaa uhkaa suomalaisille, sekä hallituksen väitettyä haluttomuutta puuttua tähän kehitykseen. Samalla puheissa vaadittiin kovia keinoja, jotka kehystettiin ainoaksi oikeaksi toiminnan muodoksi. Kieltolakiluvussa lain kannattajat vaativat yhteiskunnalta kovia toimia alkoholin torjumiseksi ja viholliskuvia rakennettiin etenkin trokareista, eli alkoholin salakauppiaista. Lain kumoamisen kannattajat korostivat lain sopimattomuutta kansan oikeustajuun, sekä lain aiheuttamia yhteiskunnallisia ongelmia vaatiessaan lain kumoamista.

Avainsanat: rangaistuspopulismi, kansan oikeustaju, kriminaalipolitiikka, konteksti

Sisällys

1. Johdanto	1
1.1 Tutkielman aihe	1
1.2 Aineisto ja analyysi	2
2. Kriminaalipolitiikasta	7
2.1 Yleisesti	7
2.2 Suomen kriminaalipoliittinen kehitys	9
2.3 Rangaistuspopulismi Suomessa	11
3. Rangaistuspopulismi	14
3.1 Mitä on rangaistuspopulismi?.....	14
3.2 Suhde perinteiseen populismiin	18
3.3 Media rangaistuspopulismin veturina	20
3.4 Kansan oikeustaju	22
3.5 Syitä rangaistuspopulismin suosiolle	25
4. Rangaistuspopulistiset diskurssit katujengeistä käydyssä keskustelussa	28
4.1 Keskustelun konteksti.....	28
4.2 Miten välikysymyskeskustelussa rakennettiin ryhmiä diskursiivisin keinoin?	32
4.3 Muita diskursiivisia havaintoja.....	38
4.4 Esitettyjä kriminaalipoliittisia toimenpiteitä	41
4.5 Erilaisten rangaistuspopulististen diskurssien tunnistaminen	43
4.6 Perussuomalaisten kriminaalipoliittinen ohjelma.....	46
4.7 Yhteenvetona	48
5. Rangaistuspopulismi kieltolaista käydyn keskustelun ympärillä	50
5.1 Kieltolain eri vaiheet Suomessa.....	50
5.2 Keskustelun konteksti.....	53
5.3 Ryhmistä muodostettuja diskursseja.....	57
5.4 Muita diskursiivisia huomioita	65
5.5 Kuinka rangaistuspopulismi ilmenee aineistossa?.....	69
5.6 Yhteenvetona	70
6. Johtopäätöksiä.....	72
Lähteet	75

1. Johdanto

1.1 Tutkielman aihe

Rikollisuus on yhteiskunnallisena ilmiönä laajasti tutkittu ja monin eri tavoin ymmärretty. Viime kädessä kysymys on siitä, että yhdessä kokonaisuudessa elävillä ihmisillä on olemassa tavalla tai toisella sovitut säännöt ja normit, joita ilman yhteisöt eivät voisi toimia. Nykyajan kansallisvaltioiden kontekstissa nämä säännöt esiintyvät lakien muodossa. Lakien rikkomisesta yhteiskunnassa rangaistaan lakia rikkonutta henkilöä erilaisin sanktioin. Tapio Lappi-Seppälän määritelmän mukaan: “— rangaistus on viranomaisten lain nojalla määräämä oikeudellinen seuraamus; se tuomitaan tekijälle lain rikkomisen seurauksena; se sisältää aina tekijään kohdistuvan moitteen; ja se merkitsee siten jonkinlaisen kielteisen kokemuksen tai kärsimyksen aiheuttamista —” (Lappi-Seppälä 2000, 1). Merkittävä yhteiskuntafilosofinen kysymys on, kuinka yhteiskunnan tulisi reagoida niihin tekoihin, jotka tavalla tai toisella rikkovat yhteisön normeja.

Rikollisuus ja kriminaalipolitiikka ovat merkittävä osa poliittista keskustelua. Tähän keskusteluun vaikuttaa diskursiivinen ilmiö, jota kutsutaan rangaistuspopulismiksi. Ilmiö nojaa ilmiönä yhteiskunnan jäsenten eli kansalaisten kokemukseen siitä, että yhteiskunnassa toteutettu kriminaalipolitiikka ei vastaa sen käsityksiä oikeudenmukaisuudesta. Nykyään sosiaalisessa mediassa lähestulkoon minkä tahansa rikollisuutta käsittelevän uutisen yhteydessä on kommentteja toisensa perässä kauhistelemassa tuomioiden lievyyttä ja sitä, kuinka Suomessa suositaan rikollisia uhrien kustannuksella. Tämä tyytymättömyys voi kanavoitua monella tavalla ja nykyisissä länsimaisissa puoluedemokratioissa ilmiö näkyy pääosin siten, että poliittiset toimijat asemoivat itsensä näiden tyytymättömien kansalaisten ääneksi ja pyrkivät edistämään tämän todellisen tai koetun kansanosan toivomaa kriminaalipolitiikkaa.

Tämä tutkielma käsittelee rangaistuspopulismia yleisesti sekä sen ilmenemistä suomalaisessa poliittisessa keskustelussa parin esimerkitapauksen kautta. Tavoitteeni on määritellä rangaistuspopulismien käsite aiheesta jo olemassa olevaan tutkimuskirjallisuuteen nojaten, sekä tämän jälkeen tutkia sen ilmenemistä suomalaisessa poliittisessa kontekstissa parin esimerkitapauksen avulla. Rangaistuspopulismi on ensisijaisesti poliittisen diskurssin muoto, joten sen ymmärtäminen onnistuu parhaiten tutkimalla aiheeseen sopivia poliittisia diskursseja. Aiheesta ei tällä hetkellä ole tietojeni mukaan juurikaan suomenkielistä tai suomalaisen

yhteiskuntaan keskittynyttä tutkimuskirjallisuutta, joten tämä tutkimusnäkökulma toimii toivottavasti avauksena laajemmalle keskustelulle niin kriminaalipoliitikassa kuin populismia tutkivien keskuudessa. Tutkimuskysymyksenäni on: miten rangaistuspopulistiset diskurssit rakentuvat osaksi katujengeistä ja kieltolaista käytyjä keskusteluja?

1.2 Aineisto ja analyysi

Tutkin opinnäytetyössäni rangaistuspopulismien ilmenemistä Suomen poliittisessa keskustelussa. Aihe on laaja ja tämän vuoksi väkisinkin joudun tekemään graduuni merkittäviä rajauksia. Keihäänkärkenä toimivat keskustelut katujengeistä ja kieltolaista, minkä lisäksi mainitsen lyhyesti muita aiheita, joista käydyssä keskustelussa on havaittavissa rangaistuspopulistisia piirteitä.

Katujengeistä käytävään keskusteluun voisi löytää aineistoa runsaasti lukuisista eri lähteistä. Koska rangaistuspopulismissa on kyse poliittisesta diskurssista, olen valinnut aineistoksi molemmista aiheista enimmäkseen eduskunnassa käytyjä keskusteluja - katujengeistä käytävän osion aineisto muodostuu niistä kokonaan. Aineistoksi valikoitui välikysymyskeskustelu vuodelta 2022, kun silloinen oppositio perussuomalaisten johdolla teki välikysymyksen silloin vallassa olleelle pääministeri Sanna Marinin johtamalle hallitukselle katujengirikollisuudesta. Välikysymys oli nimeltään *Välikysymys nuoris- ja katujengirikollisuuden torjumisesta maahanmuutto- ja kriminaalipoliittisin keinoin*. Täydentävänä aineistona hyödynnän lisäksi perussuomalaisten kriminaalipoliittista ohjelmaa, joka julkaistiin samana vuonna kuin välikysymyskeskustelu käytiin, eli vuonna 2022.

Kieltolakiaineisto on rajattu toisella tavalla. Kieltolaki oli aikansa merkittävimpiä ja eniten keskustelua herättäneitä yhteiskunnallisia kysymyksiä, joten aineistoa olisi ollut runsaasti saatavilla. Tässäkin aineistossa nojaan pääasiassa eduskunnassa käytyihin keskusteluihin ja tällä kertaa virallisena keskustelunaiheena on ollut kansanäänestyksestä käytävä keskustelu joulukuussa 1931 eli juuri silloin, kun silloinen pääministeri Sunila toi eduskuntaan esityksen kansanäänestyksen järjestämisestä kieltolaista. Keskustelun aiheena oli *Hallituksen esitys n:o 89 laiksi neuvoa-antavan kansanäänestyksen toimeenpanemisesta väkijuomalainsäädännön perusteiden selvittämiseksi*. Ajankohdan valinta toimii toisaalta ennen kaikkea aineiston rajauskeinona, mutta toisaalta myös siksi, että kansanäänestyksestä käyty keskustelu toi olemassaolollaan konkreettisen tiedon muutoksen mahdollisuudesta, mikä avasi oven keskustelulle, ei pelkästään itse äänestyksestä vaan laajemmin kieltolaista, sen historiasta, vaikutuksista ja tavoitteista. Ajoittain aineistossa puhujat keskittyvät itse kansanäänestykseen

ja sen tekniseen toteutukseen, mitä en pidä aineistossa ensisijaisena kiinnostuksenkohteena vaan laajempaa keskustelua kieltolaista itsestään. Kaikki puheenvuorot sijoittuvat ajalle 3-17.12.1931, eli aikaan juuri ennen kieltolaista toteutettua kansanäänestystä.

Tämän lisäksi valitsin aineistoon muutamia Helsingin Sanomien ja Suomen Sosialidemokraatin lehtiartikkeleita suunnilleen vastaavalta ajanjaksolta (13-29.12.1931). Lehtiartikkelit toimivat eduskunnassa annettujen puheenvuorojen täydennyksenä aineistossa, sillä tuohon aikaan sanomalehdet olivat huomattavasti avoimemmin poliittisia kuin nykyään. Helsingin Sanomat valikoitui mukaan siksi, että se oli ja on yhä yksi Suomen media kentän suurimmista ja merkittävimmistä mielipidevaikuttajista. Aineistossa se edustaa kieltolain osalta lain kaatamista kannattavaa osapuolta. Suomen Sosialidemokraatti edustaa media-aineistossa voimakkaan kieltolakimyönteistä kantaa. Nämä lehdet tuovat eduskunnan ulkopuolista ääntä aineistoon mukaan.

Koska rangaistuspopulismissa on kysymys ensisijaisesti poliittisen diskurssin muodosta poliittisten liikkeiden sijaan, on aineistoa viisasta lähestyä diskurssianalyysin avulla. Tutkin valitsemaani aineistoa siten, että pyrin tunnistamaan ja erittelemään erilaisia diskurssin muotoja, joiden voi katsoa edustavan rangaistuspopulismiin viittaavia piirteitä. Näitä ovat esimerkiksi vastakkainasettelu kansan ja eliitin välillä, puheet kansan oikeustajun unohtamisesta tai huomiotta jättämisestä, kurin ja järjestyksen palauttamisesta ja viholliskuvien luomisesta.

Diskurssianalyysissä analysoidaan kielenkäytön rakenteita ja merkityksellistämisen tapoja, joilla ilmaisemme ja havainnollistamme asioita ympärillämme. Diskurssien avulla jäsennellään, kategorisoidaan ja muilla tavoilla rakennetaan ympäröivää todellisuutta. Se pohjautuu ajatukseen siitä, että todellisuutta rakennetaan sosiaalisten käytänteiden avulla ja siten kieli yhtä aikaa luo ja muokkaa sitä todellisuutta, jossa elämme. (Pietikäinen ja Mäntynen 2019.)

Keskeinen käsite diskurssianalyysissä on sosiaalinen konstruktionismi. Kyseessä on ajatus, jonka mukaan todellisuus rakentuu ihmisten välisessä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja siten todellisuutta rakennetaan kielen avulla. Peter Berger ja Thomas Luckmannin teosta *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen* (1994) pidetään klassikkoteoksena sosiaalisesta konstruktionismista. Heidän määritelmänsä mukaan todellisuus rakentuu sosiaalisen toiminnan kautta ja tämän toiminnan keskeisenä rakennuspalikkana on kieli. Kun siis haluamme ymmärtää todellisuutta, jossa elämme, on kielen tutkiminen tarpeellinen osa

keinovalikoimaamme, sillä kieli muodostaa merkittävän osan siitä yhteisestä käsityksestä, jota kutsumme todellisuudeksi. (Emt.)

Sosiaalisesta toiminnasta puolestaan syntyy diskursseja, joista diskurssianalyysissä ollaan kiinnostuneita. Diskurssit ovat kielellisesti materialisoituvia viestinnällisiä käytänteitä, joiden avulla luomme merkityksiä ja käsitteellistämme ympäröivää todellisuutta. Diskurssit määrittelevät sen, miten ymmärrämme ja käsitämme todellisuuden ja havaitsemamme ilmiöt. (Pietikäinen ja Mäntynen 2019, 71.)

Kriittinen diskurssianalyysi on yksi diskurssianalyysin pitkäaikaisista alasuuntauksista, josta yhtä pidemmälle kehittynyttä analyysimenetelmää kutsutaan diskurssihistorialliseksi analyysiksi (discourse-historical analysis). Tämän metodin kehittämiseen on alusta saakka osallistunut Ruth Wodak ja häneen menetelmä yleensä liitetään (Konttori 2021, 147). Menetelmä sopii työn analyysimenetelmäksi useastakin syystä. Tässä menetelmässä kiinnitetään huomioita asioiden ilmaisemisen historialliseen kontekstiin, minkä vuoksi menetelmä sopii hyvin eri aikakausien ilmiöiden tunnistamiseen ja tässä tapauksessa rangaistuspopulismien piirteiden tunnistamiseen eri aikakausien konteksteissa. Analyysia ohjaavat seuraavat kysymykset:

1. Miten henkilöitä, asioita tai ilmiöitä nimetään ja miten heihin viitataan lingvistikseen?
2. Millaisia piirteitä, ominaisuuksia ja luonteenpiirteitä henkilöihin, asioihin ja ilmiöihin liitetään?
3. Millaisia argumentteja kyseisessä diskurssissa hyödynnetään?
4. Mistä perspektiivistä tai näkökulmasta nämä nimeämiset, attribuutiot ja argumentit ilmaistaan?
5. Artikuloidaanko ilmaisut peittelemättä, tehostetaanko niitä tai lievennetäänkö niitä?

(Reisigl ja Wodak 2015, 32; Konttori 2021, 148.)

Edellä mainittuihin kysymyksiin sisältyy oletus vastakkainasettelusta ja me vastaan muut -mentaliteetin luomisesta. Rangaistuspopulismi rakentuu vastakkainasettelun ja viholliskuvien luomisen ympärille, missä rikolliset ja kovempia rangaistuksia vastustavat määritellään ryhmiksi, joihin liitetään tiettyjä piirteitä. Ongelmana vastaavasti on, että edellä kuvatut kysymykset nojautuvat vahvasti kahden ryhmän vastakkainasettelusta, vaikka käsittelyssä

olevissa tapauksissa vastakkainasettelu usein rakentuu monipuolisemmin, kuin vain yksinkertaisesti niputtamalla puheissa mainitut ryhmät “hyvälle” tai “pahalle” puolelle.

Analyysissäni tulen keskittymään paitsi erilaisiin ryhmiin, joita aineistossa nousee esiin, myös muihin asioihin ja ilmiöihin, joihin aineistossa liitetään tiettyjä ominaisuuksia ja mielikuvia. Rangaistuspopulismien kannalta olennaisten käsitteiden, kuten kansan oikeustajun sekä turvallisuuden ja rankaisemisen diskurssien rakentuminen ovat tämän työn kannalta olennaisimpia kysymyksiä. Pyrin tunnistamaan aineistossa ilmeneviä nominaatiostrategioita, sekä ryhmien ja ilmiöiden kuvailuja, joilla rangaistuspopulistista politiikkaa pyritään oikeuttamaan. Jotta tämä olisi mahdollista, on myös kyettävä tunnistamaan tarkasteltavan ajanjakson olosuhteet, jotka vaikuttavat lausuttujen asioiden sisältöön.

Diskurssihistoriallisen analyysin ytimessä on ymmärrys kontekstista. Ajatus on, että kun luetaan, kuunnellaan ja tulkitaan viestintää, vaikuttaa viestin ympärillä oleva ympäristö ja asiayhteys viestin sisältöön ja sen vuoksi viesti on tulkittava sen kontekstia vasten. Wodak on tulkinnut kontekstin varsin laajasti: hän on määritellyt kontekstille neljä tasoa, joiden kautta se olisi mahdollista määrittää. Kerrokset ovat

1. välitön teksti kyseisessä kommunikointitilanteessa
2. lausumien, tekstien, genrejen ja diskurssien välinen intertekstuaalinen ja interdiskursiivinen suhde
3. kyseisen ”tilanteen kontekstin” kieliopin ulkopuoliset sosiaaliset ja ympäristöön liittyvät muuttujat sekä institutionaaliset puitteet
4. laajempi yhteiskunnallis-poliittinen ja historiallinen konteksti, johon diskursiiviset käytännöt on sulautettu ja johon ne liittyvät.

(Wodak 2015, 328; Wodak 2011, 628–629.)

Edellä mainitut kontekstien osat toimivat kaikki osina kontekstia tunnistettaessa ja määriteltäessä. Konteksti kytkeytyy myös genren käsitteeseen: genreillä tarkoitetaan diskurssintutkimuksen näkökulmasta kielellisestä ja sosiaalisesta toiminnasta muotoutuvaa rakennetta, jonka henkilöt tunnistavat ja osaavat toimia niiden mukaisesti (Pietikäinen ja Mäntynen 2019, 110).

Quentin Skinner on yksi merkittävimmistä retoriikan tutkijoista, joka on erikoistunut muun muassa arvioimaan sitä, millä tavoin ihmisen ympäristö vaikuttaa hänen viestinsä sisältöön.

Skinnerin mukaan, jos halutaan saada selville, mitä kukin henkilö on sanoessaan tarkoittanut, on selvítettävä ensin, mihin kysymykseen hän pyrki vastaamaan. Aikoinaan hän edusti vastakkaista näkemystä yleiselle tulkinnalle, jonka mukaan filosofit eri aikoina etsivät vastauksia pohjimmiltaan samoihin kysymyksiin. Skinnerin tulkinta oli, että kysymyksen ja vastauksen konteksti ja siten historia muovaavat vastausten sisältöä, minkä vuoksi niiden tunteminen on välttämätöntä, mikäli tavoitteena on ymmärtää vastausten sisältöä. (Palonen 2003, 21–25.)

Tämän ongelman joudun ratkaisemaan myös tässä työssä. Käsittelemäni keskusteluaiheet käytiin eri aikakausina, mikä väistämättä vaikuttaa aineiston kontekstiin. Skinnerin tulkinta kontekstista perustuu siihen, että ihmisten käsitykset ja ymmärtämys todellisuudesta eri aikakausina ovat vaihtelevia, minkä vuoksi eri aikoina artikuloituja asioita ei voida verrata suoraan toisiinsa tulkitseematta tarkemmin sitä taustaa, josta viesti on tuotettu. Mielestäni Wodakin määrittelemät kontekstin tasot myötäilevät tätä tulkintaa, sillä ne painottivat vahvasti analysoitavien tekstien ulkopuolisten tekijöiden huomioimista osana viestin sisältöä. Nämä tekijät ovat väistämättä omaan aikauteensa muotoutuneita ja siten vaikuttavat aikansa ilmaisuihin erilaisilla tavoilla.

Määrittäessäni kontekstia molempien aiheiden kohdalla olen väistämättä joutunut tekemään valintoja ja painotuksia omista lähtökohdista käsin, mikä väistämättä jättää jälkensä määritellyn kontekstin sisältöön. Kontekstin määrittelyn tarkoituksena on luoda ymmärrettävä kehys sille, miksi tietyn aikakauden ihmiset ajattelivat tai toimivat tietyllä tavalla. Erityisesti arvioitaessa lähes sadan vuoden takaisten puheiden kontekstia nykyajasta käsin voivat nykyajalle ominaiset käsitykset vaikuttaa menneisyyden puheiden tulkintoihin. Tämä ei kuitenkaan ole varsinaisesti rajoite vaan neutraali tosiasia, jonka huomioiminen oikealla tavalla voi jopa parantaa tutkimuksen tulosten laadukkuutta.

2. Kriminaalipolitiikasta

2.1 Yleisesti

Puhuttaessa rangaistuspopulismista ollaan samalla keskustelemassa kriminaalipolitiikasta ja sen tarkoituksesta. Kriminaalipolitiikka tarkoittaa sitä kokonaisuutta, joka pitää sisällään yhteiskunnan rikollisuutta koskevan päätöksenteon (Laitinen ja Aromaa 1994, 25.) Tällöin pohditaan muun muassa sitä, mikä on yleensä rangaistusjärjestelmän tarkoitus. Onko rikosseuraamusjärjestelmän ensisijainen tehtävä rangaista rikoksentehtäjä, kostaa tälle, ennaltaehkäistä rikollisuutta tulevaisuudessa vai jokin muu? Mikäli näitä kysymyksiä ei esitetä, on rangaistuspopulismien syiden ymmärtäminen vaikeaa ja vastaukset jäisivät väistämättä pinnallisiksi.

Rikollisuus on yhteiskunnallisena ilmiönä todennäköisesti yhtä vanha kuin nykyihmisen olemassaolo - vaikka nykyaikana rikolliseksi tulkittua käytöstä tai toimintaa ei ennen sellaiseksi tietenkään tulkittu. Niin kauan kuin ihmisiä ja sen myötä ihmisyyhteisöjä on ollut olemassa, on ollut myös sellaista käytöstä, joka rikkoo yhteisön normeja. Ja yhtä kauan ovat ihmisyyhteisöt reagoineet sellaiseen käytökseen erilaisin tavoin. Nykyään rikolliseksi toiminnaksi mielletään sellainen toiminta, joka rikkoo yhteiskunnan lakeja.

Janne Kivivuori käy kirjassaan *Rikollisuuden syyt* (2013) läpi tunnetuimpia kriminologian teorioita, jotka pyrkivät omalta osaltaan selittämään rikollisuutta ilmiönä ja sen syitä. Hänen teksteistään käy ilmi, ettei ole olemassa yhtä selkeää ja kaiken kattavaa teoriaa rikollisuuden synnystä ja olemassaolosta. Tämä on looginen johtopäätös, sillä jos näin olisi, olisi rikollisuus yhteiskunnallisena ongelmana mitä luultavimmin jo kyetty ratkaisemaan. Sen sijaan hän esittelee erilaisia kriminologian teorioita, jotka osaltaan pyrkivät selittämään rikollisuutta ilmiönä, millaiset tekijät ovat sen taustalla ja kuinka rikollisuutta tulisi pyrkiä torjumaan.

Kivivuoren kirjassaan läpikäymät kriminologiset teorit (esim. kontrolliteoria, rutiinotoimintojen teoria ja paineteoria) ovat luonnollisesti toisistaan eroavia, mutta niitä ei kirjoittajan muodostaman tulkinnan mukaan tule tarkastella toisistaan erillisinä tai vaihtoehtoisina vaan pikemminkin toisiaan täydentävinä. Tarkoittaen, että jokainen teoria tarjoaa omalta osaltaan palan ratkaisua rikollisuuden ratkaisemiseksi, jos kutakin ratkaisuehdotusta osataan soveltaa oikein yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. (Kivivuori 2013.) Teorioilla on myös muutama yhtenäinen johtopäätös: vankila on tehoton keino rikollisuuden vähentämisen näkökulmasta, erilaiset asennekampanjat eivät näytä vähentävän

rikollisuutta ja sen sijaan köyhyyden ja tuloerojen kasvu yhteiskunnassa ovat merkittävä rikollisuuden kasvua selittävä tekijä (emt., 360).

Iso yhteiskuntafilosofinen kysymys on, kuinka yhteiskunnan tulisi reagoida epäsoveliaana pidettyyn käytökseen, kuten rikollisuuteen. Tähän on olemassa lukuisia teorioita ja ajatuksia siitä, mitä rankaisemisella tulisi tavoitella ja mikä on rankaisemisen funktionaalinen luonne. Onko rankaisemisen tärkein tavoite teon sovittaminen, tekijälle kostaminen tämän tekemän teon vuoksi, uhrin tai yhteiskunnan suojeleminen, jokin muu vai kenties kaikki edellä mainitut seikat yhtä aikaa? Teoriat jakautuvat karkeasti preventio- ja sovitusteorioihin sillä perusteella, mitä pidetään rankaisemisen perimmäisenä funktiona. Jälkimmäisissä teorioissa uskotaan rangaistuksen olevan oikeutettua sillä perusteella, että henkilön on sovitettava rangaistuksen suorittamisen avulla oma väärä tekonsa. Tässä ajattelussa rangaistusten yksilölliset ja yhteiskunnalliset seuraukset ovat toissijaisia: rankaiseminen perustuu teon sovittamiseen, ei rikollisuuden torjumiseen itsessään. Preventioteoriat keskittyvät rangaistusten välineellisiin hyötyihin; siihen mitä positiivisia vaikutuksia pahantekijöitä rankaisemalla olisi yhteiskunnallisesti. (Vatjus-Anttila 2022, 89.)

Suomessa ja muissa pohjoismaissa on kriminaalipolitiikan osalta viimeisten vuosikymmenten aikana noudatettu ajatusta positiivisesta yleispreventiosta. Kimmo Nuotio määrittelee käsitteen sisällön seuraavasti:

Ajatus on, että jos oikeusjärjestys koetaan hyväksyttäväksi, ihminen on valmis suuntautumaan sen osoittamien käyttäytymisvaatimusten mukaisesti. Rangaistusten tuomitsemisella ei tässä mielessä suoraan ohjattaisikaan yksilötoimijoita, vaan pikemminkin muistutetaan siitä, että tietyt jo muutenkin tunnetut käyttäytymisvaatimukset ovat voimassa. — Kun ihminen kasvaa yhteiskunnan jäseneksi, hän oppii paitsi tuntemaan oikeusjärjestyksen vaatimukset myös kunnioittamaan lainsäätäjää auktoriteetin lähteenä. Lain kunnioitus perustuu oppimiseen ja kokemukseen eikä oman toiminnan seurausten optimointiin. (Nuotio 2019, 33.)

Tässä tulkinnassa ihmisten kunnioitus lakia ja yhteiskuntaa kohtaan tulkitaan syntyvän siitä, että molemmat katsotaan kunnioituksen arvoisiksi. Kunnioitus ja sen mukana tuleva lainkuuliaisuus ei siis perustu ulkoa päin tulevaan pakottavaan kontrolliin vaan sisäsyntyiseen uskemukseen siitä, että yhteiskuntaan ja lakiin voi luottaa. Siksi yhteiskunnan jäsenet ovat valmiimpia hyväksymään myös itseensä kohdistuvat sanktotoimet, koska näkevät niiden kohdistuvan oikeudenmukaisella tavalla.

Rangaistuspopulismien kannalta mielenkiintoinen teoria on peloteoria, eli negatiivinen yleispreventio. Sen keskiössä on ajatus siitä, että rangaistuksella voidaan ennaltaehkäistä henkilöä olemaan toteuttamatta rikollista tekoa, koska hän haluaa välttää teosta seuraavan rangaistuksen, koska tämä rangaistus koetaan epämiellyttävänä. Mutta pelotepreventio tulkitsee nykyään tämän sinänsä todellisen ilmiön perustuvan enemmän kiinnijäämisen riskiin kuin pelkoon teosta seuraavan rangaistuksen ankaruudesta. (Yli-Hemminki, Melander ja Nuotio 2022, 28.) Kuten myöhemmin tämän tutkielman tuloslukuista ilmenee, uskotaan rangaistuksen pelotevaikutukseen vahvasti yhä, vaikka sen toimivuus rikollisuuden ehkäisyssä on tutkimuskirjallisuudessa asetettu kyseenalaiseksi.

Toisaalta rangaistuspopulismissa usein ilmenevä kovempien rangaistusten vaatiminen ei välttämättä pohjautu ajatukseen rangaistusten rikollisuutta ehkäisevästä vaikutuksesta vaan jonkinlaiseen kostomentaliteettiin tai vaatimukseen oikeudenmukaisuudesta. Tässä tulkinnassa rangaistuspopulismi nojautuisi siltäkin enemmän sovitusteorian suuntaan: ajatukseen siitä, että rikollisen teon toteutettuaan tekijä on veloitettu suorittamaan rangaistuksen puhtaasti hyvityksenä aiemmasta teostaan (emt., 25). Tällöin rangaistusten toimivuus rikollisuuden ehkäisyssä muuttuu merkityksettömäksi, sillä väliä on vain sillä, että rikokseen syyllistynyt saa ansionsa mukaan. Vaikeus syntyy siinä, että sopivalle rangaistukselle ei usein ole olemassa objektiivista mittaamiskeinoa, jos pohjana on vaatimus rikollisen teon sovittamisesta. Siksi rangaistuksen oikeudenmukaisuudesta sekä sen seurauksista niin yksilöllisellä kuin yhteiskunnallisella tasolla joudutaan tekemään punnintaa, jos molempia ei ole mahdollista täysimääräisesti saavuttaa.

2.2 Suomen kriminaalipoliittinen kehitys

Suomessa oli itsenäistymisen alkua ajoista 1970-luvulle saakka käytössä varsin ankara rangaistuskäytäntö muihin pohjoismaihin verrattuna. Myös vankien määrä oli maassa korkea asukaslukuun suhteutettuna. Mutta 1970-luvulta lähtien toteutettiin laaja määrä uudistuksia, joiden johdonmukaisena tavoitteena oli muuttaa suomalaista kriminaalipoliittikkaa samaan suuntaan muiden Pohjoismaiden kanssa, kun aiemmin Suomi oli rangaistuskäytännöissään huomattavasti muita pohjoismaita ankarampi. Pitkän kriminaalipoliittisen muutosprosessin myötä Suomi muuttui rangaistustasoltaan muiden pohjoismaiden kanssa samoille linjoille. Vankien määrä väheni selvästi: kun vuonna 1950 vankeja oli 100 000 asukasta kohden 200, vuonna 1998 luku oli enää 55 (Pratt 2007, 161). Rangaistuspopulismia tutkinut John Pratt mainitsee Suomen yhtenä esimerkkinä maasta, jossa rangaistuspopulismi ei ole vallannut tilaa kriminaalipoliittisessa päätöksenteossa, toisin kuin monissa muissa maissa (emt., 161–167).

Rikollisuus ja etenkin väkivalta- ja henkirikollisuus väheni Suomessa merkittävästi 1990-luvulta 2020-luvun alkuun saakka muiden länsimaiden tavoin. Samaan aikaan yleisesti länsimaissa vankien määrä kasvoi. Yleisen rikollisuuden samanaikainen lasku vankien määrän nousun kanssa voi vaikuttaa erikoiselta, mutta ilmiö alleviivaa jo yleiseksi totuudeksi kriminologian piirissä noussutta johtopäätöstä vankien määrän ja tehtyjen rikosten yhteydestä toisiinsa: yhteyttä ei käytännössä ole vaan kummankin kategorian luvut nousevat ja laskevat omien lainalaisuuksiensa mukaisesti (Lappi-Seppälä 2000, 36–37). Vankien määrän nousu ei siis ensisijaisesti selity ainakaan ensisijaisesti kasvaneella rikollisuudella vaan yhteiskunnan kriminaalipoliittisilla toimenpiteillä. Suomessakin vankien määrän lasku oli seurausta johdonmukaisista toimenpiteistä, joilla pyrittiin tähän tavoitteeseen (emt., 37).

Aura Kostiainen tutki väitöskirjassaan Suomen rikosoikeusuudistusta toteutuneen rikosoikeuskomitean työtä tunnistaakseen taustalla vaikuttaneita tavoitteita ja aiheen ympärillä pyöriviä diskursseja. Kostiainen kertoo työnsä tavoitteista:

Tarkoitukseni on siten tarkastella kertomusta suomalaisesta humanin ja rationaalisen kriminaalipolitiikan paradigmasta tutkimalla tämän paradigman syntyvaihetta: pyrkimyksenäni on osoittaa tämän paradigman historiallisuus ja valottaa sen perustamisajankohtana esiintyneitä sisäisiä ristiriitoja. Tässä viimeisimmässä tehtävässä piilee tutkimukselleni genealogisen ”nykyhetken historia” -lähestymistavan tuoma lisäarvo: sen avulla voidaan dekonstruoida nykyhetkellä itseäänselvyyksinä pidettyjä asiointiloja. (Kostiainen 2023, 3.)

Uudistusprosessi oli pitkä. Komitea aloitti toimintansa vuonna 1972 ja sai mietintönsä valmiiksi vuonna 1976, minkä jälkeen oikeusministeriössä alkoi pitkä kokonaisvaltainen uudistustyö rikoslain uudistamiseksi. Projektin huipentui vasta vuonna 2003 kun viimeisetkin projektin esittämät lakiesitykset vietiin läpi eduskunnassa. (Emt.) Kokonaisuudessaan projekti kesti siis yli 30 vuotta.

Keskeinen käsite komitean työssä oli humani ja rationaalinen kriminaalipolitiikka. Samoin Kostiaisen tulkinnan mukaan kyseinen uudistuskomitea oli keskeisesti vaikuttamassa uuden kriminaalipolitiikan paradigman syntyyn, erityisnäytteenä komitean jäsenenä toiminut rikosoikeuden professori Inkeri Anttila, jolla oli merkittävä vaikutus laajemminkin suomalaisen kriminaalipolitiikan kehityksessä. (emt., 18.) Tämä paradigma on toiminut merkittävänä vaikuttimena suomalaisen kriminaalipolitiikan kehityksessä, ja osaltaan sen

ansioista Suomen vankimäärät vähenivät usean vuosikymmenen ajan muiden länsimaiden vankien määrän kasvaessa samaan aikaan

Rangaistuspopulismien merkittävyyttä suomalaisessa kriminaalipoliittisessa keskustelussa arvioitaessa voidaan arvioida samalla sitä, onko vanha humanin ja rationaalisen kriminaalipolitiikan paradigma uuden murroksen keskellä. Kostiaisen mukaan on (emt., 19–20). Rangaistuspopulismien eräs ulottuvuus on sen nihkeä suhtautuminen kriminaalipolitiikan asiantuntijoihin, ainakin silloin, kun näiden asiantuntijoiden mielipiteet ovat toisenlaisia koettuun kansan oikeustajuun nähden. Lappi-Seppälän tulkinnan mukaan juuri asiantuntijoiden suuri rooli kriminaalipoliittisten suuntaviivojen määrittelyssä on osaltaan vaikuttanut vankien määrän merkittävään vähenemiseen yleisen länsimaisen trendin vastaisesti (Lappi-Seppälä 2000, 37). Rangaistuspopulismien voidaan ehkä tulkita tämän vanhan paradigman haastavaksi ideologiseksi motiiviksi. Tällainen tulkinta on tietysti yksinkertaistava, sillä yhteiskunnallisiin kehityssuuntiin vaikuttavat niin monet erilaiset tekijät, ettei niitä voida selittää vain yhden ilmiön voimistumisella. Rangaistuspopulismien voimistuminen ensin muualla länsimaissa ja myöhemmin Suomessa voi kuitenkin tarjota yhden näkökulman nykyisen kriminaalipolitiikan kehityssuunnan arvioimiseen.

2.3 Rangaistuspopulismi Suomessa

Rangaistuspopulismia voi tutkia siitä näkökulmasta, millaisin tavoin se kytkeytyy nykypäivänä osaksi Euroopassa jo hyvin yleisiä maahanmuuttovastaisia populistipuolueita. Esimerkiksi Suomen versio tällaisesta puolueesta on Perussuomalaiset, jolla voidaan sanoa olevan johtava rooli kovempien rangaistusten puolesta puhumisessa Suomen poliittisella kentällä, mutta tällekin puolueelle tämä teema ei ole kaikista keskeisin agenda määrittelevä tekijä. Puolueen oma kriminaalipoliittinen ohjelma vuodelta 2022 painottaa tarvetta koventaa tuntuvasti rangaistuksia etenkin seksuaali- ja väkivaltarikoksista. Ohjelman retoriikka painottuu vahvasti rangaistuspopulistiseen sanomaan, kuinka Suomessa rikoksentekijöitä rangaistaan hyvin heppoisesti ja kuinka nykyiset rangaistuskäytännöt koettelevat tavallisten kansalaisten oikeustajua.

Muutaman viime vuoden aikana runsaasti mediajulkisuutta, sekä poliitikkojen ja aktiivisten kansalaisten huomiota Suomessa herättänyt ilmiö on ollut keskustelu pääasiassa pääkaupunkiseudulla operoivista katujengeistä. Katujengien määritelmästä ei ole yksimielisyyttä johtuen jo siitä, että sen merkitys vaihtelee kontekstista riippuen. Poliisin määritelmän mukaan katujengi on “henkilöjoukko, joka tekee rikoksia yhdessä tai ainakin

yhteisymmärryksessä ja toiminta on luonteeltaan jatkuvaa. Katujengien rikollisuus on omiaan vaarantamaan yleisten paikkojen järjestystä ja turvallisuutta tai aiheuttamaan turvattomuuden tunnetta jollakin tietyllä alueella.” (Poliisi 2025.) Suomessa katujengien jäsenet ovat suurimmaksi osaksi maahanmuuttajataustaisia nuoria, ja ilmiö on keskittynyt enimmäkseen pääkaupunkiseudulle ja myös muihin suurempiin kaupunkeihin Etelä-Suomen alueella. Katujengeistä käytävä välikysymyskeskustelu on toinen kahdesta esimerkkitapauksesta, joita hyödynnän tässä työssä.

Historiallisesti Suomesta löytyy rangaistuspopulismien kannalta äärimmäisen mielenkiintoinen yhteiskunnallinen aihe, joka käytiin kauan ennen kuin rangaistuspopulismien käsitettä oli edes olemassa: kieltolaki. Kieltolaissa on kyse alkoholijuomien ja viinon valmistamisen, myymisen ja nauttimisen kieltävästä laista, joka oli Suomessa voimassa vuosina 1919–1932. Nykypäivän keskustelussa kieltolaista ollaan hyvin yksimielisiä siitä, että laki oli täydellinen epäonnistuminen; Suomessa ei koskaan olla juotu päätä niin usein täyteen kuin kieltolain aikana ja myös yleisen lainkuuliaisuuden katsottiin heikentyneen juuri kieltolain vaikutuksesta. Tämä johtui muun muassa siitä, että kansalaiset eivät koskaan todella tunnustaneet lain legitimitettä vaan väkijuomia maahan salakuljettaneet henkilöt saivat toimia yllättävän vapaasti ilman pelkoa kansalaisten suorittamista ilmiannoista. Tähän nähden voi vaikuttaa yllättävältä, että lailla oli ennen sen voimaan astumista laajaa kannatusta kansalaisten ja etenkin eduskuntapuolueiden keskuudessa. Alun perin se vuonna 1907 hyväksyttiin eduskunnassa jopa yksimielisesti.

Rangaistuspopulismien kannalta aihe on mielenkiintoinen siitä syystä, että niin lakia kannattavien kuin sitä vastustavien henkilöiden hyödyntämässä retoriikassa on tunnistettavissa rangaistuspopulistisia piirteitä. Molemmat osapuolet vetosivat vuoron perään siihen, kuinka kansa on heidän puolellaan tässä asiassa ja sen vuoksi juuri heidän kantansa on moraalisesti oikein. Aikoinaan lakia säädettäessä asian puolesta vahvasti kampanjoinut raittiusliike nautti laajaa kannatusta lähes kaikissa aikansa puolueissa, joten ainakin puoluepoliittisesti arvioituna kieltolaki todella oli suosittu sen alkuaikoina. Lisäksi molempien osapuolten rakentamissa diskursseissa luotiin viholliskuvia vastapuolesta rangaistuspopulismille ominaisilla tavoilla.

Rangaistuspopulismi ei silti suinkaan rajoitu vain näihin esimerkkeihin vaan rangaistuspopulistisia diskursseja on mahdollista löytää monenkin aiheen tiimoilta arvioitaessa poliittista keskustelua. Kieltolakiluvussa tehdyistä havainnoista voidaan vetää yhtäläisyysmerkkejä nykyajan huumepoliittiseen keskusteluun, jossa voi esiintyä hyvinkin

rangaistushaluisia asenteita huumausaineiden käyttäjiä tai niitä myyviä kohtaan. Toinen esimerkki voisi olla sosiaalietuuksien väärinkäyttö. Milloin tahansa poliittisessa keskustelussa nostetaan esiin sosiaaliturva, liittyy siihen lähes aina jonkun keskustelijan esiin nostama mahdollisuus, että mikäli sosiaaliturvaa parannetaan, siitä hyötyvät vain sellaiset henkilöt, jotka eivät sitä ansaitse. Erityisen vihaista huomiota ovat saaneet osakseen ne henkilöt, joita julkisessa keskustelussa kutsutaan ideologisesti työttömiksi. Poliittisessa keskustelussa tällaisia henkilöitä kuvataan yleensä moraalittomiksi, laiskoiksi ja jopa loisiksi. Näissä keskusteluissa on yhteistä, että niissä osoitetaan vihollinen, joka ei sovi yleiseen moraaliseen normistoon, ja johon siten voidaan kohdistaa vaatimuksia kuritoimenpiteistä ja rangaistuksista, joten ainakin siltä osin teemoissa on nähtävissä rangaistuspopulistisia piirteitä.

Tässä työssä en silti käy läpi laajemmin rangaistuspopulismien yleisyyttä ilmiönä vaan tutkimukseni kohdistuu edellä mainittuihin esimerkkitapauksiin. Tavoitteena on rangaistuspopulististen diskurssien tunnistaminen ja määrittely näiden aiheiden ympäriltä, jotta vastaavia teemoja on helpompi tunnistaa laajemmin yhteiskunnallisessa keskustelussa. Molempien aiheiden ottaminen tässä työssä tarkempaan tarkasteluun antaa mahdollisuuden arvioida rangaistuspopulististen diskurssien rakentumista eri aikakausina, jolloin on toisaalta otettava huomioon eri aikakausien poliittisiin olosuhteisiin vaikuttaneet tekijät. Tämän haasteen pyrin ratkaisemaan valitsemallani analyysimenetelmällä, joka pyrkii huomioimaan viestien kontekstit ja niiden vaikutukset viestien sisältöihin.

3. Rangaistuspopulismi

3.1 Mitä on rangaistuspopulismi?

Sana rangaistuspopulismi on käänös englanninkielisestä käsitteestä “penal populism”. Termillä viitataan poliittiseen diskurssiin, jossa tietyt poliittiset toimijat vaativat muutoksia rangaistusjärjestelmään tai lainsäädäntöön - esimerkiksi rangaistusten koventamista - vedoten koettuun “kansan oikeustajuun” rikosoikeuteen ja kriminaalipoliittikkaan perehtyneiden asiantuntijoiden mielipiteiden sijasta (Garland 2021, 258). Asetelma on siis periaatteessa sama kuin perinteisessä populismissa, jossa korostetaan populistien olevan “todellisen kansan” puolella ja “eliittien” - tässä tapauksessa kriminaalipoliittisten asiantuntijoiden - olevan vieraantuneita todellisen kansan kokemuksista.

Käsite sai alkunsa, kun brittiläinen kriminologi Sir Anthony Bottoms loi vuonna 1995 käsitteen populistisesta rankaisuhalukkuudesta (eng. populist punitiveness), jolla hän pyrki kuvaamaan aikansa rikollisuutta kohtaan esiintyneitä asenteita. Tekstin julkaisun aikaan 1990-luvulla erityisesti Yhdysvalloissa, mutta myös muualla Länsi-Euroopassa osana poliittista keskustelua ja käytännön kriminaalipoliittikkaa vahvistui “tough on crime” -asenne, jonka kuvaamiseen Bottoms käsitteen loi (Ilveskero 2018). Hän täsmensi erikseen, ettei näe sen tarkoittavan samaa asiaa kuin “kansan oikeustaju”, koska kansan tahto ei ole suinkaan niin yksioikoisesti rangaistusten kiristämisen puolella kuin esimerkiksi mediassa annetaan yleensä ymmärtää. Käsitteeseen rankaisuhaluisesta kansasta elää kuitenkin vahvana, minkä vuoksi poliittiset toimijat käyttävät näitä oletettuja rangaistusten koventamisen vaatimuksia perusteinaan ajaa kovempaa kriminaalipoliittikkaa. (Bottoms 1995, 40.) Myöhemmin Bottomsin jälkeen samansuuntaista ilmiötä on käsitelty kirjallisuudessa rangaistuspopulismien käsitteen kautta. Ilmiötä ovat käsitelleet omissa kirjoissaan muun muassa John Pratt ja David Garland sekä Julian Roberts tutkimusryhmineen.

Populismia on yleisesti tutkimuskirjallisuudessa lähestytty populistisen liikehdinnän kautta, eli tutkimalla historian eri aikoina voimissaan olleita poliittisia liikkeitä ja puolueita, jotka on mahdollista luokitella jollain lailla populistisiksi. Rangaistuspopulismien kohdalla tämä metodi ei kuitenkaan toimi. Rangaistuspopulismi on ilmiönä erilainen moniin muihin tutkimuskirjallisuudessa luotuihin tulkintoihin populismista, koska itsessään sen ympärille ei ole usein muodostunut poliittista liikettä vaan ilmiö näyttäisi toimivan eräänlaisena taustavoimana olemassa olevien poliittisten liikkeiden taustalla. David Garlandin tulkinnan mukaan kyse on siitä, että rangaistuspopulismissa ei ole ensisijaisesti kysymys poliittisesta

sisällöstä vaan tavasta argumentoida tai erityisestä poliittisen diskurssin muodosta. Siksi rangaistuspopulismissa ei ole aina kysymys rangaistusten koventamisesta vaan se tulisi nähdä pikemminkin populistisena vuorovaikutuksena poliitikkojen ja kansalaisten välillä sekä poliittisen argumentoinnin tehostuskeinona. (Garland 2001, 259.) Toisaalta populismia on tutkimuskirjallisuudessa lähestytty myös siitä näkökulmasta, että siinä on kyse niin kutsutusta diskursiivisesta kehyksestä (*discursive frame*), eli asioiden merkityksellistämisestä haluttuun muotoon (Herkman 2019, 42). Tämä tulkinta sopii mielestäni hyvin rangaistuspopulismiin kuvaamiseen.

Olenaisesti rangaistuspopulismiin teemaan liittyy käsite kansan oikeustajusta. Tyypillisesti kovempien rangaistusten puolesta puhuva poliitikko oikeuttaa argumenttinsa vetoamalla myyttiseen käsitykseen “kansan oikeustajusta”, jonka mukaan rangaistukset eivät ole oikeudenmukaisia suhteessa teon vakavuuteen eivätkä ne myöskään vastaa uhrin rikoksen myötä kokemaa kärsimystä. John Prattin määritelmän mukaan rangaistuspopulismissa on kyse myös yleisemmin pettymyksen ja vihan tunteesta, joka syntyy uskomuksesta, jonka mukaan rikosoikeudellinen “eliitti” ei enää keskity suojelemaan lainkuuliaisia, tavallisia kansalaisia vaan niitä, jotka pyrkivät vaarantamaan edellä mainittujen hyvinvoinnin ja turvallisuuden (Pratt 2007, 12).

Toinen sisällöllinen piirre rangaistuspopulismissa on, että sen mukaan uhrin kokemuksia ei huomioida rangaistuksia päätettäessä ja että rikoksista määrättävien rangaistusten tulisi olla oikeassa suhteessa rikosten uhrien kokemaan kärsimyksen. Uhrin käsitettä on yhteiskuntatieteissä tutkittu ja yksi eniten viitatuista määritelmistä on Nils Christien esittämä tulkinta “ihanteellisesta uhrista” (eng. the Ideal Victim). Christie määrittelee käsitteen tarkoittavan “sellaista henkilöä, jolle - rikoksen uhriksi joutuessaan - annetaan kaikkein välittömimmin täysi ja hyväksytyt uhrin status.” Christie lisäksi täsmensi viittaavansa määritelmässään siihen kuvaan, joka uhrista julkisessa keskustelussa luodaan. Hänen määrittelemässään kriteereissä ihanteellinen uhri on 1) heikko, 2) suorittamassa kunniallisena pidettyä tehtävää, 3) joutuu rikoksen uhriksi paikassa, jossa olemisesta häntä ei voi mitenkään syyttää ja 4) tehnyt uskottavaa vastarintaa ennen rikoksen uhriksi joutumistaan. (Christie 1986, 19.)

Kun David Garland kuvailee kovempien rangaistusten kasvanutta suosiota länsimaisissa yhteiskunnissa kirjassaan *The Culture of Control* (2001), hän kuvailee uhrin aseman myötäilevän mediassa enemmän politisoitunutta ja mielikuviin pohjautuvaa kuvausta uhrista,

kuin todellisen elämän uhrien mielipiteisiin ja kokemuksiin perustuvaa. Lisäksi mediassa tapahtuva uhrien kokemusten jalustalle nostaminen saa rikoksen tuntumaan kansalaisista kuin yhteiseltä ja yleiseltä kärsimykseltä sen sijaan, että tapahtunut olisi poikkeuksellinen ja yksilöön kohdistunut. (Emt., 143–144.) Uhrin kokemuksiin keskittyminen voi toisin sanoen vääristää kokonaiskuvaa rikollisuudesta, jos ilmiön tarkastelemiseen keskitytään paljon (media)huomiota saavien yksittäistapausten kautta kuin laajempia kokonaisuuksia arvioimalla. Varsinkin silloin kun rikoksen uhri sopii Christien kuvaukseen ihanteellisesta uhrista, saa rikos huomattavan paljon mediahuomiota, jolloin kansalaisten käsitykset rikollisuudesta rakentuvat pitkälti näistä tapauksista luotujen mielikuvien varaan.

Näiden merkkien valossa rangaistuspopulismi onkin nähtävä poliittisen asiasisällön tai poliittisen liikehdinnän sijaan poliittisen diskurssin muotona. Tavalliseen populismiin peilaten rangaistuspopulismi pitää sisällään samanlaisia piirteitä, eli keskiössä on yhtäältä kansan tahdon korostaminen sekä toisaalta asiantuntijoiden (eliittien) mielipiteiden ja tutkimustiedon vähättely. Perinteinen populismi on myös usein määritelty tavaksi tehdä politiikkaa, joten rangaistuspopulismi asettuu tässä suhteessa populismin yleistason määritelmiin hyvin. Sen sijaan rangaistuspopulismi sopii huonosti politiikan tutkijoiden tapaan tutkia populistisia liikkeitä, sillä nimenomaisesti rangaistuspopulismien ympärille syntyneitä poliittisia liikkeitä tunnetaan niukasti.

Toisaalta on ymmärrettävä, että kriminaalipolitiikassa on kyse laajemmasta ilmiöstä kuin pelkästään rangaistusten koventamisesta tai lieventämisestä. Se miten rikolliseen tai normien vastaiseen toimintaan tulisi reagoida kansalaisten ja yhteiskunnan taholta lienee yhteiskuntafilosofian vanhimpia kysymyksiä. Pelkkä rangaistusten koventamisen vaatiminen ei välttämättä tarkoita, että kysymys olisi rangaistuspopulismista, koska kovempien rangaistusten vaatiminen voi olla myös kriminaalipoliittinen toimenpide ilman populistista elementtiä. Rangaistuspopulismista on kyse silloin, kun poliittinen toimija vaatii rangaistusten koventamista itseisarvoisesti lähes kaikesta rikollisesta toiminnasta kansan oikeustajuun vetoamalla, luokittelee rikoksia tekevät ihmiset tavalla tai toisella toisen luokan kansalaisiksi tai pyrkii keräämään suosiota kovilla puheillaan kansalaisten keskuudessa.

Julian Roberts ja hänen tutkimusryhmänsä esittämän tulkinnan mukaan olennainen piirre, josta rangaistuspopulistisen toiminnan tunnistaa on seuraava: “Rangaistuspopulistit asettavat politiikkatoimien mukanaan heille vaaleissa suoman edun rangaistusten tosiasiallisten yhteiskunnallisten vaikutusten edelle. Toisin sanoen tärkeintä on tehdä poliittisia toimia, joista

on poliittista hyötyä niiden tosiasiallisista yhteiskunnallisista seurauksista piittaamatta.” (Roberts ym. 2003, 24.) Tämän tulkinnan ongelma tosin lienee, että voi olla erittäin vaikeaa tehdä objektiivista erottelua siitä, milloin poliitikko tekee ratkaisunsa puhtaasti siksi, että kokee sen oikeaksi ja toimivaksi ratkaisuksi ja milloin vain siksi, että uskoo sen tuovan itselleen poliittista etua. Prattin näkemys asiasta onkin osittain toinen: hänen mukaansa rangaistuspopulismissa ei ole kyse yksinomaan kyynisestä suosion tavoittelusta äänestäjien keskuudessa, sillä rangaistuspopulismin suosion kasvun taustalla on nähtävissä pitkäaikainen yhteiskunnallinen ja kulttuurinen kehityskulku 1970-luvulta lähtien. Ilmiö on yksinkertaisesti liian vahva ja yhtenäinen halki modernin länsimaisen yhteiskuntajärjestelmän, jotta sitä voisi pitää pelkästään poliitikkojen kyynisenä pyrkimyksenä hyödyntää ihmisten pelkotiloja oman äänisaaliin tai suosion kasvattamisessa, vaikka tälläkin on kiistatta osuutensa rangaistuspopulismin vahvistumisessa. (Pratt 2007, 3.)

Vaikka rangaistuspopulismissa on ensisijaisesti kysymys poliittisesta diskurssista, voidaan sitä ilmiönä silti peilata myös aiemmin läpikäytyihin rangaistusteorioihin. Vaatimus kansan oikeustajun noudattamisesta asettuu välineelliseen preventioteoriaan; siinä rangaistuksella tavoitellaan jotain välineellistä hyötyä. Toisaalta kenties vieläkin vahvempi yhteys löytyy rangaistuspopulismin ja pelotevention väliltä. Rangaistuspopulismin sanoma rangaistustason riittämättömyydestä liittyy ajatukseen siitä, että rikoksentekijä suorittaa rikoksen, koska ei joudu riittävästi pelkäämään teostaan hänelle mahdollisesti koituvia seurauksia. Tällöin looginen päätelmä olisi, että näitä seuraamuksia on ankaroitettava, jolloin pelko kovemmasta rangaistuksesta saisi henkilön luopumaan aikeistaan. Mutta tämä pelotevaikutus on luonteeltaan toisenlainen kuin yleensä luullaan. Pelote, joka estää henkilöä tekemästä rikosta, ei kohdistu saatavaan tuomion ankaruuteen vaan kiinnijäämisriskiin. (Yli-Hemminki, Melander ja Nuotio 2022, 27–28.) Jos henkilö pelkää rikoksesta kiinni jäämistä, hän todennäköisemmin ei toteuta tekoaan. Niinpä toimenpiteet, jotka vaikeuttavat rikosten tekemistä - esimerkiksi valvonnan lisääminen - voivat toimia ainakin Kivivuoren esittelemän rutiinotoimintojen teorian mukaan rikollisuutta ehkäisevinä toimenpiteinä (Kivivuori 2013, 311–318).

On myös syytä huomioida, että tutkittava ilmiö ja siitä keräämäni tutkimuskirjallisuus keskittyy käytännössä kokonaan moderniin länsimaiseen poliittiseen järjestelmään. Rangaistuspopulismia esiintyy todennäköisesti jossain määrin kaikissa mahdollisissa yhteiskuntajärjestelmissä, mutta sen muodot voivat vaihdella paljonkin. Esimerkiksi autoritaarisesti hallituissa yhteiskuntajärjestelmissä ei kansalaisten keskuudessa esiinny

vastaavanlaisella tavalla toiveita valtion väkivaltamonopolin valtaoikeuksien lisäämisestä ja kansalaisten lukkojen taa heittämisestä. Rangaistuspopulismiin piirteisiin kuuluu, että sen kannattajat uskovat sen kohdistuvan johonkin heitä uhkaavaan tahoon ja johon valtion väkivaltamonopoli on kykenevä tarjoamaan ratkaisun. Esimerkiksi länsimaissa esiintyvät rangaistusasetteet maahanmuuttajia, huumeidenkäyttäjiä ja seksuaalirikollisia kohtaan; nämä muodostavat vihollisen, joita vastaan poliisi ja hallitus voivat tarjota “kunnollisille kansalaisille” suojaa.

3.2 Suhde perinteiseen populismiin

Perinteinen populismi on itsessään yksi politiikkatieteiden käsitellyimmistä, tutkituimmista ja kiistellyimmistä käsitteistä. Nykyäänkään aiheeseen perehtyneiden tutkijoiden keskuudessa ei vallitse yhteistä konsensusta populismien määritelmästä tai sisällöstä, sillä populismi on esiintynyt historian saatossa hyvinkin monimuotoisena yhteiskunnan tilasta ja olosuhteista riippuen. Se ei ole oletusarvoisesti oikeistolaista tai vasemmistolaista, progressiivista tai konservatiivista.

Populismilla on kuitenkin tiettyjä yhteisiä piirteitä, jotka vaikuttavat toistuvan lähes kaikissa populistisiksi miellettyjen yhteiskunnallisten liikkeiden kohdalla. Populismien keskiössä on käsitys “kansasta”, tuleehan populismien käsite latinankielisestä sanasta *populus*, joka tarkoittaa kansaa (Herkman 2019, 29). Populismi lähtee politiikassa liikkeelle käsityksestä, että populistit edustuksellisessa demokratiassa edustavat “kansaa” ja toimivat kansan etua vastaan operoivan “eliitin” vastavoimana. Ajatuksena on, että vallassa oleva eliitti toimii kansan edun vastaisesti ja populismi nostaa esiin kansalaisten kokemia ongelmia, joista eliitti joko vaikenee tai ei välitä. Tässä asetelmassa kansa on aina automaattisesti hyvä ja eliitti paha. Populistit myös kokevat, että he ovat kansan ainoa ja oikea ääni, mikä antaa heille itsessään moraalisen oikeutuksen valtaan ja siksi se voi sisältää myös autoritäärisiä piirteitä (Müller 2017). Olisi silti aivan liian yksioikoista määritellä populismia yksinomaan demokraattista järjestelmää uhkaavaksi ilmiöksi. Populismien taustalla on aina tiettyjen kansalaisten vahva tyytymättömyys nykyiseen yhteiskunnalliseen tilanteeseen ja populismi voidaan nähdä tämän tyytymättömyyden kanavoitumisena osaksi poliittista prosessia ja päätöksentekoa. Tällä tavoin tulkittuna populismia on perusteltua pitää lähtökohtaisesti demokraattisena ilmiönä, sillä demokratian peruseriaate on se, että kansalaiset saavat hallita itseään ja ilmaista mielipiteensä vapaasti.

Euroopassa jo vuosikymmenien ajan on ollut voimissaan oikeistolainen tai autoritäärinen populismi, jossa on mukana vahva nostalginen kaipuu menneisiin aikoihin, jolloin - populistien väitteiden mukaan - kaikki oli hyvin ja johon yhteiskunnan olisi palattava. Keskeinen elementti näiden liikkeiden taustalla on kielteinen suhtautuminen maahanmuuttoon ja vuosikymmeniä kestäneeseen laajempaan globalisaatiokehitykseen. Vaikka näillä puolueilla onkin maakohtaisia eroja, ovat niiden arvot ja taustat niin yhteneväiset, että niiden kohdalla on perusteltua puhua laajemmasta poliittisesta liikehdinnästä, tarkemmin ilmaistuna oikeistolaisen tai autoritaarisen populismin vahvistumisesta Euroopassa (Herkman 2019, 13).

Populismia on pyritty määrittelemään poliittisten liikkeiden lisäksi politiikan tyylin tai ohuen ideologian käsitteellä. Varsinaiseksi ideologiaksi sitä on vaikea määritellä, koska se on ottanut niin monia erilaisia muotoja historian saatossa tilanteesta ja yhteiskunnan kontekstista riippuen. Pelkäsi politiikan tyyliksi populismin määrittely kuitenkin ontuu myös, sillä populismin taustalla oleva ajatus kansan puolustamisesta perustuu moraalipohjaisiin ja ideologisiin ajatuksiin, jotka ovat erilaisissa populismin suuntauksissa varsin yhtenevät. Populismia tutkineen Juha Herkmanin sanoin “populismi ei ole ideologia, mutta se on ideologista” (Herkman 2019, 45).

Populismin suhtautuminen tutkimustietoon on usein tutkimuskirjallisuudessa tulkittu vihamieliseksi ja kansan “tervettä järkeä” vähätteleväksi. Tämän tulkinnan ytimessä on ajatus, että populistit korostavat kansan äänen ja maalaisjärjen olevan automaattisesti tutkittua tietoa uskottavampaa, joka puolestaan nähdään vastapuolen, “liberaalin eliitin” tuottamana propagandana. Antto Vihman tulkinta populismin suhtautumisesta tutkittuun tietoon on kuitenkin tätä moniulotteisempi. Hänen mukaansa populistit nostavat usein esille ainakin pinnallisesti laadukkaalta tutkimustiedolta vaikuttavaa vastatietoa, joka haastaa vallitsevaa konsensusta ja pyrkivät sillä haastamaan vastapuoltaan, joka voi tilanteesta riippuen olla yliopistot, media tai oikeuslaitos (tai kaikki yhdessä). Olennaista on vastapuolen muodostaminen ja sen korruptoituneisuuden osoittaminen. (Vihma 2021, 111.) Kuten tämän työn tuloslukuissakin voidaan nähdä, rangaistuspopulistien suhtautuminen tutkimuksiin usein vaihtelee sen mukaan, tukevatko ne omaa argumentointia vai eivät. Tällainen valikoiva suhtautuminen ei ole tosin tavatonta sellaisillekaan poliittisille toimijoille, joita ei pidetä erityisen populistisina.

Populismia voi peilata yleiseen parlamentaariseen kritiikkiin. Kari Palonen määrittelee poliitikkojen kriitikoiden jakautuvan antidemokraattiseen ja antiparlamentaristiseen kritiikkiin.

Ensimmäisessä ryhmässä on kyse uskomuksesta, jonka mukaan vaaleilla valitut parlamentaarikot - tai varsinkaan heidän äänestäjensä - eivät ymmärrä päätettävien asioiden “objektiivista” luonnetta tai yhteiskunnan kokonaisuutta. Jälkimmäisessä ryhmässä on kysymys pitkälti populismista; että parlamentaarikot ovat liian irtautuneita “kansan” mielialoista ja että politiikassa jokaisen pitäisi ajaa sitä, mikä on “kansan tahto” muista tekijöistä riippumatta. (Palonen 2012, 119–120.)

3.3 Media rangaistuspopulismien veturina

Moderni uutismedia on erittäin vaikutusvaltainen yhteiskunnan instituutio, jolla on merkittävä vaikutus rangaistuspopulismien kehittämisessä. Kun poliitikot puhuvat julkisuudessa tarpeesta koventaa rangaistuksia, on taustalla usein jokin yksittäinen vakava rikostapaus, joka on saanut juuri suuresti huomiota lehdistössä ja myös sosiaalisessa mediassa. Nämä sensaatiohakuiset uutisoinnit voivat toimia yhtenä motiivina kovempien rangaistusten vaatimiselle.

Median ja uutistoiminnan rooli on vaihdellut historian saatossa paljonkin. Nykyajan median toiminnan ihanteena pidetään puolueettomuutta ja faktojen erottamista arvoista, mutta näin ei ole ollut aina. Objektiivisuuden ihanne nousi toden teolla haastamaan poliittisesti värittyä lehdistöä Yhdysvalloissa 1900-luvun alussa osana journalismin ammattimaistumisen prosessia ja siitä alkoikin muodostua etenevässä määrin journalismin tason tärkeimpiä määrittäjiä (Herkman 2018, 82). Vielä pitkälle 1900-luvun loppuun saakka Suomessakin lehdistö oli vahvasti puoluepoliittisointunutta, mutta nykyään myös Suomessa on kuljettu kohti objektiivisuuden ihannetta journalismin saralla. Lehdistön puoluepoliittisuus nousee teemana esiin myös tämän tutkielman luvussa, joka käsittelee rangaistuspopulismien ilmenemistä kieltolain ympärillä käydyssä keskustelussa.

Nykyajan mediaa pidetään yleisesti yhtenä merkittävimmistä yhteiskunnallisista instituutioista. Vapaa media on yksi yhteiskunnan tärkeimmistä kanavista vallanpitäjien kritisoimiseen, mihin perustuu medialle yleisesti annettu toiminimi *vallan vahtikoira*. Kun kansalaiset saavat tietoa vapaasta ja (oletettavasti) puolueettomasta median uutisoinnista, pystyvät kansalaiset siten myös arvioimaan kriittisemmin vallanpitäjiään ja myös ilmaisemaan tyytymättömyyttään. Yksi median rooleista onkin toimia myös kansalaisten äänenä vallanpitäjien suuntaan. Tämä kahdensuuntainen vuorovaikutus osaltaan takaa sen, että vapaan median arvoa ei ole länsimaissa yleensä ollut tapana kyseenalaistaa.

Ajatusta median puolueettomuudesta on silti myös haastettu. Pontus Purokuru ja Emilia Kujakka esittävät teoksessaan *Luokkavallan vahtikoirat* (2016) paikka paikoin hyvinkin kovaa

kritiikkiä perinteiselle medialle ja niiden toimittajille. He esittävät väitteenään, että toimittajat päätyvät oman asemansa vuoksi toimimaan vahtikoirina nykyisen yhteiskuntajärjestyksen ja poliittisten johtajien valta-aseman takaajina eli toisin sanoen tekemään juuri päinvastoin kuin heidän tulisi toimia, eli haastaa vallanpitäjiä heidän toiminnastaan. Tämä on heidän mukaansa johtanut median käsittelemien aiheiden yksipuolistumiseen ja vallanpitäjien ja yhteiskunnan hyväosaisten esittämien kannanottojen myötäilemiseen.

Objektiivisuuden ihanne on kohdannut kritiikkiä muun muassa siitä, että faktojen tosiasiallinen erottaminen arvoista olisi mahdotonta ja tämän vuoksi mitään aidosti “objektiivista” tai “puolueetonta” journalismia ei ole eikä edes voisi olla (Herkman 2018, 82). Tästä syystä myös mediaa on voitava arvioida kriittisesti ja sen kantoja haastaa, vaikka se ilmoittaisikin olevansa työssään objektiivinen. Jo ilmoitukseen objektiivisuudesta on syytä suhtautua kriittisesti ja hyvä toimittaja kykenee tunnistamaan omat ajatusvinoumansa ja hyväksyy omien valintojen ja tulkintojen vaikutuksen omien juttujen sisältöön.

Populismien ja median suhde on myös pohdituttanut politiikan tutkijoita jo kauan. Mari Niemi ja Topi Houni kuvaavat median ja populismin vuorovaikutusta seuraavasti: “Populistipuolueiden mediasuhteen ristiriitaisuuksiin kuuluu, että samalla kun nämä liikkeet herättävät kritiikkiä ja toisinaan kauhisteluakin, median on vaikea vastustaa niiden vetovoimaa.” Samoin he käsittelevät sitä, kuinka populistiset puolueet ja poliitikot pyrkivät hyödyntämään median sille suomaa näkyvyyttä antaakseen sitä omalle poliittiselle asialistalleen (Niemi ja Houni 2018). Mediaa voi siis pitää populistien viestiä merkittävästi vahvistavana voimana, koska omaan toimintansa logiikkaan nojaten se usein antaa populistisille kannanotoille runsaasti näkyvyyttä. Vaikka suhtautuminen uutisjutuissa populistisiin kannanottoihin olisikin periaatteessa kriittistä, mitä se usein onkin, viestin esiin nostaminen ajaa jo asiansa.

Perustuen aiemmin esitettyyn David Garlandin tulkintaan rangaistuspopulismista poliittisen retoriikan tai poliitikkojen ja kansalaisten välisen vuorovaikutuksen muotona pidän median roolia rangaistuspopulismien olemassaololle jopa tärkeämpänä kuin mitä se populismille yleensä on. Puhuttaessa rangaistuspopulismista on huomioitava, että kansalaisten yleinen tietämys ja ymmärrys rikollisuudesta ja kriminaalipolitiikasta ei ole erityisen hyvä. Tämä lisää uutismedian vaikutusvaltaa ihmisten mielikuviin liittyen näihin teemoihin. Median ja erityisesti iltapäivälehtien yleensä sensaatiohakuinen, kärjistävä ja poikkeuksiin keskittyvä uutisointi vaikuttaa ihmisten mielikuviin kaikista uutisoitavista teemoista, eivätkä rikollisuus

ja kriminaalipolitiikka ole poikkeuksia. Media on usein vieläpä varsin innokas julkaisemaan uutisia rikollisuudesta, koska niiden taipumus herättää ihmisissä negatiivisia tunteita, kuten pelkoa, yleensä tuo näille uutisille runsaasti lukijoita. (Kääriäinen 2016, 619–621.) Medialla on toisin sanoen merkittävästi vaikutusvaltaa yleiseen mielikuvaan rikollisuudesta kansan keskuudessa (sikäli kun tällaista yleistä mielikuvaa on edes olemassa). Kun mediassa käsitellään paljon vakavia, poikkeuksellisia ja yleensä väkivaltaisia rikostapauksia, voi lukija saada helposti käsityksen, että rikollisuus olisi paljon yleisempää ja laadultaan vakavampaa kuin se todellisuudessa on.

Uutistoiminnan logiikka perustuu ainakin yhteen olennaiseen seikkaan: uutiset ovat poikkeuksellisia tapahtumia. Media ei uutisoi arkisista tapahtumista, vaan sen esille tuomat aiheet ovat luonteeltaan poikkeuksellisia - juuri poikkeuksellisuus tekee asioista uutisoimisen arvoisia. Kun uutiset muodostuvat poikkeuksellisten tapahtumien ympärille, muodostuu lukijalla helposti mielessään käsitys, että uutisissa esitetyt tapahtumat olisivat arkipäiväisiä ja yleisiä, vaikka ne eivät sitä olisi.

Myös käsite “kansan tahdosta” on enemmän tai vähemmän median luomus. Median toiminnassa olennainen elementti on narratiivin luominen. Sitä on mahdotonta välttää, jos tavoitteena on levittää tietoa, sillä vaikka kuinka tavoiteltaisiin puolueettomuutta tietoa välitettäessä, vaikuttavat tiedonvälityksen luonteeseen väistämättä erinäiset ulkopuoliset tekijät, kuten ajatus siitä, mitä edes pidetään uutisoimisen arvoisena. Mutta se asettaakin medialle suuren vastuun; se usein määrittelee tai on usein vahvasti määrittelemässä, mitkä aiheet ovat yhteiskunnallisesti merkittäviä.

Tästä syystä ei ole aina selvää, että kenen mielipiteestä itse asiassa puhutaan, kun väitetään puhuttavan “kansan tahdosta”. Ensinnäkään kansan tahto ei ole niin yhtenäinen kuin rangaistuspopulistisessa diskurssissa usein esitetään ja toiseksi mediassa luodun narratiivin merkitys tämän mielipiteen muodostumiselle julkisessa keskustelussa on otettava huomioon. Näiden tekijöiden valossa ylipäätään puhuminen kansan oikeustajusta on nähtävä aina enemmän puhujan subjektiivisena tulkintana kuin absoluuttisena totuutena.

3.4 Kansan oikeustaju

Kun poliitikot perustelevat vaatimuksiaan kovemmista rangaistuksista, nousee usein esiin ajatus “kansan oikeustajusta”, eli siitä, kuinka nykyiset rangaistukset ovat liian lieviä siihen nähden, mitä kansalaiset väitetysti pitäisivät oikeudenmukaisena. Tämä mielikuva elää edelleen vahvasti poliittisessa retoriikassa ja se toimii rangaistuspopulismien yhtenä työkaluna

synnyttäessä mielikuvaa korruptoituneesta oikeuslaitoksesta ja lepsusti rikollisuuteen suhtautuvista poliitikoista. Siksi koin tärkeäksi perata käsitettä tässä tutkielmassa hieman tarkemmin ja selvittää, mitä tutkimustieto sanoo käsitteestä.

Ilmiötä on tutkittu muun muassa Suomessa. Professori Juha Kääriäisen johtama työryhmä ryhtyi vuonna 2016 tutkimaan silloisen oikeusministeri Jari Lindströmin (ps.) toimeksiantona suomalaisten käsityksiä ja mieltymyksiä rikoksista annettavista tuomioista. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää muiden asioiden ohella sitä, millainen on paljon puhuttu “kansan oikeustaju” ilmiönä tai onko sitä edes olemassa. Kääriäinen nosti esiin, että kun kansalaisilta kysytään yleisellä tasolla, tulisiko rikoksista annettavia rangaistuksia tiukentaa, vastaavat kyselyyn osallistuvat lähes aina kannattavansa kovempia rangaistuksia. Tämä voi johtua siitä, että rangaistusten koventaminen voi maallikosta vaikuttaa tehokkaalta ja konkreettiselta keinolta, jolla puuttua rikollisuuteen. (Kääriäinen 2017, 2.) Tässä tutkimuksessa haluttiin kuitenkin selvittää perusteellisemmin kansalaisten rangaistusasenteita ja vertailla niitä ammattituomareiden antamiin rangaistuksiin.

Tutkimuksen tuloksien mukaan kansalaisten oikeuskäsityksissä oli havaittavissa runsaasti vaihtelua. Kansalaisten antamien vastausten keskuudessa oli tuomareita enemmän hajontaa ensinnäkin sen osalta, millaisiin rangaistuksiin erilaisiin rikoksiin syyllistyneet henkilöt olisi tuomittava ja toisaalta, mikäli vastaajat esittivät henkilön tuomitsemista ehdolliseen tai ehdottomaan vankeuteen, oli tuomioiden pituuksilla huomattavaa vaihtelua. Yleisesti kansalaiset tuomitsivat tuomareita ankarampia seuraamuksia rangaistuslajilla mitattuna viidessä tapauksessa seitsemästä. Sen sijaan vankilatuomioiden osalta huomattiin, että tuomarit antoivat niissä viidessä tapauksessa seitsemästä pidempiä tuomioita kuin maallikot. Rikosten vakavuusjärjestys oli tuomareiden ja maallikoiden näkökulmista varsin yhtenäinen. (Kääriäinen 2017.)

Kaiken kaikkiaan eräs tämän tutkimuksen keskeisistä tuloksista oli, että sen perusteella ei voitu todeta, että mitään “kansan oikeustajua” olisi edes olemassa. Tästä toimi osoituksena jo todettu havainto, että annetut tuomiot vaihtelivat hyvin paljon maallikkovastaajien välillä. Lisäksi maallikkovastaajien kannat eivät olennaisilta osin poikenneet ammattituomarien kannoista, mikä sopii huonosti ajatukseen siitä, että tuomarit olisivat kovin vieraantuneita siitä, mikä on tavallisen kansan oikeuskäsitys. Jonkinlaista eroa oli havaittavissa siltä osin, että käräjätuomarit suosivat seuraamuksena pääasiassa ehdollista ja ehdotonta vankeutta, kun taas maallikot suosivat tuomareita enemmän vaihtoehtoisia seuraamuksia, kuten

yhdyskuntapalvelua ja valvontarangaistusta tai eri rangaistusmuotojen yhdistelmiä. (Kääriäinen 2017.) Tähän Kääriäinen arvelee yhdeksi syyksi sen, että muut rangaistusmuodot ovat oikeuskäytännössä verraten uusia ja tuomarit eivät ole alkaneet hyödyntää niitä perinteisten rangaistusmuotojen rinnalla (emt, 27).

Eero Yrttiaho käsittelee kansan oikeustajun käsitettä väitöskirjassaan *Tuomarimentaliteetti ja kansan oikeustaju: Oikeudenkäytön representaatiot suomalaisessa kaunokirjallisuudessa ja mediassa käytävässä oikeudenmukaisuuskeskustelussa* (2000). Yrttiaho analysoi sitä kuvaa, mikä tuomareista muodostuu mediassa käytävässä keskustelussa ja kuinka nämä representaatiot vahvistavat kansalaisten mielikuvaa siitä, kuinka oikeuslaitos ei toimi “kansan tahdon” mukaisesti. Ajatusta voidaan peilata Yrttiahon kuvaukseen 1990-luvun laman vaikutuksista kansalaisten käsityksiin siitä, kenen puolella oikeuslaitos oli.

Syvä taloudellinen lama 1980-luvun lopussa ja 1990-luvun alussa oli elämän epävarmuuden lisääntyessä johtanut peruskansalaisten turhautumiseen. Läheiset ihmiset joutuivat ulosottomiehen kiusaamiksi ja velkajärjestelyjen anojiksi syyttään, sillä *syllisiä* olivat pankinjohtajat ja poliittiset päättäjät, yleisemmin sanottuna “herrat”. Ihmisten kokemukseksi ja kansan mentaliteetin perusainekseksi representoitui se, että syylliset, pankinjohtajat ja “muut” armahdetaan ja vilpittömästi toimineet, asiantuntijoiden neuvojen mukaan valuuttalainoja ottaneet pienyritykset sekä pörssiosakkeisiin ja kiinteistöihin ikuisen arvonnousun vahvistetussa luottamuksessa sijoituksia tehneet ja heitä taanneet, ahneudessaankin viattomat ihmiset eli “meidät” jätettiin seuraamusten kantajiksi. “Heidän” muodostama herraluokka samaistettiin niin laajaksi, että siihen ilman muuta kuului koko “oikeuslaitos”, hyvin laajana ilmiönä. Kehitystä luonnehdittiin taloudellisesta lamasta johtuneeksi voimakkaaksi luottamuspulaksi. (Yrttiaho 2000, 58.)

Tekstissä ollut ajatus tuomarimentaliteetin representaatiosta journalismissa sekä ajatusmaailma tuomareista ja laajemmin koko oikeuslaitoksesta osana “herroja” on varmasti ainakin osin oikeansuuntainen, etenkin kovien lamavuosien aikana. Vaikka tässä yhteydessä Yrttiaho ei viittaa populismiin lainkaan, ovat yhteneväisyydet populistiseen retoriikkaan selvästi havaittavissa. Rangaistuspopulismiin kuuluu yhtenä tunnistettavana elementtinä me vastaan muut -asetelman vahvistaminen ja juuri talouseliitin vastuuttaminen ja rankaiseminen “tavallisen kansan” kokemista talousongelmista on David Garlandin mainitsema esimerkki vasemmistolaisesta rangaistuspopulismista (Garland 2021, 260).

Kun Yrttiaho myöhemmin esittelee eräästä raiskaustapauksesta käytävää uutisointia ja keskustelua mediassa, hänen analyysissään oikeuslaitos ja tuomarit on median toimesta asetettu kansan tahtoa ja intressejä vastaan toimivaksi osapuoleksi. Yrttiahon kuvaama keskustelu rakentui ajatuksen ympärille, jonka mukaan oikeuslaitos ja tapausta ratkovat tuomarit ovat etääntyneet kansasta ja toimivat siten kansan oikeustajun vastaisesti. (Yrttiaho 2000, 233.) Tässä analyysissä median rooli oli keskeinen: ilman median uutisointia aiheesta ei olisi käyty kummoistakaan keskustelua. Lisäksi median uutisointi vaikuttaa olennaisesti julkisen keskustelun suuntaan aiheesta. Siten ihmisten mielikuvat rikollisuudesta ja oikeuslaitoksen toiminnasta ovat pitkälti median luomien mielikuvien varassa, kuten jo aiemmin mediaa koskevassa alaluvussa ilmeni.

Medialla on kiistatta vaikutusta siihen, että käsite “kansan oikeustajusta” elää poliittisessa keskustelussa edelleen. Kun katsotaan kansan tai yleisen oikeustajun käsitettä, niiden olemassaolosta tai ainakaan niiden sisällöstä on vaikea löytää mitään konkreettista tutkimukseen perustuvaa evidenssiä. Silti iltapäivälehtien sekä populististen poliitikkojen puheissa tämän mystisen kansan oikeustajun kohtaamattomuus nykyisen oikeuskäytännön kanssa näyttäytyy täytenä itsestäänselvyytenä. Ja lähes poikkeuksetta tämän myyttisen “kansan” linja on, että nykyisellään annetut tuomiot ovat liian lieviä ja niitä on siksi ehdottomasti kiristettävä.

Populismissa “kansan” on se taho, jota populistit kokee puolustavansa ja edustavansa. Kansan oikeustajua voidaan pitää populismiin pohjautuvana ilmaisuna, jonka tarkoituksena on ennemmin määritellä omaa poliittista ja ideologista viestiä kuin toimia aitona viestinviejänä “kansan tahdosta”, koska koko kansan oikeustajun käsite itsessään on hyvin epäselvä ja tulkinnanvarainen. Myös Garlandin tulkinta rangaistuspopulismista on, että poliittinen toimija tarkoituksella asemoi itse itsensä “kansan ääneksi” ja käyttää tätä asemaa omien poliittisten tavoitteiden ajamiseen. Hänen sanojansa lainaten, puolustettava kansa on aina osittain “heidän edustajinaan esiintyvien ja heitä esiin kutsuvien poliittisten representaatioiden tuote” (Garland 2021, 260).

3.5 Syitä rangaistuspopulismiin suosiolle

David Garland on kirjoittanut rangaistuspopulismiin käsitteestä artikkelin *What's Wrong with Penal Populism? Politics, the Public, and Criminological Expertise* (2021). Siinä esitetään rangaistuspopulismista muun muassa tulkinta, jonka mukaan ilmiötä ruokkii ajatus, että kansalaiset eivät ole oikealla tavalla ja riittävästi informoituja kriminaalipolitiikkaan liittyvän

tutkimustiedon luonteesta ja tämä olisi yksi keskeinen syy rangaistuspopulismin menestymiselle. Nykypäivänä aiheesta ilmestyneen runsaan tutkimustiedon pohjalta on luotu käytännössä kriminaalipoliittinen konsensus, että rangaistusten koventamisella ei ole rikollisuuteen ainakaan sitä vähentävää vaikutusta. Pikemminkin päinvastoin: vankilan ilmapiirissä moni saattaa olla alttiimpi omaksumaan itselleen rikollisen elämäntavan ja siten vankila toimii periaatteessa päinvastoin, kuin miten sen on tarkoitettu toimivan. Ainakin siinä tapauksessa, että sen tavoitteena on rankaisemisen lisäksi auttaa vankia sopeutumaan takaisin yhteiskunnan jäseneksi tuomion suorittamisen jälkeen, mikä on vain yksi monista vaihtoehtoista siihen, mihin moraaliseen tai yhteiskuntafilosofiseen perusteluun rankaisemisen oikeutuksen voi perustaa.

Miksi sitten ihmisille on niin houkuttelevaa omaksua rangaistuspopulistisia ajatuksia? Garland näkee asiassa ongelmana sen, että tässä kriminologit ja muut asiaan perehtyneet ovat epäonnistuneet oman asiantuntemuksensa välittämisessä kansalaisille, eikä tarvittavaa luottamusta asiantuntijoiden ja kansalaisten välille ole päässyt syntymään. Kun suuri yleisö ei pidä tehtyjä päätöksiä legitiimeinä ja oikeudenmukaisina, on suuri mahdollisuus poliittisella kentällä syntyä liike, joka vastaa suuren yleisön pyyntöön. Ilmiönä rangaistuspopulismi saa alkunsa jostain vääryyden kokemuksesta - kuten liian lieviksi miellettyistä rangaistuksista -, joten siinä mielessä se on legitiimi poliittinen ilmiö siinä missä mikä tahansa muukin. (Garland 2021, 271–273.)

John Pratt erittelee kirjassaan erilaisia syitä rangaistuspopulismin suosiolle. Yksi on se, että turvallisuudentunteen järkkyessä kansalaiset etsivät syitä muuttuneelle tilanteelle, jolloin rangaistuspopulismin tarjoamat yksinkertaiset ja loogiselta vaikuttavat selitykset ja toimenpide-esitykset näyttävät houkuttelevalta. Rangaistusten koventaminen on myös poliitikolle houkutteleva toimenpide, sillä se auttaa luomaan vaikutelman päättäjistä, joka ottaa kansalaisten huolet vakavasti ja pyrkii korjaamaan tilannetta. Rangaistustoimenpiteet ovat näyttäviä ja auttavat luomaan dynaamisuutta ja rohkeutta uhkuvaa julkikuvaa näitä toimia toteuttavista poliitikoista. Kokonaan toinen asia on, vaikuttavatko nämä toimenpiteet toivotulla tavalla. Mutta politiikassa toisinaan voi olla tärkeämpää se, miltä asiat näyttävät kuin se, miten ne todellisuudessa ovat.

Myös Julian Roberts tutkimusryhmineen esittelee kirjassaan rangaistuspopulismia vahvistavia rikollisuuden piirteitä. Hänen mukaansa populistinen vaikutus rikoslainsäädäntöön on todennäköisempi sellaisten rikollisuutta koskevien ilmiöiden myötä joissa 1) ilmiö ei kosketa

monia ihmisiä suoraan, mutta joka saa mediassa paljon huomiota, 2) ilmiö, jonka äärimmäisimmässä muodossa rikoksen seuraukset ovat valtavat rikoksen uhrille, hänen lähiperheelleen ja -yhteisölleen, 3) ilmiö tai sen uhka kohdistuu erityisen haavoittuvassa asemassa oleviin uhreihin, esimerkiksi lapsiin tai vanhuksiin, 4) rikosilmiö, joka esitetään traagisen yksittäistapauksen avulla, joka herättää laajaa mediahuomiota, 5) rikosilmiö on sellainen, joka herättää kansalaisissa suurinta mahdollista vastenmielisyyden tunnetta ja 6) ilmiö vastaa median aiemmin luomaa tapausesimerkkiä. (Roberts ym. 2003, 162.) Robertsin esittämässä kriteereissä medialla on merkittävä rooli ilmiön synnyssä ja sen elossa pitämisessä. Havainto on yhtenäinen muiden rangaistuspopulismien teoretikkojen havaintojen kanssa, kuten myös niiden, jotka arvioivat kansalaisten ymmärtämystä rikollisuudesta ja kriminaalipolitiikasta.

Kun tarkastellaan näitä eri kirjoittajien muodostamia käsityksiä rangaistuspopulismista, on siinä nähtävissä oleva ilmiö tunnistettavissa. Mediassa tai populaarikulttuurissa esitetään jotain yksittäistä rikosilmiötä tai jopa yksittäistä tapausta, mistä seuraa voimakas julkinen reaktio. Jossain vaiheessa tämä diskurssi leviää poliittiseen keskusteluun ja kerätäkseen itselleen poliittista pääomaa ryhtyvät tietyt poliittiset toimijat toistamaan väitettä, että juuri hän ymmärtää “tavallisen kansan” huolen asiassa ja asettaa itsensä siten vastapuolelle muihin poliitikoihin (ja oikeuslaitokseen) nähden. Tällöin kritiikkiä esittävät toimijat on helppo leimata joko uhrin kärsimyksiä vähätteleviksi tai rikollisia paapoviksi.

4. Rangaistuspopulistiset diskurssit katujengeistä käydyssä keskustelussa

Tässä luvussa käydään läpi rangaistuspopulismien ilmenemistä eräässä 2020-luvulla yleistyneessä keskustelussa: viimeisen kymmenen vuoden aikana yleistyneisiin katujengeihin, jotka operoivat enimmäkseen pääkaupunkiseudulla, mutta myös muissa suuremmissa kaupungeissa. Jengit koostuvat pääasiassa maahanmuuttajataustaisista nuorista miehistä, jotka tekevät ilkivaltaa, ryöstelevät ja toisinaan myös pahoinpitelevät ihmisiä kaduilla. Ilmiö sai aikanaan paljon mediahuomiota, joten aihe oli silloiselle oppositiolle hyvä tilaisuus haastaa hallitusta välikysymyksen avulla. Välikysymys oli nimeltään *Välikysymys nuoriso- ja katujengirikollisuuden torjumisesta maahanmuutto- ja kriminaalipoliittisin keinoin*.

4.1 Keskustelun konteksti

Hyödyntämäni diskurssihistoriallinen analyysi nojautuu vahvasti läpikäytävän aineiston kontekstin huomioimiseen. Kontekstin määrittelyssä nojaan edellä esitettyihin Wodakin määrittelemiin kontekstin eri kerroksiin. Ensimmäisenä tasona on välitön teksti kontaktitilanteessa, eli tässä tapauksessa kansanedustajien pitämät puheenvuorot välikysymyskeskustelussa.

Toisena kerroksena on tekstien intertekstuaalisuus sekä interdiskursiivisuus. Intertekstuaalisuus ilmenee eduskunnassa pidetyistä puheenvuoroista ensinnäkin siten, että kyse on - ainakin muodollisesti - nimenomaan keskusteluista: monissa puheenvuoroissa viitataan edelliseen tai aiempaan puhujaan. Toisaalta puheissa oli runsaasti viittauksia muun muassa uutisiin, kansalaisiin tai asiantuntijoihin. Välittöminä interdiskursiivisina huomioina tilanteesta löytyy maahanmuuttopoliittisten diskurssien ja kriminaalipoliittisten diskurssien väliset yhteydet. Diskurssit turvallisuudesta ovat sikäli keskeinen määrittäjä koko keskustelun kannalta, että turvallisuudella on jokaisella puhujalla puoluekannasta riippumatta ehdoton hyvän ja tavoiteltavan asema; turvallisuus on kannatettavaa ja positiivista. Tähän sekoittuvat etenkin opposition puheenvuoroissa diskurssit pelosta ja turvattomuudesta sekä niiden yhdistäminen maahanmuuttopoliittisiin ja kriminaalipoliittisiin teemoihin.

Parlamentarismi on modernien parlamentaariseksi demokratioiksi määriteltyjen maiden keskeinen yhteiskunnallisen vaikuttamisen instituutio, sillä lainsäädännöstä vastaa maiden parlamentti, Suomessa eduskunta. Kun analyysin kohteena ovat parlamentissa pidetyt puheet, on niitä arvioitava sen kontekstin kautta, minkä parlamentaarisuus puheelle asettaa. Parlamentissa pidetyssä puheessa on kysymys oman poliittisen agendan esilletuomisesta, argumentaatiosta ja myös esiintymisestä samaa mieltä oleville. Vaikka puheenvuoroissa

käydään muodollisessa mielessä dialogia poliittisen vastapuolen kanssa, ei puheen tavoitteena ole yleensä aidosti vakuuttaa vastapuolen edustajaa muuttamaan mieltään, koska käytännössä näin tapahtuu vain hyvin harvoin. Tavoitteena on sen sijaan vakuuttaa keskustelua seuraavat epävarmat ihmiset omien argumenttien paremmuudesta. (Pekonen 2011, 105–106.)

Kun aineistona toimivat eduskunnan välikysymyskeskustelussa pidetyt puheenvuorot, on syytä käydä tarkemmin läpi myös sitä, miten puheiden institutionaaliset puitteet vaikuttavat puheen sisältöön (tämäkin oli osa Wodakin määrittelemää kolmatta kontekstin tasoa). Eduskunnassa pidetty puheenvuoro representoi sitä perimmäistä tarkoitusta, johon parlamentti on aikoinaan perustettu; sen tarkoitus oli luoda areena tärkeistä yhteiskunnallisista aiheista käytäville keskusteluille. Ytimessä on siten konflikti, sillä tarkoitus on mahdollistaa erilaisten mielipiteiden esille nostaminen ja argumentoida omien väitteiden puolesta. (Pekonen 2011, 13–14.) Niinpä tarkasteltaessa eduskunnassa annettuja puheenvuoroja on parlamentaarinen konteksti institutionaalisella tasolla huomioitava, jotta niiden luonnetta voisi ymmärtää paremmin.

Kyösti Pekosen kirjassa *Puhe eduskunnassa* (2011) täysistunnoissa annetuille puheenvuoroille ei annettu kovinkaan mairittelevaa arviota kirjaan haastateltujen kansanedustajien keskuudessa vaan ne koettiin lähinnä esiintymiseksi ja teatteriksi, nimenomaan negatiivisessa mielessä. Eduskunnassa pidetyt puheet koettiin toisaalta teatraalisiksi ja myös tehottomiksi asioihin vaikuttamisen kannalta. Valiokuntatyö nostettiin tämän vastakohtaksi, sillä siellä kirjassa haastateltujen kansanedustajien mukaan tapahtuu “todellinen vaikuttaminen”. (Emt., 98–101, 106.) Jos hyväksymme tämän oletuksen todeksi, eduskunnassa pidettyjä puheenvuoroja ei tule arvioida niiden lyhyen aikavälin vaikuttavuuden perusteella, sillä käsiteltäviin asioihin on puheilla vain vähäistä vaikutusta. Sen sijaan puheiden merkittävyys uusien diskurssien rakentumisen kannalta voi olla hyvinkin merkittävä, etenkin silloin, kun puhujan puheet saavat runsaasti huomiota mediassa. Puheilla voi silloin olla silloin suurempi vaikutus laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun ja toisaalta tämä yhteiskunnallinen keskustelu vaikuttaa myös myöhemmin esitettävien puheenvuorojen sisältöihin ja poliitikkojen mielipiteisiin.

Toinen keskustelun sisältöön vaikuttava tekijä on, että analysoitavassa aineistossa on kysymys välikysymyskeskustelusta. Välikysymys on suomalaisessa poliittisessa järjestelmässä oleva opposition parlamentaarinen toimenpide, jota pidetään opposition järeimpänä keinona yrittää pakottaa vallassa oleva hallitus eroamaan. Välikysymyksen esittää opposition ryhmä (vähintään 20 kansanedustajaa) esittämällä kysymyksen, johon hallituksen edustaja (tässä

tapauksessa hallituksen sisäministeri Krista Mikkonen (vihr.) vastaa. Tämän jälkeen eduskunnassa käydään keskustelua välikysymyksestä ja hallituksen luottamuksesta. Viimeisessä vaiheessa eduskunta äänestää hallituksen luottamuksesta ja mikäli eduskunnan enemmistö äänestää hallituksen luottamusta vastaan, hallituksen on erottava. Suomessa näin on käynyt hyvin harvoin, koska Suomessa on jo vuosikymmenien ajan ollut tapana muodostaa hallituksia, joissa olevilla puolueilla on yhdessä enemmistö eduskuntapaikoista ja siksi hallituspuolueiden edustajat äänestävät yleisesti hallitusten edun mukaisesti. Näin oli myös tämän välikysymyksen aikaan.

Perussuomalaisten ja muiden silloisten oppositiopuolueiden yhteisen välikysymyksen aiheena oli huoli katujengien yleistymisestä ja hallituksen koettu toimetttömyys ongelman edessä. Välikysymyksessä oppositiopuolueet kuvasivat katujengiongelmaa, esittivät omia ratkaisukeinojaan ongelmaan puuttumiseksi ja kysyivät, aikooko hallitus toteuttaa nämä toimet. Kysymykset olivat retorisia, sillä käytännössä välikysymyksen ideana on se, että sen avulla ilmaistaan tyytymättömyyttä hallituksen toimiin tai sen puutteisiin, joten oppositiolle ei yleensä ole varsinaisesti epäselvää, aikooko hallitus toteuttaa opposition esittämiä toimia. Niinpä esitetty kysymys on nähtävä sen kontekstin kautta, että kyse on ennemmin parlamentaarisesta käytännöstä kuin konkreettisesta kysymyksestä, johon haetaan vastausta.

Välikysymyskeskustelun aikana vuonna 2022 hallitusvastuussa oli Sanna Marinin johtama koalitio, johon kuuluivat SDP, Keskusta, Vihreät, Vasemmistoliitto ja RKP. Katujengikeskustelussa puoluepoliittinen jakautuminen on sikäli hyvinkin selkeä, että tuolloin hallituksessa olleet puolueet ovat pääasiassa nyt oppositiossa ja oppositiopuolueet nykyisessä Petteri Orpon johtamassa hallituksessa. Eduskunnassa olevista puolueista ainoastaan RKP on ollut mukana molemmissa hallituksissa ja vain Liike Nyt on ollut oppositiossa molempien hallitusten aikana.

Neljäntenä kontekstin tasona Wodak pitää laajempaa yhteiskunnallis-poliittista sekä historiallista kontekstia, johon diskursiiviset käytännöt liittyvät. Keskeisenä osana tätä tasoa pidän viimeisten vuosikymmenten aikana Euroopan eri maissa käytyä keskustelua maahanmuutosta, joka on saanut osakseen kasvavissa määrin kielteisiä äänensävyjä. Monessa Euroopan maassa on poliittisessa järjestelmässä merkittävään asemaan noussut ainakin yksi maahanmuuttoon kielteisesti suhtautuva puolue ja Suomessa tämä puolue on perussuomalaiset. Puolue määrittelee omaa arvomaailmaansa seuraavasti:

Perussuomalaiset on isänmaallinen ja kristillissosiaalinen puolue, joka edistää kansallista etua. Me arvostamme ja haluamme korostaa tavallisten ihmisten ääntä ja roolia politiikassa, kulttuurissa ja historiassa. Perussuomalaisten huomion keskiössä ei ole yksittäinen ammattikunta tai muu suppea eturyhmä vaan suomalaiset kokonaisuudessaan. Olemme vanhanaikaisen ja epäoikeudenmukaisen eturyhmäpolitiikan yläpuolella. (Perussuomalaiset periaateohjelma 2018)

Perussuomalaisten tärkeimpiin arvoihin kuuluvat siis kansallisen edun ja *kaikkien* suomalaisten etujen ajaminen. Tämä ei itsessään viittaa maahanmuuton vastustamiseen, mutta jo ydinarvoissaan perussuomalaiset korostaa suomalaisuuden merkitystä, millä se luo jakolinjaa niiden välille, jotka ovat puolueen määritelmän mukaan suomalaisia ja niihin, jotka eivät ole. Puheet “tavallisen ihmisen äänen korostamisesta” ovat luonteeltaan populistisia, vaikkakin puolueen puheenjohtaja Riikka Purra ottikin heti puheenjohtajana aloitettuaan etäisyyttä ajatukseen, että perussuomalaiset olisi puolueena yhä populistinen (Aaltonen ja Heikkilä HS 2021).

Perussuomalaisten maahanmuuttopoliittiset linjaukset ovat merkittäviä tässä yhteydessä siksi, että sen laatimassa välikysymyksessä on oikeastaan ensisijaisesti kysymys maahanmuuttopolitiikasta ja kriminaalipolitiikasta vasta toissijaisesti. Kuten analyysissä myöhemmin ilmenee, sen mukaan katujengien muodostuminen johtuu maahanmuuttopolitiikasta ja siinä tehdyistä virheistä. Perussuomalaisten edustajien puheissa maahanmuuttopoliittiset ja kriminaalipoliittiset diskurssit myös sekoittuvat siinä määrin, että rikolliset ja maahanmuuttajat esitettiin usein kuin yksinä, samoina toimijoina. Kun maahanmuuttajat esitetään poliittisissa puheissa rikollisina, luodaan näillä ilmaisuilla kielteisiä käsityksiä maahanmuuttajista, jolloin asenteet näitä ihmisiä kohtaan voivat muuttua kielteisemmiksi yleisestikin.

Huomioon on myös otettava katujengien saama mediahuomio. Kuten jo aiemmin kävin läpi rangaistuspopulismia esittelevässä luvussa, kansalaisten tietämys rikollisuudesta on varsin heikko ja siten riippuvainen siitä kuvasta, minkä tiedotusvälineet ilmiöstä antavat. Niinpä myös medially on runsaasti valtaa siihen, kuinka kansalaiset rikollisuuteen suhtautuvat. Katujengien saama varsin runsas mediahuomio osaltaan vaikutti siihen, että asia nousi keskusteluun eduskunnassa. Aineistossa esiintyy useita kertoja mainintoja siitä, kuinka puhuja on nähnyt uutisia katujengien tekemistä teoista. Mediaa on käsiteltävä osana aihetta jo aiemmin

mainitusta syystä: kansalaisten käsitykset ja mielikuvat rikollisuudesta rakentuvat hyvin pitkälti median uutisoinnin varaan.

4.2 Miten välikysymyskeskustelussa rakennettiin ryhmiä diskursiivisin keinoin?

Rangaistuspopulismien kannalta kiinnostavin aineistossa esiintyvä ryhmä olivat luonnollisesti katujengit tai laajemmin rikolliset. Yhteistä katujengeihin liitetyille havainnoille aineistossa oli ainakin se, että niiden olemassaoloa pidettiin kielteisenä ilmiönä, johon puuttuminen nähtiin tärkeänä sekä sitä, että katujengeihin kuuluvista henkilöistä selvä enemmistö oli maahanmuuttajataustaisia. Näistä asioista edustajien välillä ei ollut sanottavaa erimielisyyttä. Erot edustajien ja heidän edustamiensa puolueiden välillä ilmenivät erityisesti sen osalta, mikä oli johtanut tilanteen sellaiseksi kuin se tuolloin oli, ketkä tai mitkä tekijät tilanteeseen olivat syyllisiä sekä se, kuinka tilannetta pitäisi pyrkiä korjaamaan.

Perussuomalaiset lähestyivät aihetta keskittymällä puhumaan ensisijaisesti maahanmuuttajista. Puolueen edustajien näkemyksen mukaan maahanmuutto oli keskeisin tekijä katujengien muodostumisen taustalla, minkä puolueen edustajat toivat esiin useassa puheenvuorossa. Niinpä puolueen edustajien puheissa ilmeisin interdiskursiivisuus toteutui maahanmuuton ja rikollisuuden välillä. Vaikka muidenkin puolueiden edustajien puheenvuoroissa maahanmuuton ja rikollisuuden diskurssit olivat enemmän tai vähemmän limittyneet, oli perussuomalaisten puheissa tämä yhteys kaikkein selvin ja suoraviivaisin. Maahanmuuttajien kuvaaminen rikollisina on Wodakin kuvaama nominaatiostrategia, jolla pyritään luomaan tietynlaista kuvaa ihmisryhmästä.

Yksi näkökulma, jolla perussuomalaiset lähestyvät aihetta on, kuinka maahanmuuttajia yhteiskunnan taholta kohdellaan. Välikysymyskeskustelun avauspuheenvuoron esittänyt perussuomalaisten puheenjohtaja Riikka Purra luonnehti maahanmuuttajista:

Tulijoilla on vain oikeuksia, ei velvollisuuksia. Heillä ei ole pakottavaa tarvetta sopeutua maahamme tai työmarkkinoillemme. Heitä kannustetaan pysymään kotona, heitä kannustetaan pysymään omassa kielessään ja kulttuurissaan, heitä holhotaan ja passataan. Ongelmiin ja väärinkäytöksiin ei uskalleta puuttua.

Purran puheissa maahanmuuttajat näyttäytyivät etuoikeuksista nauttivana väestönä, jolta ei vaadita mitään ja jonka ongelmalliseen toimintaan ei uskalleta puuttua. Sanomalla, että tulijoilla on “vain oikeuksia, ei velvollisuuksia” Purra esitti asiasta hyvin vahvan tulkinnan ilman pehmentäviä elementtejä (kuten sanomalla että velvoittavuutta olisi liian vähän). Kun

Purra puhui maahanmuuttajien saamista etuoikeuksista, oli puheessa päämääränä vastakkainasettelun vahvistaminen maahanmuuttajien ja muiden sekä hallituksen ja muiden välillä. Kuten myöhemmin kansaan viittaavista diskursseista käy ilmi, suosittu tapa viitata Suomen kansalaisiin oli puhua “veronmaksajasta”, joka toimi jälleen nimeämistrategiana positiivisen kuvan luomiseksi suomalaisista. Samalla sanavalinta toimi diskurssiivisena keinona lyödä kiilaa maahanmuuttajan ja kantasuomalaisen välille; suomalainen maksaa ja maahanmuuttaja saa hyötyä.

Lisäksi Purra puheessaan väitti, ettei maahanmuuttajien aiheuttamiin ongelmiin “uskalleta puuttua”, mikä on yleinen väite maahanmuuttoa vastustavien keskuudessa. Väite istui hyvin opposition edustajien puheenvuoroissa moneen kertaan toistuneeseen ajatukseen siitä, että hallitus ei tee mitään selvästi havaittavissa oleville ongelmille. Purran käsitys asiasta oli, että syyistä tai toisesta hallitus pelkäsi seurauksia, joita olisi syntynyt, jos se puuttuisi selvästi havaittavissa oleviin epäkohtiin. Toisaalta Purra käytti puheenvuorossaan passiivia, jolloin jää epäselväksi, viittasiko hän pelkäämisellä hallitukseen vai joihinkin muihin toimijoihin, jotka olisivat voineet puuttua tilanteeseen, mutta vain päättivät olla tekemättä niin.

Toisaalta perussuomalaiset muutamassa puheenvuorossa - muun muassa Riikka Purran pitämässä avauspuheenvuorossa - korostivat, että heidän syyllistämisensä ei kohdistunut maahanmuuttajiin ihmisinä vaan hallituksen toteuttamaan huonoon maahanmuuttopolitiikkaan. Tällä perussuomalaiset pyrkivät ottamaan etäisyyttä vasemmiston usein viljelemään ajatukseen, jonka mukaan he vihaisivat maahanmuuttajia tai olisivat rasisteja. Tämän käsityksen haastoivat perussuomalaisten omat keskustelun aikana esittämät luonnehdinnat maahanmuuttajista ihmisinä, jotka eivät halua tai kykene sopeutumaan suomalaiseen yhteiskuntaan. Puheet liittyivät usein maahanmuuttajiin itseensä (esimerkiksi puhuttaessa maahanmuuttajien sopeutumishaluttomuudesta), eivät niihin toimenpiteisiin, joita suomalaisessa yhteiskunnassa on heitä kohtaan toteutettu.

Kokoomuksen kansanedustajien kannanotot olivat yleisesti samansuuntaisia kuin perussuomalaisilla siltä osin, että heidänkin mielestään epäonnistunut maahanmuutto oli keskeinen syy katujengien muodostumiselle. Sen sijaan erona oli, että kokoomuksen kannanotoissa maahanmuuton suhteen tehtiin eroa työperäisen maahanmuuton ja muun maahanmuuton välillä. Muutamassa kokoomuksen puheenvuorossa korostettiin, että työperäinen maahanmuutto olisi tervetullutta, vaikka muutoin maahanmuuttajiin liittyneet

puheenvuorot eivät eronneet perussuomalaisten puheista suuresti. Työ toimi tässä yhteydessä keinona erottaa hyväksi määritelty maahanmuutto huonosta.

Hallitukseen liitettävät ominaisuudet olivat perussuomalaisilla ja kokoomuksella melko yhtenevät. Yhteisiä käsityksiä hallituksesta molemmilla puolueilla olivat ainakin, että hallitusta kuvailtiin sanoilla saamaton, tehoton ja osaamaton korjaamaan ilmenneitä ongelmia. Molempien puolueiden puheenvuoroissa toistui myös ajatus siitä, että hallituksen on “tunnustettava tosiasiat.” Varsinkin perussuomalaisten puheissa hallitus oli sulkenut silmänsä ongelmilta ja ainakin keskusteluun asti väittänyt, että ongelmia ei ole olemassakaan tai ainakaan se ei ole tehnyt mitään niiden korjaamiseksi. Hallituksesta rakennettiin näissä puheissa passiivista ja saamatonta kuvaa, jolloin ongelmana eivät olleet ensisijaisesti hallituksen vääreksi koetut toimenpiteet vaan se, ettei hallitus ole tehnyt mitään eteen tulleille ongelmille. Käsitys sopii yhteen rangaistuspopulismille ominaisen tulkinnan kanssa, jonka mukaan kovemmat otteet näyttäytyvät ainoana konkreettisenä toiminnan muotona. Kun puhuja esittää oman kantansa “tosiasiana”, kuten perussuomalaisten edustajat useasti aineistossa tekivät, antaa puhuja samalla ymmärtää, että vastapuolen esittämät kannat eivät ole totta. Tämä on yksi diskursiivinen keino asettaa itsensä poliittisen vastapelurin yläpuolelle ja esittää itsensä viisaampana ja järkevämpänä.

Viittauksia kansalaiseen oli perussuomalaisilla selvästi enemmän kuin muiden puolueiden edustajilla. “Kansa” oli puheissa se ryhmä, jonka puolella kaikki puhujat halusivat olla. Kansalaiseen viitattiin muun muassa siten, että he ovat peloissaan katujengeistä, että kansalaisten turvallisuudentunne on heikentynyt tai että nykyään kansalaiset eivät uskalla liikkua kaduilla pimeässä. Kansalaisia kuvataan aineistossa pelon kautta; kansalaisten väitetysti kokema pelko on todiste, että ongelmia todellakin on. Lisäksi vastakkainasettelua rakennettiin siten, että “suomalainen veronmaksaja” rahoittaa palveluita, joita ulkomaalaiset hyödyntävät ja siten kyse on julkisen rahan tuhlaamisesta. Toimi Kankaanniemi (ps.) myös esitti, että perussuomalaisten kanta maahanmuutossa “varmasti vastaa Suomen kansan suuren enemmistön näkemystä tänä päivänä”. Paljon suurempaa populistista julistusta on vaikea keksiä. Yhteistä kansaan tehdyissä viittauksissa oli se, että puhuja haluaa viestiä olevansa kansan puolella puolueesta riippumatta. Mutta jo aiemmin käsitellyn kansan oikeustajun käsitteen tavoin myös käsite kansasta on hyvin tulkinnanvarainen ja siten puhujan itsensä määriteltävissä. Esimerkiksi perussuomalaisten puheista tuli selväksi, että maahanmuuttajat eivät kuuluneet siihen kansaan, jonka puolelle he itsensä puheissaan asemoivat. Tästä syystä

kansa on nähtävä ennemmin retorisena keinona oman viestinnän tukemisessa kuin konkreettisena edustettavana ihmisryhmänä.

“Nuoret” oli ryhmä, joita kohtaan rakennettiin puheenvuoroissa vaihtelevia ominaisuuksia. Yhtäältä katujengien jäsenten todettiin olevan nuoria, mistä puhuttaessa opposition puheenvuoroissa toistui useammin kuin kerran ajatus siitä, että “nuorille tulee opettaa, että teoilla on seurauksia”. Ajatus linkittyy rangaistuspopulismissakin esiintyvään ajatukseen siitä, että rangaistuksen pelotevaikutus toimii rikollisuutta hillitsevänä seikkana. Ajatukseen liittyy autoritäärinen sävy, jossa nuoret nähdään olevan kurin ja järjestyksen tarpeessa. Nuoriin liitettiin etenkin perussuomalaisten puheissa rikollisuuteen viittaavia diskursseja, kuten sitä, että väkivalta on kovassa kasvussa nuorison keskuudessa, se on raaistunut ja että kynnyksen käyttöön olisi madaltunut. Toisaalta nuoret kuvattiin myös henkilöinä, jotka joutuvat pelkäämään katujengejä tai rikollisuutta yleensä ja jotka tarvitsevat apua. Oppositio puolueiden joukossa etenkin kokoomuksen edustajien puheenvuoroissa nuoret esitettiin apua tarvitsevinä ja heihin liitettiin enemmän myötätuntoisia kuin rankaisemiseen keskittyviä diskursseja.

Merkittävä osapuoli, johon liitettiin runsaasti erilaisia merkityksiä, on Suomi tai yhteiskunta yleisemmällä tasolla. Opposition puheenvuoroissa useasti toistuva ajatus oli, että Suomen turvallisuus on mennyt. Nimenomaisesti muodossa, että Suomi *on joskus ollut* turvallinen maa, mutta ei ole sitä enää tai ei ehkä kohta ole. Esimerkiksi perussuomalaisten ryhmäpuheenvuoron pitänyt Jenna Simula sanoi, että haitallinen maahanmuutto romuttaa yhteiskuntarauhan ja tuhoaa “turvallisen kotimaamme.” Monessa muussakin puheenvuorossa korostettiin, kuinka Suomi on ainakin ollut turvallinen maa, jossa oli turvallista liikkua kadulla. Yhteiskuntaa ja turvallisuutta koskevat diskurssit esiintyivät puheenvuoroissa usein yhdessä. Puheilla pyritään uhkakuvien lietsomiseen ja toisaalta nostalgian voimalla synnyttämään mielikuvia ajasta, jolloin asiat olivat paremmin, kuten populismille on usein tyypillistä (Vihma 2021, 84). Ihanteellinen Suomi on edustajien puheissa turvallinen ja rauhaista, mutta tämä ihanne ollaan - edustajien käsityksen mukaan - välittömässä vaarassa menettää tai se on jo menetetty. Samalla myös yhteiskuntaan liitettiin erilaisia käsityksiä siitä, millainen on yhteiskunnan vastuu rikollisuuden estämisessä. Opposition puheenvuoroissa yhteiskunnan velvollisuudet liitettiin usein turvallisuuden ylläpitoon, suojelemiseen ja rankaisemiseen, mistä voi nähdä yhtymäkohtia rangaistuspopulistisiin diskursseihin koskien yhteiskunnan velvollisuutta suojella “kunnon kansalaisia”. Vasemmistopuolueissa yhteiskunnan vastuu rikollisuuden torjunnan osalta liitettiin rikollisuuden ennaltaehkäisyyn, eli että rikollisuuden ehkäiseminen jo ennalta on jotain, mitä yhteiskunta voi ja mitä sen myös tulee tehdä.

Hallituspuolueiden kannanotoissa ja diskursiivisissa keinoissa luoda ja rakentaa ryhmiä esiintyi hajontaa. Esimerkiksi Keskustan edustajien esittämissä puheenvuoroissa oltiin osin melko samoilla linjoilla opposition kanssa siitä, että maahanmuuttopolitiikassa on epäonnistuttu ja että katujengit ovat sen suora seuraus. Myös keskustan edustajien puheenvuoroissa esiintyi samansuuntaista ajattelua kuin perussuomalaisilla, että katujengiongelmia “ei pidä vähätellä”. Keskustan suhtautuminen maahanmuuttoon oli samansuuntainen kuin kokoomuksella: työperäisen maahanmuuton ja muun maahanmuuton välille tehtiin ero. “Työ” toimi hyvän maahanmuuton määrittävänä diskursiivisena elementtinä. Toisaalta keskustan edustajat joissain puheenvuoroissa myös ottivat etäisyyttä ajatukseen, että katujengeissä ja nuorisorikollisuudessa olisi yksinomaan kyse maahanmuuttajista vaan mainitsivat rikollisuudessa olevan kyse yleisesti nuorten ihmisten pahoinvoinnista ja jengirikollisuuteen ajautumisesta.

Keskustan käsitys hallituksesta oli toki toisenlainen kuin oppositiolla. Keskusta luetteli muiden hallituspuolueiden tavoin hallituksen tekemiä toimenpiteitä ja toisti viestiä siitä, että “hallitus suhtautuu asiaan vakavasti”. Tällä viestillä pyrittiin ottamaan etäisyyttä opposition väitteisiin siitä, että hallitus ei myöntäisi ongelmien olemassaoloa tai vähättelisi niitä. Nuorten osalta keskustan edustajat puhuivat paljon siitä, kuinka tällainen väkivalta edustaa jotain sellaista, millaista nuorien “ei kuuluisi” olla ja kuinka paljon asioita on mennyt pieleen jo ennen rikolliseen toimintaan ryhtymistä. Näissä puheissa määritetään käsitystä siitä, millaisen nuorison kuuluisi tai ei kuuluisi olla. Pahoinvoiva nuoriso oli laajalti jaettu yhteinen näkemys aineistossa yli puoluerajojen ja tätä pidettiin poikkeuksesta epätoivottavana asiana, joka pitäisi korjata.

Vihreät oli tässä asiassa mielenkiintoinen hallituspuolue siitä syystä, että puolueella oli tuolloin Suomen sisäisestä turvallisuudesta vastaavan sisäministerin salkku ja eniten puolueesta keskustelussa olikin äänessä sisäministeri Krista Mikkonen. Maahanmuuttajista vihreät yhtäältä oli samaa mieltä muiden puolueiden kanssa siitä, että katujengien jäsenistö oli enimmäkseen maahanmuuttajataustaista. Erona oli se, että maahanmuuttajien rikollinen toiminta oli vihreiden mielestä merkki siitä, että yhteiskunta ei ole tehnyt tarpeeksi heidän kotouttamisekseen. Niin maahanmuuttajista kuin rikollisista puhuttaessa vihreät painottivat huono-osaisuuden, syrjäytymisen ja pahoinvoinnin merkitystä rikollisuuteen ajautumisessa. Puhtaasti sanana “ajautuminen” viittaa jo puhujan käsitykseen siitä, että henkilön omat valinnat vaikuttavat vain osin siihen, ryhtyykö hän rikolliseen toimintaan vai ei. Ajautumisen käsite toimii argumentaatiostrategiana: kun henkilön todetaan ajautuneen rikolliseen toimintaan

mukaan ainakin osin itsestään riippumattomista syistä, on tällöin loogista päätellä, että vastuu tilanteesta kuuluu myös yksilön ympäristöön. Tällöin puhuja painottaa yhteiskunnan vastuuta rikollisuuden ehkäisemisessä.

Vasemmistoliiton edustajien diskursseissa eri ryhmiin liitettiin muihin puolueisiin verrattuna osin poikkeavia ominaisuuksia. Nuoriin kohdistuvat diskurssit liittyivät muiden puolueiden edustajia vahvemmin siihen, kuinka nuoret nähtiin huonovointisina ja apua tarvitsevina. Puheenvuoroissa korostettiin paljon yhteiskunnan vastuuta ja kuinka pahoinvoivat nuoret ovat merkki siitä, kuinka nimenomaan yhteiskunta on epäonnistunut, eivät nuoret itse. Eriarvoisuus mainitaan vasemmistoliiton edustajien puheissa usein yhdeksi olennaiseksi syyksi nuorisoriikollisuuteen. Näkökulma puheenvuoroissa oli huomattavan paljon enemmän yhteiskunnan vastuuta korostava muihin puolueisiin verrattuna. Toki nuorten kuvaaminen huonovointisina ei itsessään muodostanut eroa muiden puolueiden edustajien näkemyksiin.

Vasemmistoliiton kansanedustaja Veronika Honkasalo puhui omassa puheenvuorossaan ”rikoksilla oireilevista” nuorista. Lisäksi Honkasalo oli aiemmin puheenvuorossaan sanonut, että ”rikollinen käyttäytyminen on aina oire jostakin”. Rikokset näyttäytyvät tässä yhteydessä pikemminkin nuoren pahoinvoinnista syntyvänä seurauksena, kuin yksilön rationaaliseen harkintaan pohjautuvana toimintana. Puheenvuoro asettuu linjaan vasemmistoliiton edustajien muiden puheenvuorojen kanssa, jossa rikollisuutta lähestytään enemmän yhteiskunnan kuin yksilön vastuun näkökulmasta. Perussuomalaisten kansanedustaja Sanna Antikainen luonnehti omassa puheenvuorossaan kyseisen ilmaisun olevan ”rikollisuuden värittämistä vaaleanpunaisella”. Hän jatkoi: ”rikoksilla oireilua ei ole olemassa eikä sellaiselle saa antaa mitään siimaa. Kyse on laista ja sen noudattamisesta, ja rangaistusten tulee olla tämän mukaiset.” Puheessa on nähtävissä rangaistuspopulismille ominainen ehdoton ja osin autoritäärinen suhtautuminen lain noudattamiseen: yksilön tehtävä on totella lakia kyselemättä. Hänen käsityksensä rikollisuudesta nojasi selvästi käsitykseen rationaalisesta yksilöstä, joka on vain päättänyt rikkoa lakia oman edun tavoittelemiseksi. Antikainen selvästi antoi ymmärtää, että ilmaisun ”rikoksilla oireilu” käyttäminen tarkoittaa samaa kuin suhtautuisi rikollisuuteen vähättelevästi tai jopa myötämielisesti.

Hallitus-oppositio-asetelma oli siis nähtävissä tässä keskustelussa, mutta linjat eivät olleet täysin yhteneväiset, sillä varsinkin hallituspuolueiden välillä oli nähtävissä painotuseroja siihen, kuinka ne yhteiseksi tunnustettua ongelmaa lähestyivät. Yhteistä oli se, että hallitus painotti suhtautuvansa asiaan vakavasti ja tehneensä toimia asian korjaamiseksi. Hallitusta

edustavien kansanedustajien puheenvuoroissa hallitukseen liitettävät ominaisuudet olivat pääasiassa hyvin toisenlaisia opposition edustajien esittämiin tulkintoihin verrattuna.

4.3 Muita diskursiivisia havaintoja

Aineistossa toistui useaan otteeseen erittely kovien ja pehmeiden keinojen välillä. Välikysymyksessä nämä määriteltiin tarkoittavan seuraavaa: kovat eli korjaavat keinot ja pehmeät eli ennaltaehkäisevät keinot. Korjaava viittaa kielellisessä mielessä asiaan, joka tunnistaa asian ei-toivotun tilan ja tekee toimenpiteen tilanteen parantamiseksi. Kovat keinot siis luodaan tässä diskurssissa - korjaavan käsitettä käyttämällä - tarkoittamaan samaa kuin ongelman poistava keino. Kova myös luo sanana mielikuvan tehokkuudesta ja vaikuttavuudesta, kun taas pehmeä viittaa laimeuteen ja passiivisuuteen. Todennäköisesti tästä syystä edes pehmeiden keinojen puolesta puhuneet edustajat eivät määritelleet esittamiään toimenpiteitä pehmeiksi vaan ennaltaehkäisyksi, avun tarjoamiseksi tai palveluihin panostamiseksi.

Kovia keinoja ei aineistossa määritelty sisällöllisesti tämän tarkemmin, mutta niihin liitettäviä toimenpiteitä aineistossa olivat muun muassa jengi- ja ampuma-aserikoksista annettavien rangaistusten kiristäminen, poliisin pakkokeinojen laajentaminen ja rikoksiin syyllistyneiden maahanmuuttajien tehokkaampi karkottaminen. Näitä kaikkia voidaan pitää toimenpiteinä, jotka toteutuessaan muokkaisivat suomalaista kriminaalipolitiikkaa kovempien rangaistusten suuntaan. Eräs koviin keinoihin liitetty diskursiivinen piirre oli, että keinot näyttäytyvät niiden puolesta puhuvien keskuudessa ainoana konkreettisena toiminnan muotona: jos henkilö ei kannata näitä kovempia toimia, ei henkilö tämän käsityksen mukaan halua puuttua ongelmiin lainkaan. Tämä oli yksi narratiivi, jota hyödyntäen oppositio viesti useaan otteeseen, että sen käsityksen mukaan hallitus ei tee ongelmille mitään, eikä edes tunnusta ongelmien olemassaoloa. Esimerkiksi perussuomalaisten edustaja Jukka Mäkyne lausui omassa puheenvuorossaan:

Ruotsissa jengirikollisuus on ollut jo kauan todellinen ongelma, eivätkä siellä ole pehmeät arvot eivätkä keinot tepsineet. On yritetty kotouttaa ja rahaa on laitettu järkyttäviä summia säällittäviin kotouttamistoimiin vuosikautia, siis juuri samalla tavoin kuin me täällä kotimaassa myös edelleen tehdään, ja silti tilanne on pahentunut ja pahentuu edelleen, ellei asialle tehdä jotain konkreettista ja hyvinkin pian. — Onneksi nyt Ruotsin uusi hallitus tulee ottamaan kovat keinot käyttöön, koska muita vaihtoehtoja ei enää ole. Meidän täällä Suomessa täytyy tehdä nyt samoin, sillä pelkkä paapominen ei

enää auta. — Nyt pitää ottaa kovat keinot käyttöön ennen kuin tilanne täällä menee yhtä pahaksi kuin Ruotsissa.

Mäkynen puheessa maahanmuuttajille suunnatut kotouttamistoimet määriteltiin pehmeiksi keinoiksi ja niitä kuvaillaan toimimattomiksi, “säälittäviksi” ja “paapomiseksi”. Nämä olivat kuvailevia ilmaisuja, joilla luotiin kielteistä mielikuvaa kotouttamisesta. Samalla Mäkynen sanoi, että asiat voivat muuttua, jos niille tehdään jotain “konkreettista”, jonka hän myöhemmin määrittelee tarkoittavan kovia keinoja. Tässä puheenvuorossa pehmeät keinot nähtiin turhina ja toimimattomina, kun taas kovat keinot esitetään automaattisesti toimiviksi, sellaisiksi, joihin on ryhdyttävä, koska “ muita vaihtoehtoja ei enää ole”. Samalla puheenvuorossa maalataan uhkakuva eli tilanteen paheneminen yhtä pahaksi kuin Ruotsissa, mikäli mainittuja kovia keinoja ei käytetä. Rangaistuspopulismille ominaiseen tapaan Mäkynen antaa ymmärtää, että jos joku ei kannata hänen esittämiään keinoja - kovia keinoja - henkilö ei ole kiinnostunut puuttumaan havaittuun ongelmaan lainkaan.

Pehmeät keinot määriteltiin tarkoittavan ennaltaehkäiseviä keinoja, eli toimia, joista on apua vain silloin kun niitä hyödynnetään jo ennen henkilön rikoskierteen alkamista. Toimenpiteitä, joiden aineistossa annettiin ymmärtää olevan näitä keinoja olivat muun muassa lastensuojelu, koulujen toiminta ja turvalliset perheet. Etenkin vasemmistopuolueissa ja vihreissä näiden toimivuutta korostettiin. Kuten jo aiemmin mainitsin, nämäkään puolueet eivät käyttäneet esittämistään toimenpiteistä ilmaisua “pehmeät”. Suosittu fraasi oli toistaa, että “tarvitsemme sekä kovia, että pehmeitä keinoja.” “Pehmeät” keinot esiintyivät aineistossa toimenpidesesityksinä ainoastaan silloin kun sen vastinparina mainittiin “kovat” keinot. Tämä diskursiivinen valinta alleviivaa etenkin perussuomalaisten edustajien viestiä siitä, että kovat keinot ovat ainoa konkreettisen toiminnan muoto, minkä vuoksi pehmeistä keinoista ei kannata puhua, ainakaan ellei tuo esiin myös kovia eli “oikeita” keinoja.

Merkittävä diskurssi aineistossa oli turvallisuuden diskurssi. Turvallisuus mainittiin puolueesta riippumatta toivotuksi asiaksi ja se liitettiin erityisesti niihin ominaisuuksiin, joiden “tulisi kuulua” suomalaiseen yhteiskuntaan. Turvallisuus määriteltiin monen edustajan puheissa puolueesta riippumatta olevan suomalaisen yhteiskunnan “peruspilari”. Eroja sen sijaan ilmeni siinä, mitä puolueet pitivät turvallisuuden merkinä sekä sitä, onko Suomi turvallinen vai ei. Perussuomalaisten edustajien puheissa turvallisuus oli asia, jonka suomalaiset ovat menettäneet tai menettämässä. Muun muassa perussuomalaisten edustaja Olli Immonen sanoi: “Jokaisen suomalaisen on saatava liikkua kaikkina vuorokaudenaikoina turvallisesti

kaduilla. Suomesta tulee rakentaa jälleen turvallinen maa kaikille suomalaisille.” “Turvalliset kadut” toimivat keinona rakentaa diskurssia siitä käsityksestä, jollainen Suomen tulisi olla: turvallinen ja jossa ei joutuisi pelkäämään rikoksen kohteeksi joutumista. Immonen käytti sanaa “jälleen”, jolla hän rakensi eroa siihen, millainen Suomi on joskus ollut ja millainen se on nyt. Immosen käsitys oli, että nyt Suomi ei ole turvallinen, mutta se on palautettava sellaiseksi. Immonen viittasi puheessaan “suomalaisiin”, jonka voidaan tulkita olevan viittaus samaan kategoriaan, joka populismin tutkimuksessa ymmärretään usein “kansaksi”. Suomalaiset olivat Immoselle se väestö, jonka turvallisuudesta hän oli huolissaan ja jonka puolelle hän puheessaan halusi asettua. Kolikon toinen puoli on se, että Immonen jätti puheensa ulkopuolelle ne, jotka eivät hänen käsityksensä mukaan ole suomalaisia.

Hallituspuolueiden edustajien puheissa turvallisuutta pidettiin yhtä lailla tärkeänä kuin oppositiossa, mutta ero ilmeni siten, että siinä missä oppositio oli vakaasti sitä mieltä, että Suomen turvallisuus on heikkenemässä ja jopa menetetty, hallituspuolueissa asiaan suhtauduttiin siten, että Suomi oli yhä turvallinen ja sen tulisi olla sitä myös jatkossa.

Yksi tapa kuvailla Suomea oli peilaaminen Ruotsiin. Ruotsiin on muuttanut runsaasti maahanmuuttajia jo vuosikymmenien ajan ja tämän on nähty olevan merkittävä syy maan kasvaneeseen rikollisuuteen ja jengien välisiin yhteenottoihin, jotka ovat paljon pidemmällä ja vakavampia kuin Suomen vastaavat ilmiöt. Suosittu fraasi aineistossa oli antaa erilaisia arvioita siitä, olemmeko “Ruotsin tiellä.” Tämä on diskursiivinen keino viitata Ruotsin vakavaan rikollisuustilanteeseen ja kuinka Suomelle kävisi vääjäämättä samoin, ainakin jos tällä mainitulla “Ruotsin tiellä” pysyttäisiin. Viittaaminen Ruotsin tilanteeseen toimi argumentoinnin tehostuskeinona, jolla puhuja pyrki luomaan huolta kuulijassa, koska tässä kontekstissa “Ruotsin tie” viittasi maan kasvaneeseen jengirikollisuuteen, mitä kaikki osapuolet pitivät oletettavasti kielteisenä kehityssuuntana.

Tilastoihin, tutkimuksiin ja asiantuntija-arvioihin aineistossa vedottiin puoluekannasta riippumatta lähestulkoon pelkästään silloin, kun esitetty evidenssi tuki omaa viestintää ja siten suhtautuminen näihin tahoihin oli aineistossa enimmäkseen positiivista. Tutkimukset, ja tilastot saivat yleensä puheissa eräänlaisen auktoriteettiaseman, johon vetoamalla tuettiin omaa viestintää. Perussuomalaiset vetosivat tilastoihin todistaakseen, että rikollisuusongelma johtui maahanmuuttajista. Vasemmistoliiton edustajat taas vetosivat tutkimustietoon perustellakseen väitettään siitä, kuinka kovempi kriminaalipolitiikka ei ole toimiva keino rikollisuuden

torjumiseen. Myös joitakin poikkeuksia oli, kun muutamat perussuomalaiset kansanedustajat väittivät tutkimustiedolla yritettävän peitellä ja väheksyä maahanmuuton kielteisiä seurauksia.

Mediaan ja tiedotusvälineisiin suhtautuminen oli samansuuntainen kuin asiantuntijatietoon. Mediaan ja uutisointiin vedottiin enimmäkseen vastaavanlaisena auktoriteettina kuin tilastoihin ja tutkimuksiin oman argumentaation vahvistamiseksi, mutta muutamissa perussuomalaisten kannanotossa median väitettiin peittelevän maahanmuuton kielteisiä vaikutuksia. Mutta yleisesti mediaan viittaavat puheenvuorot yli puoluerajojen toimivat keinona tukea omaa agenda, mistä seuraus on myös, että suhtautuminen median uutisointiin on puheenvuoroissa valikoivaa.

Opposition diskurssit rakentuivat sen oletuksen ympärille, että hallitusvastuussa olleet puolueet eivät tunnista ongelman olemassaoloa tai ainakin vähättelevät sitä. Tähän viittaavat edustajien käyttämät ilmaisut, kuten “ongelmien hyssyttely” tai “silmien sulkeminen” tosiasioilta. Samaten pehmeiden keinojen rinnastaminen käytännössä toimimattomuuteen tuki opposition luomaa mielikuvaa hallituksesta, joka ei edes yritä ratkaista ongelmaa.

Poliisia voisi luonnehtia keskustelun pyhäksi lehmäksi. Poliisia pidettiin yli puoluerajojen toimijana, joka pystyy pysäyttämään katujengit ja rikollisuuden laajemminkin, jos vain heidän resurssinsa turvataan. Eräs hallituspuolueiden vakiovastaus oikeistolaisten esittämään kritiikkiin heidän toimetttömyudestaan oli korostaa poliisille annettua lisärahoitusta ja poliisien määrän lisäämistä. Tätä oppositiosta ei kritisoitu, jollei kritiikiksi lasketa joidenkin perussuomalaisten esittämiä puheenvuoroja siitä, että poliisien resurssien lisääminen ei auta, jollei ongelman juurisyyhyn (eli maahanmuuttopolitiikkaan) tehdä muutoksia.

4.4 Esitettyjä kriminaalipoliittisia toimenpiteitä

Koska tutkimuksen aiheena on rangaistuspopulismi, oli aineiston mielenkiintoisinta sisältää oman tutkimusaiheeni kannalta ne puheenvuorot, joissa kommentoitiin kriminaalipoliittikkaa ja rikoksista annettavia rangaistuksia sekä mahdollisesti luotiin mielikuvia suomalaisesta oikeusjärjestelmästä.

Paljon esillä ollut toimi oli ampuma-aserikoksista annettavien rangaistusten korottaminen. Tälle toimenpiteelle kaikki puolueet vasemmistoliittoa lukuun ottamatta ilmaisivat tukensa. Tämä ei ole yllättävää, sillä vasemmistoliiton edustajat kaikkein useimmin ja selkeimmin ilmaisivat kielteiset kantansa rangaistusten koventamiseen muutenkin. Toinen paljon

kannatusta saanut linjaus oli jengirikollisuuden säätäminen tuomion koventamisperusteeksi tai yleisesti jengirikoksista annettavien tuomioiden koventaminen.

Perussuomalaisten, kokoomuksen sekä myös keskustan edustajien puheissa kannatettiin yleisesti rangaistusten koventamista. Ainoat varaukset, jotka näiden puolueiden edustajien puheissa liitettiin rangaistusten koventamiseen, oli ajatus siitä, ettei se yksin riitä. Varsinkin keskusta painotti näistä puolueista sosiaalipoliittisten toimien merkitystä. Samoin SDP:n edustajien puheissa esiintyi kannatusta rangaistusten koventamiselle, joskin edellä mainittuja puolueita varauksellisemmin. Vasemmistoliiton edustajat asettuivat vahvimmin vastustamaan rangaistusten koventamista.

Yksi huomioitava seikka on, että aineistossa yksikään toimija ei esitä rangaistusten lieventämistä. Diskurssit rangaistuksista muodostuvat sen ympärille, että kiristetäänkö rangaistuksia vai ei, ja onko se toimiva keino vai ei. Mutta yhdenkään puolueen edustaja ei esitä, että rangaistuksia tulisi lieventää sen hetkisestä tasosta. Huomio osaltaan alleviivaa niitä asetelmia, joista kriminaalipolitiikan ympärillä käydään keskustelua.

Argumentointi rangaistuksista liittyi puheissa yleensä siihen, mitä pidetään toimivana. Keinojen toimivuutta korostettiin monessa puheenvuorossa. Täsmällisempiä perusteluita siihen, miksi kovemmat tuomiot olisivat toimivia, esiintyi silti puheenvuoroissa melko vähän, ikään kuin kovempien rangaistusten toimivuus olisi jonkinlainen itsestäänselvyys, jota ei ollut tarpeen sen enempää perustella. Yksi esitetyistä perusteluista liittyi pelotteen käsitteeseen: rangaistuksen tulisi toimia pelotteena, jotta henkilö ei tekisi rikoksia. Tästä näkökulmasta katsoen rangaistusten koventaminen on automaattisesti toimiva keino, koska tällöin henkilö maksaisi niin ison hinnan rikoksen suorittamisesta, että päättäisi tämän pohjalta jättääkin rikoksen tekemättä. Kokoomuksen edustaja Markku Eestilä hyödynsi puheessaan signaalin käsitettä: kuinka eduskunnan tulisi lähettää rikollisille ”signaali” rangaistusten koventamisella siitä, ettei rikos kannata. Eestilän mukaan tämä pelote olisi ennaltaehkäissyt rikollisjengien toiminnan nousun sille tasolle, kuin millä se silloin oli.

Kovempien rangaistusten kannalla olleiden keskuudessa suosittu perustelu oli vedota Tanskan toteuttamaan kriminaalipolitiikkaan, jossa aiemmin oli kiristetty rangaistuksia monin paikoin. Puheissa Tanskan kokema vähäinen jengirikollisuus yhdistettiin suoraan maan toteuttamaan maahanmuuttopolitiikkaan ja kriminaalipolitiikkaan. Vasemmistoliiton ja vihreiden edustajien puheenvuoroissa esitettiin toisaalta kritiikkiä Tanskan tekemien kriminaalipoliittisten

toimenpiteiden toimivuutta kohtaan, joten jälleen suhtautuminen kovempaan kriminaalipolitiikkaan vaihteli poliittisen kentän eri laidoilla.

Suomen oikeuslaitoksesta aineistossa puhuttiin melko vähän, mutta silloin kun puhuttiin, siitä luodaan melko kielteisiä mielikuvia. Useampi edustaja kritisoi oikeuslaitosta siitä, että sen antamat tuomiot ovat liian lieviä ja se ei siksi ole rikollisille pelote. Jukka Mäkysen (ps.) mukaan ulkomaalaiset rikollisjengit pitivät Suomen oikeuslaitosta “lähinnä vitsinä”. Jenna Simulan (ps.) mukaan “Suomen oikeuslaitoksen tulisi palauttaa uskottavuutensa myös rikollisten silmissä”. Myös Jari Kinnunen (kok.) kritisoi tuomioistuimia siitä, etteivät ne hyödynnä rangaistusasteikkoa niin paljon kuin ne voisivat. Puheenvuorojen sisältö keskittyi siihen, että Suomen oikeuslaitos on väheksytty ja sen pitäisi antaa nykyistä kovempia rangaistuksia oman uskottavuutensa kohentamiseksi. Kovempien rangaistusten esittäminen ratkaisuksi myös tuomioistuinten koettuun uskottavuusongelmaan on jälleen rangaistuspopulismiin ja autoritäarisyyteen pohjautuva viesti: uskottavuutta rakennetaan olemalla ankara ja rankaiseva.

Eräs kontrollitoimi, joka ei liity suoraan rangaistusten tasoon, mutta jota voidaan silti pitää rangaistuspopulismille ominaisena toimenpide-esityksenä, on poliisien määrän ja heidän toimivaltuuksiensa toimivaltuuksien lisääminen. Tämä toimi sai aineistossa laajaa kannatusta ja hyvin vähän vastustusta. Jo aiemmin nostin esiin poliisin aseman keskustelussa ryhmänä, jota kohtaan kritiikkiä ei esiintynyt juuri lainkaan. Poliisin asemaa sementoitiin puheenvuoroissa yhdistämällä se suoraan turvallisuuden diskurssiin; poliisi nähtiin hyvin yksioikoisesti turvallisen yhteiskunnan takaajana. Poliisin “näkymiseen” yhteiskunnassa suhtauduttiin positiivisesti. Sitä kautta suhtautuminen poliisien resurssien ja toimivaltuuksien lisäämiseen oli aineistossa hyvin kritiikittömästi sitä, että jos poliisi jotain kokee tarvitsevansa, sen tulee myös se saada.

4.5 Erilaisten rangaistuspopulististen diskurssien tunnistaminen

Kun edellä on käsitelty puolueiden erilaisia lähestymistapoja käsiteltävään asiaan, on arvioitava niitä diskursseja, jotka puheissa rakentuvat eri asioista ja ihmisryhmistä. Näitä diskursseja arvioin rangaistuspopulismien käsitteen kautta hakeakseni vastausta tämän työn perimmäiseen kysymykseen: miten rangaistuspopulistisia diskursseja rakennetaan suomalaisessa poliittisessä keskustelussa?

Rangaistuspopulismissa, kuten populismissa yleensä, puolustettava taho, jonka puolella populistit korostaa kaiken aikaa olevansa on kansa. Kansaan viitattiin aineistossa melko usein,

mutta selvästi eniten perussuomalaisten edustajien puheenvuoroissa. Puolueen edustajien puheissa kansaan liitettiin useimmin pelon ja turvattomuuden diskursseja: kansalaiset ovat peloissaan, eivätkä uskalla liikkua kaduilla. Tässä yhteydessä suomalainen yhteiskunta oli pelottelun ja uhkakuvien luomisen diskurssien kohteena: Suomi ei ole enää turvallinen, Suomen ei tule olla turvaton maa, Suomen turvallisuus heikkenee kaiken aikaa jne. Ainakin perussuomalaisten puheissa näille ongelmille oli helppo syyllinen: maahanmuuttajat.

Kansalaisiin viitattiin myös termillä “veronmaksaja” usein silloin, kun korostettiin maahanmuuttajien olevan yhteiskunnalle kustannuserä, jonka suomalaiset rahoittavat. Jaottelulla luotiin mielikuvaa, että maahanmuuttajat ovat suomalaisten rahoittama kuluerä, joka ei tuota rahaa ja tällä tavalla luodaan vastakkainasettelua “kansan” ja maahanmuuttajien välille. Tällöin maahanmuuttajat ovat kansan kokema uhka, jota vastaan on puolustauduttava. Vastakkainasettelu ilmeni myös sen ajatuksen muodossa, että “suomalaisten veronmaksajien” kustantamien palveluiden tulisi olla suomalaisten käytössä, koska he myös maksavat ne. Kun maahanmuuttajiin liitettiin ajatus siitä, että he elävät “suomalaisen veronmaksajan siivellä”, liittyi puheisiin mukaan myös rangaistuksellinen elementti: tällöin maahanmuuttajat eivät myöskään ansaitse hyviä asioita (tässä tapauksessa palveluita).

Varsinaisena keskustelun aiheena aineistossa olivat katujengit ja sitä kautta tärkein ryhmä, johon keskustelun aikana viitattiin, olivat jengeihin kuuluvat nuoret, jotka ovat tehneet rikoksia tai ovat muutoin olleet mukana jengien toiminnassa. Näihin henkilöihin hyödynnettiin erilaisia nimeämisstrategioita: heihin saatettiin viitata aineistossa puhujasta ja puolueesta riippuen “rikollisina”, “jengiläisinä”, “maahanmuuttajina” tai “nuorina”. Sillä, mitä sanaa puhuja päätti näistä ihmisistä käyttää, on jo itsessään merkitystä, koska edellä mainittuihin sanoihin sisältyy itsessään erilaisia mielikuvia, joista osa on selkeän kielteisiä ja osa myönteisempiä. Kuten jo aiemmin ilmeni, nuoriin liitettiin hyvin erilaisia ominaisuuksia erilaisissa yhteyksissä. Osa viittasi nuorten yleistyneeseen rikollisuuteen ja huonontuneeseen käytökseen, mutta enimmäkseen nuoriin liitettiin mielikuvia pelokkaina, tulevaisuudenuskonsa menettäneinä, syrjäytyneinä ja apua tarvitsevina. Etenkin vihreissä ja vasemmistoliitossa katujengiläisiin viitattiin nuorina, mikä jo itsessään toimi viestinä niiden erilaisesta suhtautumisesta katujengiläisiin oikeistopuolueisiin ja etenkin perussuomalaisiin verrattuna.

Jos taas keskustelun aiheena oleviin henkilöihin viitattiin puheissa maahanmuuttajana, rikollisena tai jengiläisenä, voidaan melko turvallisesti olettaa, että puhuja näki nämä ihmiset pääasiassa kielteisessä valossa. Perussuomalaiset lähestyivät keskustelun aihetta, eli

jengirikollisuutta nimenomaisesti maahanmuuton kautta. Puolueen edustajat puheissaan liittivät maahanmuuton hyvin yksiselitteisesti katujengien syntymisen syyksi ja painottivat useita kertoja, että *vain* maahanmuuttopolitiikan muuttamisella jengikehitykseen on mahdollista puuttua. Näissä puheissa rakennettiin vaihtoehdottomuuden diskurssia, jossa puhujan esittämiä toimenpiteitä ei esitetä enää parhaina useista vaihtoehdoista vaan ainoina mahdollisina. Tietty ehdottomuus omien kannanottojen puolesta oli piirre, joka korostui perussuomalaisten edustajien puheissa.

Turvallisuuden tai sen puutteen korostaminen liittyy olennaisesti rangaistuspopulistiseen viestintään. Nimenomaan opposition edustajien puheenvuoroissa korostettiin Suomen heikentynyttä turvallisuustilannetta ja suomalaisten turvallisuudentunteen heikkenemistä. Hallituspuolueiden puheenvuoroissa osin myönnettiin, että turvallisuus on osin heikentynyt, mutta toisaalta mainitsivat Suomen olevan yhä yksi maailman turvallisimmista maista. Diskurssien sisällöllinen ero tiivistyi siihen, että oppositiossa turvallisuus nähtiin uhattuna ja jopa menetettynä yhteiskunnallisena arvona, kun taas hallituksen edustajien puheenvuoroissa turvallisuutta tarkasteltiin sitä kautta, että sitä on vaalittava ja säilytettävä. Paljon puheenvuoroissa puolueesta riippumatta painotettiin turvallisuuden merkitystä ja ajatusta siitä, että Suomen *tulee* olla turvallinen maa jatkossakin kaikille.

Yksi rangaistuspopulismin piirteistä on luoda vastakkainasettelua tutkimustiedon ja kansan oikeustajun välillä. Muun muassa silloin, kun rangaistuspopulistit vaativat kovempia rangaistuksia, vaikka tutkimustieto ei tue ajatusta siitä, että kovemmat rikostuomiot vähentäisivät tai ennaltaehkäisisivät rikollisuutta. Jälleen kerran juuri perussuomalaisten riveistä löytyi tähän narratiiviin sopivia puheenvuoroja: puolueen puheenjohtaja Riikka Purra omassa puheenvuorossaan sanoi hallituksesta: “Sen sijaan että tunnustatte tosiasiat, haluatte puolustaa politisoituneita tutkijoita tieteen nimissä.” Purra antaa selvästi ymmärtää, että hallituksen esittämien asiantuntijalausuntojen laatijat olisivat “poliittisia”. Ajatus tämän taustalla on, että mikäli tutkija on poliittinen, hänen tutkimuksensa ei voi olla objektiivista, eikä siihen siksi voi luottaa. Siihen nähden, että Purra oman puheenvuoronsa aikana viittasi useita kertoja omaa argumentaatiotaan tukeviin tilastoihin, hänen suhtautumistaan tutkitun tiedon luotettavuuteen voidaan pitää osin valikoivana.

Myös perussuomalaisten toinen kansanedustaja Vilhelm Junnila esitti ivallisia kommentteja asiantuntijoihin liittyen. Junnila väittää, että Suomessa vallitsevan “mamutuksen” vuoksi rahaa haaskataan ilmiötä ylläpitäviin organisaatioihin, joiden henkilöstöä päättäjät kuuntelevat

asiantuntijoina, jotka kuitenkin pyrkivät vain kahmimaan rahaa omalle organisaatiolleen. Myöhemmin saman puheenvuoron aikana Junnila sanoo:

Sitten on kaikenlaisia professoreita, joilla ei ole minkäänlaista osaamista maahanmuuton parissa, vaikka he ihmisoikeuksiin vetoamalla niin antavat ymmärtää. Näiltä pyydetään lausuntoja, joissa syyllinen on aina joku muu kuin ne ryhmät tai ryhmittymät, jotka lain rikkomiseen ovat syyllistyneet.

Junnilan puheissa yhteiskuntaa läpileikkaava “mamutus” (Junnila rinnastaa käsitteen suomettumiseen, joten hän määrittelee ilmaisun tarkoittavan maahanmuuton kyseenalaistamatonta ihannointia) on johtanut siihen, että maahanmuutosta ei saa keskustella kriittisesti eikä sitä saa kyseenalaistaa. Niinpä kun ilmiöstä annetaan tieteellisten toimijoiden taholta erilaista informaatiota, kuin mitä Junnila pitää itse oikeana, hän leimaa sen oitis virheelliseksi tai tarkoitushakuiseksi. Piirre sopii rangaistuspopulistiseen diskurssiin, jossa kriminaalipoliittisia asiantuntijoita usein vähätellään, mikäli heidän mielipiteensä on ristiriidassa sen mielipiteen kanssa, minkä tulkitaan vastaavan “kansan oikeustajua”. Tämä toimii myös tehokkaana keinona torjua omaa käsitystä haastavaa informaatiota, sillä vastapuolen esittämät väitteet voidaan kuitata pelkäksi tarkoitushakuisiksi propagandaksi.

Nämä puheenvuorot olivat kuitenkin säännön vahvistavia poikkeuksia, sillä muutoin keskustelussa kaikkien puolueiden edustajille tilastot, tutkimukset ja asiantuntijalausunnat toimivat lähinnä korkeampana auktoriteettina, johon vetoamalla vahvistettiin oman argumentoinnin uskottavuutta. Oikeisto-oppositio korosti tilastojen kertovan, että maahanmuuttajat ovat yliedustettuina katujengeissä, vasemmistossa taas asiantuntijatiitoon viitattiin muun muassa, kun pyrittiin kyseenalaistamaan oikeiston vaatimuksia rangaistusten koventamisesta, sillä aiheesta tuotettu tutkimustieto ei yleisesti tue sen toimivuutta rikollisuuden vähentämiseen. Jotta tutkimustietoon suhtautuminen voisi olla tällainen, on puhujalla oltava luottamus siihen, että tutkittuun tietoon vetoaminen toimii oman argumentaation vahvistuskeinona. Luottamusta tähän mielikuvaan tutkimustiedon arvosta ei pyritty edellä esitettyjä puheenvuoroja lukuun ottamatta suuremmin horjuttamaan. Tämä rangaistuspopulismiin piirre ei siis tässä keskustelussa korostunut kovinkaan vahvasti.

4.6 Perussuomalaisten kriminaalipoliittinen ohjelma

Rangaistuspopulismiin näkökulmasta mielenkiintoinen tutkittava aineisto on perussuomalaisten kriminaalipoliittinen ohjelma, jonka puolue julkaisi vuonna 2022 ja johon puolueen edustajat myös toisinaan viittasivat välikysymyskeskustelun aikana. Ohjelmassa

puolue esitti oman tilannearvionsa Suomessa tällä hetkellä annettavista rikostuomioista ja tuli siihen johtopäätökseen, että erityisesti väkivaltarikoksista Suomessa annetut rangaistukset ovat liian lieviä. Tämän lisäksi ohjelmassa kritisoitiin rikosten “paljousalennuksia” sekä nykyisiä ehdonalaikäytäntöjä. Ohjelmassa vaadittiin myös ulkomaalaisten rikollisten karkottamisen tehostamista sekä uskonrauhan rikkomista ja kansanryhmää vastaan kiihottamista koskevien lakipykäliden muokkaamista lievempään suuntaan. Viimeksi mainitut olivat ohjelman ainoat rikosnimikkeet, joiden kohdalla perussuomalaiset kannattavat tuomioiden lieventämistä koventamisen sijaan.

Ohjelmassa toistui monta kertaa eri muodoissa ajatus siitä, että suomalaisia tuomioita tulisi “järkevöittää” ja useita nykyisiä tuomiokäytäntöjä ohjelmassa kutsuttiin “järjettömiksi”. Perussuomalaiset tällä tavalla asemoivat itsensä järkeä käyttäväksi toimijaksi, joka pystyy tuomaan järjen myös kriminaalipolitiikkaan (josta tuo järki perussuomalaisten mielestä oletettavasti tällä hetkellä puuttuu). Näin sanoessaan perussuomalaiset antoivat ymmärtää, että muiden kuin heidän esittämänsä kriminaalipoliittiset kannanotot eivät olisi järkeviä ja siten he asemoivat itsensä järjen käytössä muiden poliittisten toimijoiden yläpuolelle. Järkevä luo adjektiivina mielikuvaa rationaalisesta ja harkitsevasta toimijasta, jollaiseksi perussuomalaiset tässä ohjelmassa asemoivat itsensä muiden kustannuksella.

Useimmin ohjelmassa toistettu argumentti sen puolesta, miksi Suomen olisi nostettava tuomioitaan on se, että muissa maissa ne ovat sillä hetkellä Suomea kovemmat. Näin Suomea kuvailtiin maaksi, joka suhtautuu rikollisiin ja ehkä myös rikollisuuteen lepusummin kuin muut maat. Aivan ohjelman alussa tuotiin esille ajatusta siitä, että alhaiset rangaistukset ovat yleisen oikeustajun vastaisia. Ohjelmassa sanottiin seuraavaa:

Se, että erittäin vakavista rikoksista tuomitaan hyvin mietoja rangaistuksia, loukkaa yleistä oikeustajua ja vähättelee rikoksen uhrin kokemusta. Kun rikoksesta ei seuraa minkäänlaista tuntuvaa rangaistusta, kärsii myös rangaistusten ennaltaehkäisevä pelotevaikutus, joka murenee lopullisesti viimeistään siinä vaiheessa, kun vankila-arki alkaa. Suomalaiset vankilaolosuhteet kun ovat suorastaan ensiluokkaiset, ja vangeista pidetään maassamme parempaa huolta kuin vanhuksista.

Ensimmäisessä virkkeessä hyödynnettiin klassisia rangaistuspopulismien viestintäkeinoja: vähäisiksi koetut rangaistukset loukkaavat sekä “yleistä oikeustajua” että uhrin kokemuksia. Kuten jo aiemmassa luvussa yleisestä oikeustajusta mainitsin, käsite on ongelmallinen erityisesti siksi, että kukaan ei voi objektiivisesti määrittellä, mikä on yleinen oikeustaju, koska

ihmisten oikeuskäsityksissä on huomattavaa vaihtelua. Mutta rangaistuspopulistisessa viestinnässä ylläpidetään narratiivia, jonka mukaan kansalaisilla on olemassa yhtenäinen käsitys siitä, että rangaistusjärjestelmä ei huomioi kansalaisten oikeustajua päätöksissään. Uhrin kokeman kärsimyksen nostaminen viestin keskiöön on yhtä lailla tuttu rangaistuspopulismiin piirre: rikollisuuden käsitteleminen yhteiskunnallisena ongelmana muuttuu uhrin kokeman vääryyden hyvittämiseksi.

Vankilan olosuhteiden vertaaminen vanhustenhoidon olosuhteisiin toimi jälleen keinona, jolla pyrittiin herättämään lukijassa kielteisiä tuntemuksia. Vanhukset ovat todennäköisemmin ryhmä, joka herättää lukijassa enemmän positiivisia tunteita kuin rikolliset. Väittämällä, että vanhukset saisivat huonompaa kohtelua vanhainkodeissa kuin rikolliset vankiloissa ohjelmassa pyrittiin herättämään lukijassa vääryyden ja epäoikeudenmukaisuuden kokemuksia. Nämä vääryyden tunteet toimivat populismin polttoaineena, joka saa viestiin samaistuvat henkilöt uskomaan, että populistit ovat hänen puolellaan ja toimivat sellaisten epäkohtien korjaamiseksi, joista muut poliittiset toimijat eivät välitä.

Perussuomalaiset korostaa ohjelmassaan, kuinka he ovat rangaistusten suhteen eri maata kuin muut puolueet ja pyrkivät muuttamaan kriminaalipolitiikkaa siihen suuntaan, jonka he kokevat vastaavan kansalaisten oikeustajua. Vaikka varsinainen aineistoni on ollut eduskunnassa käyty välikysymyskeskustelu, nostan perussuomalaisten kriminaalipoliittisen ohjelman esille siitä syystä, että se vahvistaa puolueen pyrkimystä esiintyä suomalaisille kriminaalipolitiikan suhteen erilaisena puolueena kuin muut. Perussuomalaisille tällaisen erityisaseman tavoittelu ei ole tavatonta, onhan sillä historiallisesti ollut Suomen virallisen populistipuolueen asema, vaikka puolueen nykyinen johto onkin ottanut etäisyyttä tähän käsitykseen.

4.7 Yhteenvetona

Olen käynyt läpi välikysymyskeskustelun koskien katujengejä ja niiden pysäyttämistä maahanmuutto- ja kriminaalipoliittisin keinoin. Rangaistuspopulismi ilmenee keskustelussa vaihtelevin tavoin ja joissain yhteyksissä vahvemmin kuin toisissa.

Analyysin jälkeen vaikuttaa selvältä, että aineistona käyttämässä keskustelussa kaikkein “rangaistuspopulistisin” puolue on perussuomalaiset. Vaikka joitakin rangaistuspopulistisia elementtejä esiintyi laajalla skaalalla yli puoluerajojen eri puheenvuoroissa, perussuomalaisten edustajien välikysymyskeskustelussa esittämässä puheenvuoroissa niitä oli havaittavissa selvästi eniten. Näitä piirteitä olivat muun muassa värikäs ja toistuva viholliskuvien lietsonta, toistuva tapa asettua kansan puolelle omissa puheenvuoroissa, vaatimukset poliisien resurssien

ja toimivaltuuksien lisäämisestä, toistuvat vaatimukset kiristää rangaistuksia ja tehostaa maahanmuuttajien karkotuksia sekä hallituksen esittäminen tehottomana ja silmänsä tosiasioilta sulkevana, koska se ei ole tehnyt perussuomalaisten esittämiä toimenpiteitä. Perussuomalaisten oma kriminaalipoliittinen ohjelma vain vahvistaa puolueen asemaa populistisena toimijana kriminaalipolitiikassa, sillä monet siinä esitetyt toimenpiteet ovat kuin suoraan rangaistuspopulismien pelikirjasta. Perussuomalaisten erottautumista näissä teemoissa selittää myös se, että kyse oli sen laatimasta välikysymyksestä, johon muut oppositiopuolueet liittyivät, minkä vuoksi keskustelua käytiin perussuomalaisten asettamien diskursiivisten reunaehtoien kautta.

Tehokkaina diskursiivisina keinoina, joita oppositio puheissaan rakensi, olivat pelon ja turvallisuuden diskurssit. Turvallisuuden tärkeydestä kukaan ei ole eri mieltä, minkä vuoksi opposition viestintä hallituksen haluttomuudesta tai kyvyttömyydestä huolehtia kansalaisten turvallisuudesta on tehokasta viestintää. Samalla oppositio perussuomalaisten johdolla rakensi kuvaa itsestään toimivana tahona; poliittisina toimijoina, jotka tahtovat tehdä jotain havaitsemilleen epäkohdille. Toimeliaisuuden mielikuvan herättäminen peilaamalla sitä samalla rakennettuun mielikuvaan tumput suorina seisovasta hallituksesta oli luultavasti koko välikysymyksen varsinainen tavoite.

Hallituksessa ja erityisesti sen vasemmistopuolueissa ja vihreissä suhtautuminen rangaistusten kiristämiseen oli selvästi varauksellisempaa kuin oppositiopuolueiden keskuudessa. Hallituspuolueet painottivat vahvasti rikollisuuden torjuntaa ennaltaehkäisyä kautta siinä missä oppositiossa vaadittiin kovia toimenpiteitä. Toisaalta merkillepantavaa oli, että myöskään hallituksessa näiden kovien keinojen käyttöön ei suhtauduttu erityisen torjuvasti, paitsi ehkä vasemmistoliiton osalta. Keskusta itse asiassa ilmaisi tukeaan merkittävälle osalle niistä kriminaalipoliittisista toimista, joita oppositio esitti.

Vaikka rangaistuspopulismi onkin ollut aiemmin ilmiönä Suomeen poliittisessa keskustelussa varsin lievää moneen muuhun maahan verrattuna ja vaikka ilmiö ei näkynyt maksimaalisella tavalla edes käsittelemässäni aineistossa, on mielestäni rangaistuspopulismi suomalaisessa yhteiskunnassa joka tapauksessa vahvistunut. Monia rangaistuksia on korotettu sittemmin Orpon hallituksen aikana ja turvallisuuden diskurssi esiintyy vahvana poliitikkojen puheissa, kuten myös toistuvat uhkakuvat.

5. Rangaistuspopulismi kieltolaista käydyn keskustelun ympärillä

Rangaistuspopulismiin voi helposti luulla tarkoittavan vain sitä, että kansalaiset vaativat kovempia rangaistuksia ja kurinpitotoimia yhteiskunnan taholta. Nykypäivän poliittisessa keskustelussa se yleensä ilmenee juuri siten. Tässä luvussa käsittelemäni teema, eli kieltolain laatiminen ja kumoaminen ovat esimerkki siitä, kuinka tämä käsitys voi olla osin harhaanjohtava: rangaistuspopulismi voi esiintyä eri muodoissa. Nykyajan poliittisissa diskursseissa eniten esiintyvä rangaistuspopulismiin muoto korostaa rangaistusten koventamista, mutta kieltolain kohdalla myös lain kumoamista perusteltiin nimenomaisesti kansan tahdolla. Tähän oli myös selvät perustelut olemassa sen jälkeen, kun Suomessa järjestettiin kansanäänestys aiheesta, ja siinä selvä enemmistö äänestäneistä kannatti kieltolain kumoamista kokonaisuudessaan.

Käyn tässä luvussa ensin läpi lyhyesti kieltolain voimaantuloa, sen voimassaoloa ja kumoamista. Tämän jälkeen käyn läpi kieltolain puolesta ja vastaan aikanaan eduskunnassa esitettyjä puheenvuoroja sekä aikansa sanomalehdissä käytyä keskustelua. Puheenvuoroissa niin eduskunnassa kuin aineistossa mukana olleiden lehtien pääkirjoituksissakin on havaittavissa rangaistuspopulismille tyypillisiä piirteitä, mutta ne ilmenivät osapuolten välillä osittain eri tavoin.

5.1 Kieltolain eri vaiheet Suomessa

Kieltolailla tarkoitetaan aikaa, kun Suomessa alkoholijuomien valmistus, myynti ja nauttiminen olivat lailla kielletty, johon toimivat poikkeuksina ainoastaan lääkinnälliset, tieteelliset ja tekniset tarkoitukset. Kielletyiksi alkoholijuomiksi määriteltiin juomat, jotka sisälsivät yli 2 tilavuusprosenttia etyylialkoholia ja jotka eivät olleet denaturoituja. (Simpura 1982, 19.) Kieltolaki oli Suomessa voimassa aivan itsenäisyyden alkuaikoina vuosina 1919–1932. Kieltolain voimaantuloa edeltänyt prosessi ei suinkaan ollut nopea tai äkillinen vaan seurausta vuosikymmenien ajan edistetystä raittiuden ihanteesta, jota ajaneelle liikkeelle kieltolaki oli suuri moraalinen voitto. Raittiusliike oli yksi 1800-luvun loppupuolen monista edistyksellisyyteen pyrkineistä yhteiskunnallisista liikkeistä ja kieltolakia pidettiin vastaavana edistyksellisenä toimenpiteenä parempaa yhteiskuntaa kohti kuin esimerkiksi naisten tai työväestön oikeuksien parantamista (Apo 2001, 201). Tähän pitkään prosessiin ja sen vaatimiin uhrauksiin kieltolain vankat kannattajat tulisivat vetoamaan viimeiseen saakka ennen lain voimassaolon päättäneitä kansanäänestystä.

Kieltolaista oli käyty keskusteluja ajan mittaan jo kauan, kun muun muassa vuonna 1866 Suomessa kiellettiin paloviinon kotipoltto. Suomen raittiusliike oli syntynyt jo 1860-luvulla ja seuraavina vuosikymmeninä liike vahvistui entisestään, kun alkoholin saatavuuden rajoittaminen ei raittiuden ajajille enää riittänyt, vaan tavoitteena oli alkoholin täyskielto (Pulkinen 2013, 37). Tässä vaikuttivat taustalla 1800-luvun lopun aatteelliset kehitykset, ja ajan lukeneiston kasvanut kansallisuusinto sekä heidän tahtonsa saada suomalainen talonpoikaisväestö tunnistamaan oma kansallinen identiteettinsä (Simpura 1982, 13). 1900-luvun alussa keskustelu sai uutta virtaa, kun uudella tavalla järjestäytynyt työväenliike otti alkoholin täyskiellon asialistalleen. Työväestö näki alkoholijuomien olevan porvariston keino pitää työväestö alistettuna ja kykenemättömänä luokkataisteluun. Muutenkaan alkoholin käytölle ei nähty mitään hyötyjä ja se näytti täyskiellon kannattajien mielestä aiheuttavan kansalaisten keskuudessa vain vastuuttomuutta ja moraalista rappiota. Siten liikkeen edustajat myös esittivät, että heillä olisi kansan suuren enemmistön tuki laatia alkoholijuomien nauttimiselle täysi kielto. Kompromissihaluttomuus asiassa kasvoi.

Vuoden 1905 suurlakko antoi mahdollisuuden edetä muiden asioiden ohella myös kieltolain voimaan saattamisen kanssa. Keskeinen kieltolakia ajanut taho oli lakon aikoihin ensimmäistä kertaa toden teolla voimansa yhdistänyt työväenliike, ja raittiusliike oli itse asiassa kenties vahvin yksittäinen väylä, jonka kautta työväenliike kykeni yhdistämään voimansa (Luukkonen 2017). Ensimmäisen kerran kieltolaki hyväksyttiin Suomen eduskunnassa yksimielisesti lokakuussa 1907, mutta laki ei astunut voimaan, sillä tsaarilta tarvittua vahvistusta laille ei saatu. Laki laadittiin eduskunnassa uudelleen useamman kerran, mutta edelleenkin tsaari ei antanut laille vahvistusta. Viimein vahvistuksen laille antoi vasta tsaarin kukistumisen jälkeen valtaan noussut Kerenskin väliaikainen hallitus kesällä 1917. Tätä ennen ensimmäisen maailmansodan syttymisen seurauksena senaatti oli jo kieltänyt väkijuomien jakelun, johon ainoan poikkeuksen muodostivat ensimmäisen luokan ravintolat. Käytännössä hyvin paljon kieltolakia muistuttava lainsäädäntö oli siis Suomessa voimassa jo ensimmäisen maailmansodan alkamisesta lähtien. Virallisesti kieltolaki astui lopulta monien vaiheiden jälkeen voimaan kesäkuussa 1919. (Simpura 1982, 16–18.)

Kieltolaista muodostui lopulta laki, jonka legitimitettiin kansalaiset eivät koskaan täysin tunnustaneet. Niinpä kansalaiset eivät kokeneet velvollisuudekseen noudattaa lakia. Lakien noudattaminen riippuu käytännössä siitä, että kansalaiset kokevat lain omaa oikeustajuaan vastaavaksi ja kieltolaki voidaan nähdä malliesimerkkinä seurauksista, joita syntyy, kun kansalaiset eivät tunnusta voimassa olevan lain legitimitettiin (Laitinen ja Aromaa 1994, 19).

Sama ajatus toistuu useasti niin tutkielmani aineistossa kuin hyödyntämässäni lähdekirjallisuudessa. Suomalaista alkoholikulttuuria tutkinut Jorma Simpura esittää asiasta varsin yksiselitteisen ja kyynisen tulkinnan:

Kieltolain rikkominen tuli yleiseksi tavaksi eivätkä sen paremmin herrat kuin narritkaan pitäneet sitä moraalisesti velvoittavana. Mitään lakeja ei maassamme ole koskaan rikottu näin julkisesti ja yleisesti kuin kieltolakia koko sen voimassaolon ajan. Kieltolakiaikana itse asiassa väkijuomat vapautuivat käytännössä kaikista rajoituksista. Näin tämä laki muodostui omaksi vastakohtakseen. (Simpura 1982, 20.)

Vastaavaa välinpitämättömyyttä oli siis myös viranomaisten keskuudessa: kieltolain aiheuttamaan rikollisuuteen oli haluttomuutta puuttua ja myös viranomaiset itse rikkoivat lakia melko paljon. Vaikka kieltolain voimassaolon aikana sen rikkomisesta annettavia rangaistuksia kovennettiin moneen otteeseen, ei sillä ollut juuri vaikutusta sen paremmin kansalaisten kuuliaisuuteen kuin viranomaisten valvomisintoon lain noudattamista kohtaan (Simpura 1982, 27).

Yksi syy kieltolain valvonnan epäonnistumiseen oli, ettei siihen alun alkaenkaan osoitettu tarvittavia resursseja. Mahdollisuuksista valvoa kieltolain käytännön toteutumista oli esitetty epäilyjä jo ennen lain voimaan astumista. Vuonna 1930 perustetun merivartioston uskottiin pystyvän valvomaan lain noudattamista paremmin kuin tulli, jonka vastuulle valvonta oli siihen asti kuulunut. (Pulkinen 2013, 74.) Kieltolaki kuitenkin kumottiin jo seuraavana vuonna järjestetyn kansanäänestyksen jälkeen, joten on vaikea arvioida, millainen vaikutus merivartioston tehostetuilla ratsioilla olisi ollut salakuljetukseen. Sen sijaan käyttämässäni aineistossa kieltolain kannattajat vetosivat useaan otteeseen vasta perustettuun merivartiostoon perustellen, että valvonta tehostuisi nyt merivartioston ansiosta niin ratkaisevasti, että kieltolakia ei pitäisi sittenkään kumota. Kieltolain kumoamista vaatineiden keskuudessa luottoa tilanteen muuttumiseen ei juuri ollut.

Yhteiskunnan yhä lisääntyvät ongelmat ja kansalaisten ilmeinen piittaamattomuus kieltolain noudattamisesta lisäsivät ajan kuluessa yhä enemmän painetta poliittisen päätöksenteon suuntaan. Kieltolain kumoamiseen liittyi se merkittävä piirre, että päätös syntyi neuvoa antavan kansanäänestyksen jälkeen - ensimmäisellä kahdesta Suomessa itsenäisyyden aikana toteutetuista kansanäänestyksistä. Jälkimmäisellä kerralla äänestettiin Euroopan Unioniin liittymisestä. Se, että aiheesta on järjestetty kokonainen kansanäänestys, jollaisia itsenäisen

Suomen historiassa on järjestetty yhteensä vain kaksi, kertoo osaltaan, kuinka merkittävä yhteiskunnallinen kysymys kieltolaki aikoinaan oli.

Kieltolain kumoamisen puolesta äänestettiin 29.–30.12.1931. Tuloksena kieltolain säilyttämisen puolesta äänesti 28,0 prosenttia äänestäneistä, mietojen juomien sallimista 1,4 prosenttia ja kaikkien alkoholijuomien myynnin vapauttamista 70,6 prosenttia äänestäneistä. Lopulta kieltolain kumonnut lakimuutos astui voimaan 5.4.1932. (Simpura 1982, 46-47.) Äänestysprosentti jäi nykyajan äänestysprosentteihin peilattuna alhaiseksi: sitä käytti ainoastaan 44,4 prosenttia äänioikeutetuista. Syynä on voinut olla ainakin sen järjestäminen hyvin nopealla aikataululla; kansanäänestyksen hyväksynyt lakiesitys oli hyväksytty eduskunnassa 2. joulukuuta 1931 ja presidentti vahvisti lain 12. päivänä joulukuuta. Tämän lisäksi edellisenä vuonna oli järjestetty eduskunta- ja kuntavaalit ja vuonna 1932 oli vuorossa presidentin valitseminen, joten vaaliväsymys voi myös olla osasy syy alhaiselle äänestysprosentille. (Pulkinen 2013, 169, 171.) Simpura tosin tulkitsee, että äänestysprosentti oli itse asiassa melko korkea, sillä se jäi vain hieman matalammaksi kuin eduskuntavaaleissa 1920- ja 1930-luvuilla sekä edellisenä vuonna järjestetyissä presidentinvaaleissa (Simpura 1982, 46).

Kieltolaki ja sen ympärillä käytävä yhteiskunnallinen keskustelu on mukana tässä työssä sen takia, että aiheen ympärillä käydystä keskustelusta on löydettävissä rangaistuspopulismiin sopivia piirteitä, vaikka kyseistä käsitettä ei ollut tuolloin vielä olemassakaan. Keskeinen elementti rangaistuspopulismissa on sen sisäänrakennettu viesti, että sen harjoittajat olisivat ajamassa kansan tahtoon perustuvaa kriminaalipolitiikkaa, toisin kuin korruptoitunut vastapuoli. Mielenkiintoista on, että keskusteltaessa kieltolain mahdollisesta kumoamisesta käytettiin kansan tahtoa argumenttina niin kieltolain kumoamisen puolesta kuin sitä vastaan. Tämä osoittaa sen, että rangaistuspopulismien ydin ei ole itsessään kovempien rangaistusten vaatimisessa vaan populistisessa vastakkainasettelussa kansan ja eliitin välillä. Asetelma on siis vastaava kuin populismissa yleensäkin. Niinpä olennaisin sisältö rangaistuspopulismissa on koettu vääryyden kokemus sekä uskomus siitä, että rangaistusjärjestelmä vastaa “korruptoituneiden ja rikollisia suosivien” kriminaalipoliittisten asiantuntijoiden tahtotilaa, eikä kansan koettua oikeustajua.

5.2 Keskustelun konteksti

Käyn seuraavaksi läpi aineiston kontekstia Wodakin määrittelemien kontekstin eri tasojen kautta. Ensimmäinen taso on välitön teksti vuorovaikutustilanteessa. Aineistona käytän

eduskunnassa aiheesta annettuja puheenvuoroja sekä aikansa sanomalehtien kirjoituksia aiheesta, jotka kaikki ilmestyivät joulukuussa 1931 eli juuri ennen kieltolain kumoamiseen huipentunutta kansanäänestystä. Aineisto on luonteeltaan hajanaisempi kuin katujengejä käsittelevässä osiossa, jossa aineistona toimi verraten tarkasti rajattu kokonaisuus (välikysymyskeskustelu katujengirikollisuudesta).

Toisena tason on tekstien intertekstuaalisuus ja interdiskursiivisuus. Intertekstuaalisuus toteutuu aineistossa muun muassa siten, että eduskunnassa pidetyissä puheenvuoroissa oli nähtävillä selvät yhteydet toisiin puhujiin, sillä puhujat viittasivat usein toistensa aiempiin puheenvuoroihin. Keskustelu oli luonteeltaan nimenomaisesti keskustelevaa, kuten parlamentarismen periaatteet edellyttävät. Myös viittauksia uutisointiin tapahtui keskustelun aikana, samaan tapaan kuin katujengikeskustelussa.

Interdiskursiivisuuden osalta voi todeta, että molempien osapuolten esittämissä puheissa jatkuvasti toistuva diskurssi rakentuu raittiuden tavoittelun tärkeyden ympärille. Raittius yhdistetään hyvään ja tavoiteltavaan: aineistossa ei esitetä yhtään sellaista puheenvuoroa, jossa raittiuteen suhtaudutaan ajatuksena tai tavoitteena negatiivisesti, sen paremmin kieltolakia kannattaneiden kuin sitä vastustavien keskuudessa. Raittius yhdistyi monta kertaa diskurssiin kristillisyydestä, jolloin uskonnollisen siveellisyyden diskurssi yhdistyi saumattomasti diskurssiin raittiuden hyveellisyydestä. Vastaavasti salakuljettajiin ja ”trokareihin” eli salakauppiaisiin suhtaudutaan aineistossa negatiivisesti puhujan kieltolakikannasta riippumatta. Myös alkoholiuomiin suhtautuminen oli hyvin samanlaista molempien osapuolten keskuudessa, eli edes kieltolain vastustajat eivät liittäneet alkoholiuomiin positiivisia ominaisuuksia aineistossa. SDP:n ja työväenliikkeen kohdalla luokkakonflikti kytkettiin kiinteästi osaksi kieltolakikeskustelua ja alkoholi esitettiin porvariston keinona alistaa työväestö ja estää heitä nousemasta kapinaan.

Kolmantena tasona ovat tekstien kieliopin ulkopuoliset sosiaaliset ja ympäristöön liittyvät muuttujat sekä institutionaaliset puitteet. Institutionaaliset puitteet näyttäytyvät eduskunnassa annettujen puheenvuorojen osalta pääosin samoina kuin aiemmassa luvussa - parlamentarismen merkityksenä puheiden sisällölle, kohteelle ja tavoitteelle. Puheiden intertekstuaalisuus suhteessa toisiinsa selittyy merkittävältä osin siksi, että parlamentti on alun perin tarkoitettu juuri siihen, että sen edustajat käyvät vuoropuhelua ja väittelyä toistensa kanssa käsiteltävistä yhteiskunnallisista teemoista. Tästä syystä parlamentti institutionaalisena puitteena vaikuttaa merkittäväällä tavalla puheenvuorojen sisältöihin. Sanomalehdissä ilmestyneiden tekstien

merkittävin institutionaalinen ulottuvuus on sanomalehden asema viestin alustana ja kansalaisten tärkeimpänä tiedonlähteenä. Tuohon aikaan perinteisen median rooli oli vielä merkittävämpi kuin nykyään, sillä sosiaalista mediaa ei tuolloin vielä ollut olemassa. Mediaa käsittelevässä osiossa jo mainitsin, että jos eri mediayhtiöt nykypäivänä korostavat riippumattomuuttaan poliittisista ideologioista ja pyrkimystään objektiiviseen uutisointiin, ennen olivat asiat toisin. Valitsemani sanomalehdet edustavat vastakkaista kantaa kieltolain osalta, joten edustavuus mielipiteiden osalta toteutuu.

Neljäs kontekstin taso on keskustelun laajempi yhteiskunnallis-poliittinen ja historiallinen konteksti. Aiemmin esitellyssä kieltolain elinkaareissa ilmeni osittain se konteksti, jossa kieltolaista keskusteltiin ja kuinka laki lopulta tuli voimaan. Kieltolain voimassaolon aikaan yhteiskunnan elinolosuhteissa tapahtui merkittäviä muutoksia, jotka on välttämättä huomioitava, jos tavoitteena on ymmärtää paremmin kieltolakia vastaan esitettyjen puheenvuorojen sisältöä. Siitä huolimatta, että kieltolaille oli ennen itsenäistymistä aidosti laajaa kannatusta kansalaisten keskuudessa ja eduskunta hyväksyi ensimmäisen versionsa kieltolaista yksimielisesti, oli kannatus kansalaisten keskuudessa laskenut jo ennen kieltolain voimaantuloa, ja voimaan tultuaan lain kannatus laski vain entisestään. Lakia rikottiin lähes häpeilemättömästi ja viinan salakuljetus oli tuottoisaa bisnestä sitä harjoittaville. Voidaan siis nykypäivän näkökulmasta arvioida varsin turvallisesti, ettei kieltolaki toiminut lainkaan siten, kuin oli toivottu ja uskottu lain säätämisen hetkellä.

Kieltolain tarpeellisuutta perusteltiin ennen lain voimaantuloa ja sen jälkeenkin sillä, että Suomen kansan alkoholin käytön uskottiin olevan ongelmallista, etenkin alemmissa yhteiskuntaluokissa. Suomessa raittiusaate voimistui voimakkaasti 1900-luvun molemmin puolin, ja tähän vaikutti merkittävästi tuolloin vahvassa nousussa ollut työväenliike, joka oli ryhtynyt ajamaan kieltolakia. Kannatus kieltolaille oli vahvaa, mutta se perustui enemmän edistysuskolle ja symboliikalle kuin käytännön tarpeelle: itse asiassa Suomessa käytettiin alkoholia tuohon aikaan hyvin vähän. Työväenliikkeen vahvaan kannatukseen kieltolaille onkin liittynyt aidon kannatuksen lisäksi laskelmointia: kun liike lakia kannattamalla osoitti “kansalaiskelpoisuutensa”, saattoi se paremmin vaatia paremmin keskeisiä tavoitteitaan, kuten laajempaa joukkotoimintaa ja yleistä äänioikeutta. (Apo 2001, 209.) Vastaavasti sivistyneistöön kuuluvien käsitykset rahvaasta eivät olleet korkealla, vaan sitä pidettiin älymystön keskuudessa “villinä”, jota viinan käyttö vain lietsoisi (emt, 212). Nämä käsitykset rakensivat yleistä mielialaa kansalaisten keskuudessa, joka mahdollisti kieltolain laajan

kannatuksen, vaikkakin lain kannatus oli alkanut joissain määrin heikentyä jo ennen lain voimaantuloa.

Puoluepoliittinen tilanne ei edes juuri ennen kansanäänestystä puoltanut kieltolain kumoamisen todennäköisyyttä. Yksikään tuon ajan eduskuntapuolueista ei esittänyt ohjelmissaan voimakasta kieltolakia vastustavaa kannanottoa. Ruotsalaisessa kansanpuolueessa oli pyrkimystä kieltolain lieventämiseen, mutta se näkyi puolueen edustajien tekemien lakialoitteiden, ei puolueohjelman kautta. Aineistossa RKP:n edustajat edustivat selvästi yhtenäisintä kieltolakiin kielteisesti suhtautuvaa kantaa. Kansallinen Kokoomus sekä Edistyspuolue olivat kysymyksessä sisäisesti jakautuneempia, sillä vaikka ne vaalitaktisista syistä eivät asettuneet selvästi kieltolakia vastaan, niiden riveissä oli paljon etenkin nuorempaa väkeä, joka kannatti kieltolain kumoamista. Sen sijaan erityisesti Sosialidemokraattinen puolue ja Maalaisliitto olivat ohjelmissaan vankkumattomasti kieltolain kannalla, kuten ne olivat olleet lain voimassaolon alusta asti. Näille puolueille asia oli muuttunut arvoaltakysymykseksi. Kieltolain toteuttamista valvonutta Kieltolakiliittoa johti maalaisliiton ja nykyisen keskustan poliittinen ikoni Santeri Alkio. (Simpura 1982, 29–33.) Mielenkiintoinen huomio tämän yhteyden kannalta oli, että kieltolain kumoamiseen johtaneen kansanäänestyksen sääti maalaisliittolaisen pääministerin Johan Emil Sunilan johtama hallitus. Tätä tosin helpotti se tosiasia, että maalaisliitossa oli tuohon aikaan jo kasvavaa tyytymättömyyttä kieltolain suhteen (emt., 40–41). Suomen työväenliike oli järjestäytynyt alun perin ensimmäisen kerran vuoden 1905 suurlakon aikana ja tällöin raittiusliike oli toiminut työväenliikkeen yhtenä merkittävänä yhdistävänä tekijänä. Tästä johtuen tuolloin merkittävin työväenpuolue eli SDP oli vahvasti yhteen kietoutunut raittiusliikkeen kanssa ja näki kieltolain kumoamiseen tähtäävät yritykset porvarien salajuonena kontrolloida työväestöä. Raittiusliikkeestä on puhuttu jopa SDP:n esiliikkeenä. (Luukkonen 2017.) Tämä luokkataistelun kytkeminen osaksi kieltolain kannattamista näkyy myös hyödyntämässäni aineistossa.

Eräs tekijä, joka vaikuttaa tämän poliittisen tilanteen sisältöön oli ajan lama ja siitä seurannut budjettivaje. Yhdysvalloissa alkanut pörssiromahdus vuonna 1929 aloitti taloudellisen syöksykierteen ja tästä seuranneen laman vaikutukset näkyivät ja tuntuivat Suomessa asti. Valtion tulo- ja menoarvio oli pahasti alijäämäinen ja uusia tulonlähteitä kartoitettiin menojen kattamiseksi, vaikka menojakin leikattiin (Simpura 1982, 41–42). Kieltolain vuoksi alkoholista ei saatu valtion kirstuun lainkaan verotuloja, vaikka laki esti kaikkea muuta kuin onnistuneesti alkoholin kulutuksen Suomessa. Niinpä kieltolain kumoamista vaatineet esittivät yhtenä

perustelunaan, että valtion myymästä alkoholista saatavien verotulojen avulla voitaisiin paikata kasvanutta budjettivajetta.

Tutkielmassa hyödyntämäni diskurssihistoriallista analyysimenetelmää ohjaa hypoteesi siitä, että aineistossa luodaan erilaisia käsityksiä ja mielikuvia kahdesta eri ryhmästä eli analyysia johtaa ajatus jonkinlaisesta kahtiajaosta. Tässä keskustelussa tällainen kahtiajako periaatteessa tapahtuu, itse asiassa varsin mutkattomasti toiseen tuloslukuun verrattuna, sillä teen analyysissä vertailua kieltolain kannattajien ja lain vastustajien välillä. Mutta kuten analyysistä ilmenee, diskurssit ovat vaihtelevasti yhteneväisiä tai erottuvia näiden ryhmien välillä aiheesta riippuen. Esimerkiksi käsitykset raittiuden hyvydestä ja yhteiskunnan velvollisuudesta edistää tätä ovat aineistossa varsin yhteneviä molempien osapuolten välillä. Jako puhtaasti kieltolain kannattajiin ja vastustajiin voikin olla varsin karkea, mutta arvioitaessa kieltolain ympärillä käytyä keskustelua keskittyvät havainnot paljon myös kieltolakiin itseensä, raittiuteen tai alkoholijuomiin liitettyjen piirteiden ja kuvausten analysoimiseen.

5.3 Ryhmistä muodostettuja diskursseja

Yleisenä huomiona voidaan todeta, että kansa esiintyy subjektina puheenvuoroissa huomattavan usein, varsinkin verrattaessa toisen luvun katujengikeskusteluun. Kansaan viitattiin puheenvuoroissa jatkuvasti ja siihen liitettiin hyvin erilaisia mielikuvia ja diskursseja tilanteesta riippuen. Osittain syynä voi olla käsiteltävän asian sisältö, eli mahdollinen kansanäänestys, jolloin viittauksia kansan tahtoon on luontevaa esittää.

Kieltolain kumoamista kannattavien puheenvuoroissa sekä Helsingin Sanomissa kieltolain kumoamista perusteltiin esimerkiksi sillä, että se ei vastaa kansan oikeustajuntaa. Kansan oikeustajuun vetoaminen on hyvinkin puhdasta rangaistuspopulistista retoriikkaa ja tämänsuuntaista diskurssia rakennetaan useassa eri kieltolain kumoamista kannattavan edustajan puheenvuorossa. Huomattavaa on, että kansan oikeustajun (tai oikeustajunnan/oikeuskäsityksen) käsitettä hyödynsivät puheenvuoroissaan nimenomaisesti kieltolain vastustajat, eivät kannattajat, vaikka myös jälkimmäiset toistelivat kieltolailla olevan kannatusta kansan keskuudessa.

Kansaan liittyvät diskurssit näyttäytyvät osassa puheenvuoroja jopa hieman ristiriitaisia. Edustaja Toivo Aalto-Setälä (kok.) lausui asiasta mielenkiintoisesti:

“— laadittavien lakien tulee olla sellaisia, että kaikki kansalaiset voivat niitä noudattaa tai ainakin voidaan kohtuudella asettaa sellainen vaatimus, että kaikkien kansalaisten tulee

niitä noudattaa. Tämä tahtoo sanoa, että suuren yleisön oikeustajunta lyö yhteen lain hengen ja tarkoituksen kanssa. Tämä yhteensoveltuvaisuus on ehdoton edellytys, jotta lain täytäntöönpano onnistuisi ja jotta laki ei jäisi itse asiassa vain kuolleeksi kirjaimeksi. — kieltolain kansalle asettamat siveelliset vaatimukset ovat, jos saa sanoa, liian suuret. Myönnän nimittäin kernaasti, että ehdoton raittius on hyve, mutta ikävä todeta, tämä hyve on sellainen, että kansan suurella enemmistöllä sitä ei voi olla eikä ole, niin kauan kuin ihminen on se, mikä se on. ”

Aalto-Setälä totesi ensin yleisellä tasolla, että laki voi toimia vain, jos kansalaiset kokevat lain oikeudenmukaiseksi. Muutoin riskinä on, että laki jää ”kuolleeksi kirjaimeksi”, mikä on toinen tapa ilmaista, että laki olisi olemassa, mutta sillä ei olisi merkitystä. Mutta erityisen kiinnostavaa Aalto-Setälän puheenvuorossa on jälkimmäinen puoli, jossa hän määrittä raittiuden hyveeksi, mutta sellaiseksi hyveeksi, jota kansan suuri enemmistö ei hänen mukaansa kykene noudattamaan. Aalto-Setälän puheissa raittius on hyve, joka asetti kansalle liian suuria siveellisiä vaatimuksia. Kansa ei ole tässä yhteydessä puolustettava tai samaistuttava taho, vaan syyllinen siihen, miksi korkea hyve, arvokas tavoite - eli tässä tapauksessa raittius - ei voisi toteutua. Näin sanomalla Aalto-Setälä käytännössä nimesi ”kansan suuren enemmistön” syylliseksi kieltolain epäonnistumiseen.

Aalto-Setälän puheet ovat huomiota herättäviä, koska niissä kansaan liitetyt ominaisuudet eivät olleet aina positiivisina pidettäviä, eikä kansaa esitetä ryhmänä, jonka puolelle puhuja haluaisi automaattisesti identifioitua. Populistisessa retoriikassa kansa esitetään aina tahona, johon puhuja pyrkii samaistumaan ja jota pitää puolustaa sitä sortavaa tahoja vastaan. Vaikka kansasta puhutaan aineistossa runsaasti, suhtautuminen siihen oli vaihtelevaa, eivätkä puhujat automaattisesti esittäneet kansaa positiivisessa valossa. Kansasta puhuminen ei siis automaattisesti ole merkki populistisesta viestinnästä.

Kansan osalta tehtiin puheenvuoroissa myös jaottelua ”hyvään” ja ”huonoon” kansaan. Esimerkiksi edustaja Paavo Virkkunen (kok.) sanoi, että ”kansan huonoin aines alkoholin kaupasta rikastuu muun kunnollisemman kansanaineksen ollessa yhä suuremmassa taloudellisessa puristuksessa.” Virkkunen rakensi kansasta toisen puolen, ”kunnollisemman kansanaineksen”, joka joutui kärsimään ”taloudellisessa puristuksessa” kun samaan aikaan toinen osuus kansasta, ”kansan huonoin aines” rikastui alkoholikaupan ansiosta. Tällä argumentilla Virkkunen pyrki perustelemaan, miksi kieltolaki tulisi kumota ja valtion tulisi toimia alkoholikaupan säätelijänä. Taloudellinen hyötyminen on argumentaatiostrategia, jolla

Virkkunen rakensi “kansan huonoimmasta aineksesta” vastustajan, jota vasten oma puoli saattoi vahvistaa ryhmäidentiteettiään. Vastaavaa diskurssia muodosti myös pääministeri Sunila sanoessaan, että ei ole oikein, että lainkuuliaiset kansalaiset “tahtovat nääntyä verotaakan alle”, kun salakauppiaat ja “väkijuomien nauttijat” eivät maksa alkoholista lainkaan veroja yhteiskunnalle. Puheenvuoroissa eri ryhmiin liitetyt ominaisuudet edustavat jo selvemmin perinteistä populistista diskurssia kansan kokemista vaikeuksista ja sen puolelle asettumisesta. Samalla muodostui viholliskuva salakauppiaista ja alkoholin juojista, jotka esitettiin veroja maksamattomina vapaamatkustajina, kun samalla kunnolliset kansalaiset kärsivät suunnattomasta “taakasta”, eli liian korkeista veroista. Viestillä pyrittiin vahvistamaan kuulijalle käsitystä siitä, että senhetkinen tilanne on kestävä ja epäoikeudenmukainen ja siksi muutettava. Samalla puhuja asemoi itsensä sorretun ryhmän puolelle sortajia tai hyötyjiä vastaan.

Kieltolain kumoamista kannattaviin kansalaisiin liitettiin Helsingin Sanomissa ilmaisu “itsenäisesti ajattelevat kansankerrokset”. Sama ajatus toistui muuallakin aineistossa. “Itsenäisesti ajatteleva” rakentaa kuvaa henkilöstä tai ryhmästä, joka käyttää järkeään ja toimii rationaalisesti, vailla ulkoisia vaikutteita. Oman puolen argumenttien uskottavuutta lisää, mikäli ryhmän ajattelu tapahtuu itsenäisesti ja rationaalisesti, joten tällaisten piirteiden liittäminen osaksi oman viiteryhmän diskursiivista kuvausta toimii hyödyllisenä viestintänä, jolla omaan viiteryhmään liitetään positiivisia piirteitä. Samalla annetaan ymmärtää, että vastapuolen ajattelu vastaavasti ei olisi itsenäiseen harkintaan pohjautuvaa ja siksi sitä ei olisi tarpeen ottaa vakavasti.

Myös kieltolakia kannattavien edustajien rakentamisessa diskursseissa kansasta oli nähtävissä jaottelua hyvään ja huonoon kansaan. Hyvään kansaan liitettiin käsitys raittiudesta; se kansanosaa, joka on raitis ja noudattaa kieltolakia nähtiin hyvänä, ja näistä ihmisistä rakennettiin positiivisia diskursseja edustajien puheissa. Puheissa esimerkiksi uskoteltiin, että kunnollinen kansa nousee puolustamaan kieltolakia tulevassa kansanäänestyksessä ja että “raitis kansanainees” olisi yleisesti kieltolain takana. Muutoinkin puhujat toistivat useasti, että kansalaiset ovat kieltolain puolella ja siten pyrkivät vahvistamaan kieltolain legitimitteettiä, vaikka eivät juuri hyödyntäneet rangaistuspopulismiin viittaavaa kansan oikeustajun käsitettä omissa puheenvuoroissaan. Tässäkin diskursseissa “hyvä kansanosaa” oli puoli, jonka puolelle puhuja haluaa asettua ja tätä myös peilattiin “huonoon kansanosaan”, johon liitettiin kielteisiä mielikuvia. Jälkimmäisestä esimerkki oli kieltolain kannattajien esittämä ajatus siitä, että tietyt kansalaiset himoitsivat alkoholia, eivätkä kyenneet siten noudattamaan kieltolakia. Hyvä

kansanosa määrittyi ensisijaisesti raittiuden kautta: raittiusväki oli omalla ja hyvällä puolella. SDP:n edustaja Aino Lehtokoski kuvaili tämän raittiin kansan olevan “lainkuuliainen, totuutta ja oikeutta puoltava.”

Jaottelu ei ollut aina näin suoraviivainen. Esimerkiksi kansanäänestyksestä puhuttaessa moni kieltolakia kannattanut edustaja kuitenkin teki selväksi, että mikäli kansanäänestys vaatisi kieltolain kumoamista, olisi päätös hyväksyttävä, vaikka vastentahtoisesti. Viesti oli, että kansan oman päätöksen kunnioittaminen, vaikka se olisi huono, on tärkeintä. Tämä on demokraattista yhteiskuntajärjestelmää historian saatossa kannattaneiden yleinen argumentti: kansalaisten tahtoa on kunnioitettava, vaikka tehty päätös olisi heille itselleen epäedullinen tai muusta syystä epäviisas. Kansasta rakentuvaa mielikuvaa tällaisen viestinnän kautta voi pitää kaksijakoisena: yhtäältä argumentti korostaa kansan oikeutta toimia itsenäisesti, toisaalta siinä pidetään jonkinlaisena itsestänselvytenä, että kansa luultavasti toimii “väärin”.

Kansasta myös luonnehdittiin, että sen hyvinvointia oli suojeltava, eikä kieltolakia siksi tule kumota tai että hallituksen oletettu aikomus kumota kieltolaki johtaisi kansan suurempaan kurjuuteen. Näissä diskursseissa kansalaisten hyvinvointi ja kieltolain voimassaolo liitettiin yhteen, eli kieltolain katsotaan olevan kansan parhaaksi. Jotkut edustajat sanoivat, että kansalaiset eivät ole voineet muuttaa juomatapojaan “vain 12 vuodessa” ja lakia ei siksi voi kumota. Näissä diskursseissa puhuja asettui kansalaisten yläpuolelle ja kuvasi kansaa suojeltavana ja holhottavana tahona, joka ei välttämättä ymmärrä omaa parastaan. Tämä asenne ei ollut yllättävä, sillä vastaavanlainen holhoava asennoituminen kansaa kohtaan oli ollut ominaista raittiusliikkeelle niin kauan kuin se oli pyrkinyt ensin saattamaan kieltolain voimaan ja sen jälkeen lain säilyttämiseen (Luukkonen 2017).

Alkoholin salakuljettajat sekä salakauppiaat eli “trokarit” olivat ryhmä, johon niin kieltolain kannattajat kuin sen vastustajat liittivät negatiivisia ominaisuuksia, tosin kieltolain kannattajien puheissa trokareihin viitattiin paljon useammin. Rangaistuspopulismin tyypillinen piirre on, että populistit nimeää jonkin ihmisryhmän uhaksi, jota vastaan on taisteltava. Trokarit toimivat tässä tapauksessa ryhmänä, jonka puolelle yksikään edustaja ei halunnut asettua vaan päinvastoin heidän olemassaolonsa nähtiin ongelmana. Muutamit edustajat ihmettelivät, miksi valtio tai järjestysvalta ei käy trokarien kimppuun ja hävitä “trokariyhteiskuntaa” tai taistele sitä vastaan. Sanat “hävittäminen” ja “taisteleminen” ovat voimakkaita ilmaisuja, joita puhuja kohdistaa johonkin itselleen epämieluisaan ja suorastaan vihan kohteeseen. Trokarit olivat erityisesti kieltolain säilyttämistä kannattaneille edustajille selkeä vihollinen, jota vastaan

hyökätä ja tätä viholliskuvaa rakennettiin monilla argumenteilla trokarien keräämästä taloudellisesta hyödystä ja heidän aiheuttamistaan haitoista. Ehkä selkeimmän rangaistuspopulistiseen diskurssiin täsmäävän yksittäisen kannanoton trokareita vastaan esitti SDP:n kansanedustaja Hilja Pärssinen: “Trokarien ja heidän apuriensa rangaistukset on kovennettava, heidät on saatava pysyväisesti telkien taakse. Niiden, jotka eivät jaksakaan omata elämälleen aatteellista ohjetta, on toteltava lain mahtia.”

Puheessa oli mukana yhtäältä vaatimus kovemmista rangaistuksista ryhmälle, joka katsottiin vastuulliseksi havaittuihin ongelmiin, kuin myös mielikuvien liittäminen osaksi tätä ryhmää. Viitaten oletettavasti trokareihin tai laajemmin kieltolakia noudattamatta jättäviin kansalaisiin Pärssinen puhui henkilöistä, jotka eivät jaksakaan omata elämälleen “aatteellista ohjetta”. Liittämällä vastapuoleensa tällaisen ominaisuuden Pärssinen loi vastapuolesta mielikuvaa henkilöinä, jotka elävät elämäänsä oman tahtonsa mukaan ilman ulkoisia moraalisia ohjenuoria, joita he eivät “jaksakaan” asettaa. Näin luotiin mielikuvaa henkilöistä, jotka ovat ikään kuin välinpitämättömiä tekemisistään tai joilla ei ole jopa moraalialkua lainkaan. Vaatimus lainmahtin tottelemisesta on tyypillinen autoritääriäinen vaatimus, että esivaltaa on toteltava kyselemättä. Tämä on rangaistuspopulismille tyypillinen piirre. Vaatimusta sovelletaan erityisesti niihin, jotka rikoksiin syyllistymällä viestivät olevansa moraalittomia ja siten ylempään auktoriteetin asettaman rangaistuksen tarpeessa.

Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa 24.12.1931 alkoholin salakuljettajiin ja -kauppiaisiin viitattiin sanalla “ammattirikolliset”, joille alkoholin maahantuonti ja kaupan kerrotaan olevan yksinoikeus, ja joista jälkimmäisen todettiin kirjoituksessa olevan “ainoa vaurastuva ammattikunta.” Samassa yhteydessä alkoholin verovapautta kuvailtiin “mielettömäksi”. Näin alkoholin salakuljettajista ja -myyjistä rakennettiin mielikuvaa ryhmänä, joka saa hyödyn “mielettömästä” tilanteesta eli saivat etua siitä, että muulla kansalla meni aiempaa huonommin. Sanan “ammattirikollinen” käyttö oli tietoinen nominaatiostrateginen keino, joka vahvisti kirjoittajan negatiivista viestintää näistä ryhmistä. Asetelma oli samanlainen kuin aiemmassa Virkkusen puheessa huonosta kansan aineksesta, joka hyötyi vallitsevasta järjestelmästä. Lisäksi 28.12. päivän kirjoituksessa todettiin trokarien hyökkäävän “yhteisellä rintamalla fanaatikkojen ja silmittömien kiihkoilijoiden kera” kieltolain kumoamista vastaan, jolla tämä salakuljettajien ja -kauppiainien ryhmä asetettiin samalle puolelle kieltolain kannattajien kanssa. Tämä toimi tietoisena mustamaalaamisen keinona vastapuolta vastaan, sillä kielteiset asenteet trokareita vastaan olivat aineistossa jaettu asia niin kieltolain kannattajien kuin sen

vastustajien keskuudessa eikä kumpikaan missään määrin halunnut identifioitua samalle puolelle heidän kanssaan.

Osittain samoja asenteita näkyi kieltolain kannattajien puheissa alkoholia juovia henkilöitä kohtaan. Maalaisliiton edustaja Antti Halonen luonnehti alkoholia juovista seuraavasti: “Minä puolestani en usko juomarin lupauksiin, sillä todistus luonteen heikkoudesta on se, että joku on alkoholisti. Tässä tulisi panna luottamus heikoimpaan kansanosaan.” Lupaus viittasi tässä yhteydessä Halosen aiempaan mainintaan siitä, ettei hän usko kieltolakia vastustavien väitteisiin siitä, että mikäli alkoholikauppa laillistettaisiin, alkoholia juovat siirtyvät ostamaan juomia laillisesti myyviltä tahoilta trokarien sijasta.

Halonen kutsui alkoholismia osoitukseksi luonteen heikkoudesta, jonka vuoksi alkoholia juovan yksilön lupauksiin ei voisi luottaa. Hän jopa kutsui alkoholia juovia ihmisiä heikoimmaksi kansanosaksi. Nämä puheet loivat vahvaa jakolinjaa alkoholia juoneiden ja raittiiden ihmisten välille ja toisaalta myös loivat kielteisiä kuvia alkoholin juojista samaan tapaan kuin trokareista ja salakuljettajista. Näiden viholliskuvien luominen oli yksi selkeimmistä rangaistuspopulismiin viittaavista puhetavoista kieltolain kannattajien keskuudessa. Toisaalta tällaisten alkoholin juojiin tai salakauppiaisiin keskittyvien puheenvuorojen osuus oli aineistossa varsin vähäinen, sillä puheissa keskityttiin pääasiassa analysoimaan kieltolakia itseään sekä tulevaa kansanäänestystä.

Yhteiskuntaan ja sen vastuuseen kiinnitettiin molempien osapuolten puheenvuoroissa paljon huomiota ja rakennettiin erilaisia diskursseja. Yleensä yhteiskunnasta puhuttiin aineistossa kieltolain yhteydessä, eli yhteiskunnan tai Suomesta rakennetut diskurssit rakentuvat kieltolain muotoileman kehyksen kautta. Yhteistä molempien osapuolten käsityksissä oli, että molempien mielestä yhteiskunta on järjestänyt kieltolain valvonnan puutteellisesti, mistä on aiheutunut Suomelle ongelmia. Samaten osapuolet liittivät raittiuden tai kansanraittiuuden tavoittelun valtion velvollisuudeksi, eli valtion tehtävänä on raittiuden edistäminen. Samaten valtio puheissa esitettiin selvästi kykeneväksi ratkaisemaan nämä havaitut epäkohdat, vaikka etenkin kieltolain kannattajat katsoivat valtion epäonnistuneen kieltolain käytännön toteuttamisessa. Ristiriitoja osapuolten välillä ilmeni yleensä siltä osin, tuleeko valtion pyrkiä raittiutta kohti kieltolain avulla vai ryhtymällä alkoholin myynnistä vastaavaksi toimijaksi. Kieltolain kumoamista kannattavien puheissa alkoholikaupan järjestäminen oli muuttunut valtion velvollisuudeksi.

Kieltolain kumoamista kannattavien puheenvuoroissa toistunut argumentti oli valtion taloudellisen tilanteen paraneminen, kunhan alkoholista saatavat verotulot saataisiin tasapainottamaan budjettia. Laman aiheuttama budjetin alijäämä ja alkoholista saatavat verotulot olivat saaneet useat aikalaiset kannattamaan kieltolain kumoamista. Helsingin Sanomien kirjoituksessa 24.12. todettiin, että alkoholi soveltuisi verotettavaksi raskaastikin, sen tuottamat tulot ovat taloudelle välttämättömiä ja mikäli nämä verotulot saataisiin budjettiin, voitaisiin muuta “epäoikeutetumpaa verotusta” laskea. Valtion budjettivaje toimi keinona rakentaa kuvaa, että kieltolain poistaminen oli välttämätöntä, koska valtio tarvitsee alkoholista saatavia tuloja. Näin valtiosta rakennetaan kuvaa apua tarvitsevana tahona, jota voidaan - ja on välttämätöntä - auttaa kumoamalla kieltolaki. Kieltolain kannattajat sen sijaan olivat aineistossa sitä mieltä, että alkoholista saadut verotulot eivät olisi voineet mitenkään riittää budjetin alijäämän paikkaamiseen, ellei alkoholin käyttö merkittävästi lisääntyisi sen hetkisestä tasostaan. Muutenkin ajatukseen alkoholin verotuksesta suhtauduttiin ajatuksella, että valtion budjettia ei edes tulisi käyttää perusteena alkoholikaupalle, sillä kyse on moraalista ja sosiaalisesta kysymyksestä.

Kieltolain kannattajat pitivät selvänä valtion velvollisuutta edistää raittiutta ja sen tavoittelua juuri kieltolain avulla. Esimerkiksi edustaja Kalliokoski (ML) sanoi, että “lain tehtävänä tulee olla kansan parhaimpien pyrkimysten tulkkina”. Tässä laki asetetaan kansalaisten yläpuolelle suunnannäyttäjäksi, joka antaa ohjeistuksen kansalaisille siitä, miten heidän tulee toimia tai olla toimimatta, eikä niin päin, että lakien olisi oltava kansan tahdon mukaisia. Sama sanoma toistui aineistossa myös käänteisesti: valtio ei voi ryhtyä tukemaan sellaista toimintaa, joka on väärin ja moraalitonta. Alkoholi ja sen juominen esitettiin aineistossa puhtaan kielteisessä valossa niin kieltolain kannattajien kuin sen vastustajien puheenvuoroissa, mutta kieltolain kannattajat yhdistivät tämän diskurssin valtion velvollisuuksiin; koska alkoholi on pahaksi ja turmelukseksi, ei valtio voi sitä hyväksyä tai edistää millään tavalla. Tässä tapahtui interdiskursiivisuutta myös siltä osin, että valtion velvollisuuksia perusteltiin kristinuskolla: useat kieltolain kannattajat perustelivat valtion velvollisuutta taistella alkoholia vastaan valtion “kristillis-siveellisellä” velvollisuudella torjua pahaa ja edistää hyvää yhteiskunnassa. Myöhemmin käyn läpi tarkemmin aineistossa esiintyviä uskonnollisia diskursseja.

Molempien osapuolten puheissa vastapuoleen yhdistettiin pääasiassa negatiivisia diskursseja. Kieltolain vastustajat kuvasivat kieltolakia kannattaneita edustajia “puolueohjelmien orjiksi”, jolla viitataan SDP:n ja Maalaisliiton puolueohjelmien vahvaan kieltolain kannatukseen ja annetaan ymmärtää, että puolueen edustajat kannattivat kieltolakia vain, koska eivät

uskaltaneet haastaa puolueidensa kantaa. Näin kieltolakia kannattaneista edustajista rakennettiin kuvaa joko pelkureina tai opportunisteina, jotka toimivat laskelmoinnin, eivätkä omantuntonsa pohjalta. Edustaja Virkkunen myös luonnehti kieltolain kannattajien olevan “taipumattomia tosiasioiden edessä”. Vastaavaa diskurssia hyödynnettiin myös toisen tulosluvun katujengikeskustelussa, jossa oppositio perussuomalaisten johdolla syytti hallituspuolueita siitä, ettei se ole “tunnustanut tosiasioita” maahanmuuton ongelmista puhuttaessa. Kun toista ryhmää kuvataan tosiasioista piittaamattomaksi, viestitään samalla, että vastapuolen argumentit eivät ole vakavasti otettavia. Samalla oman ryhmän viestitään olevan sellaisella ymmärryksen tasolla, jossa vastapuoli ei ole.

Samanhenkisessä mediassa vastaavien diskurssien rakentaminen jatkui. Jo aiemmin esiin nostetussa Helsingin Sanomien kirjoituksessa 28.12. kieltolain kannattajia kuvailtiin “fanaatikoiksi” ja “kiihkoilijoiksi”, joilla lain kannattajista luotiin kuvaa epärationaalisina ja tunteiden sokaisemina henkilöinä. Sen sijaan kieltolain kumoamiseen liitettiin aineiston kirjoituksissa piirre järkevyydestä, selvänä diskursiivisena keinona kuvata oma puoli rationaaliseksi ja kiihkottomaksi “fanaattista” vastapuolta vastaan.

Kieltolain kannattajien kuvaukset vastapuolesta keskittyivät pääasiassa sen kuvan rakentamiseen, että kieltolakia vastustavat pyrkivät vain kumoamaan kieltolain seurauksista piittaamatta. Erityisesti SDP:n, mutta myös hallituspuolueiden - maalaisliiton ja kokoomuksen - edustajien riveistä hallitusta moitittiin siitä, että ajamalla kansanäänestystä kieltolaista se tosiasiasa pyrki nimenomaisesti kieltolain kumoamiseen. Edustaja Päivänsalo (kok.) puheenvuorossaan totesi: “Hallitus koettaa painostaa Suomen kansaa kieltolain kaatamisen hyväksi.” Samalla esitettiin epäilyksiä, että hallitus ei ollut edes kunnolla yrittänyt toimeenpanna kieltolakia. Näin lain kannattajien puheenvuoroissa rakennettiin kuvailuja kierosta ja omaa etuaan ajavasta vastapuolesta, joka ei ole rehellinen aikeistaan. Valehtelevan poliitikon karikatyyri eli jo tuolloin hyvin.

Suomen sosialidemokraatti -lehdessä sekä SDP:n kansanedustajien puheenvuoroissa kieltolaki kytkettiin tiiviiksi osaksi luokkataistelua ja siksi puheita vastapuolesta värittivät puheet porvaristosta ja sen harjoittamasta riistosta. Tämä ei ole yllätys ottaen huomioon raittius- ja työväenliikkeen yhteisen historian ja vahvat sidonnaisuudet kieltolakiajan loppuun asti. 24.12. lehden pääkirjoituksessa suoraan todettiin alkoholijuomien mahdollistavan vähävaraisten sarron, minkä vuoksi kieltolakia oli puolustettava. Samoin 29.12. lehden julkisessa äänestyskehotuksessa kieltolain puolesta todettiin, että kieltolain puolesta äänestämällä “et tue

suurliikemiesten pyrkimyksiä kansan varattomien kerrostien alistamiseksi —”. Samaan aikaan lain puolesta äänestämistä kuvailtiin työväestöön kuuluvan “kunniavelvollisuudeksi” ja kieltolain kannattaminen määritettiin olevan “jokaisen työväestön parasta tarkoittavan sisäisessä tietoisuudessa.”. Kun laki samaistettiin osaksi työväestön luokkataistelua, se muuttui äkkiä paljon tärkeämmäksi kuin jokin muu satunnainen laki olisi ollut; se muuttui osaksi työläisen identiteettiä, osaksi elämäntapaa. Tästä syystä interdiskursiivisuuden rakentamista kieltolain tärkeyden, raittiuden ja porvarillisen riiston vastustamisen välille saattoi pitää tehokkaana keinona ylläpitää kieltolakia, vaikka laki kansanäänestyksessä kaatuikin selvin luvuin.

Jouluaaton kirjoituksessa todettiin, että äänensä muille kansanäänestyksen vaihtoehdolle kuin kieltolain jatkamiselle antavat “vain väkijuomien orjat ja kauppiaat.” Tässä demarilehti käytti täsmälleen samaa strategiaa kuin kieltolain kumoamista kannattanut Helsingin Sanomat aiemmin käsitellyssä kirjoituksessa, jossa väkijuomien salakauppiaat liitettiin samalle puolelle kieltolain kannattajien kanssa. Rinnastamalla kieltolain kumoamista vaativat alkoholijuomien orjiksi tai niitä myyviksi pyrittiin vahvistamaan oman vaihtoehdon uskottavuutta. Samalla tavalla kuin kieltolain kytkeminen osaksi luokkataistelua ja alkoholijuomien kuvaaminen porvariston keinona sortaa työväestöä, myös tällä asetelmalla pyrittiin luomaan kuvaa vain omaa etuaan ajavasta vastapuolesta. Samalla suljettiin täysin pois se mahdollisuus, että kieltolakia voisi vastustaa mistään muusta syystä kuin siksi, että yksilö haluaa myydä tai kuluttaa alkoholijuomia. Toisin sanoen tämän käsityksen mukaan vastapuolen edustajat vastustivat kieltolakia vain itsekkäistä syistä.

5.4 Muita diskursiivisia huomioita

Alkoholijuomiin liittyvät diskurssit olivat luonnollisesti huomioni kohteena, koska alkoholiin liitetyt mielikuvat toimivat keinona luoda uhkakuvia yhteiskunnan kokemista vaaroista, kuten väkijuomatulvasta. Alkoholiin liitetyissä diskursseissa ei ollut suurta eroa kieltolakia vastustavien tai sitä kannattavien välillä: molempien osapuolten edustajien puheenvuoroissa alkoholiin liitettiin negatiivisia merkityksiä. Samaan aikaan raittiutta pidettiin aineistossa yksiselitteisen tavoiteltavana ja positiivisena asiana. Tämä alleviivaa sitä, että kieltolain vastustajien kanta kieltolakiin ei johtunut myönteisestä suhtautumisesta alkoholiin tai juomiseen vaan kieltolain aikana Suomessa vallinneesta yhteiskunnallisesta tilanteesta, jonka merkittäväksi aiheuttajaksi kieltolain vastustajat esittivät kieltolakia.

Kieltolain kannattajat kuvasivat aineistossa alkoholia monin kielteisin ilmaisin. Alkoholia kuvailtiin muun muassa turmiolliseksi, myrkyksi ja rikollisuutta aiheuttavaksi aineeksi, joka tuo kurjuutta kansalle ja vie sen kohti perikatoa. Kieltolain kumoamista kannattaneessa Helsingin Sanomissa alkoholin juomista kuvailtiin “juoppouspaheeksi” ja “juopottelun rehoittamiseksi” sekä alkoholin kasvanutta salakuljetusta “pirtutulvaksi”. Kaiken kaikkiaan alkoholiin tai sen juomiseen ei liitetä lainkaan positiivisia kuvailuja tai mielikuvia vaan siitä luodut diskurssit ovat poikkeuksetta negatiivisia. Alkoholijuomien muodostamat uhat toimivat molemmille osapuolille perusteena oman kieltolakikannan puolesta, koska oma kanta nähtiin keinona vähentää alkoholin aiheuttamia haittoja.

Kieltolaista itsestään diskurssit osapuolten välillä olivat käytännössä vastakkaiset. Osapuolten erimielisyydet eivät liittyneet varsinaisesti siihen, onko raittius itsessään hyvä ja tavoiteltava asia tai oliko alkoholi pahaksi ihmiselle vaan siihen, oliko kieltolaki toimiva keino edistää näitä tavoitteita, joita varsin yksimielisesti aineistossa kannatettiin. Käsitys kieltolaista oli ehkä merkittävin ero osapuolten rakentamien diskurssien välillä.

Kieltolain kumoamista kannattavien keskuudessa kieltolaista luotiin kuvaa lakina, joka on epäonnistunut siinä, mitä sillä on tavoiteltu. Puheissa kieltolain katsottiin epäonnistuneen siksi, että se on heikentänyt moraalialia ja lain kunnioitusta, eikä sen ollut katsottu edistäneen raittiutta tai vähentäneen alkoholijuomien saatavuutta. Kieltolain epäonnistumisen syyksi nähtiin myös, että sen toimimiseksi tarvittava moraalinen selkäranka puuttui. RKP:n edustaja Nyman luonnehti kieltolakia “huijaukseksi”. Nymanin tulkinnan mukaan kieltolaki, joka pyrki edistämään raittiutta, on ollut “parodia tai ehkä pikemminkin tragedia.” Kieltolakiin liitetyt mielikuvat liittyivät siihen, ettei laki ollut toiminut, eikä vaikuttanut toivotulla tavalla vaan oli sen sijaan syyllinen moniin Suomen ongelmiin, kuten alkoholin saannin nousuun, rikollisuuteen ja moraalittomuuteen. Helsingin Sanomissa kieltolakia kuvailtiin sanoilla “onneton”, “laho, mahdoton ja luonnonvastainen” sekä “räikeä epäkohta”. Kaikki nämä ilmaisut loivat kuvaa kieltolaista yhteiskunnallisena epäkohtana, johon monet ajan ongelmista tiivistyivät.

Itse asiassa kieltolaki toimi kieltolain vastustajille vastaavanlaisena vihollisena ja syypäänä Suomen sen aikaisille ongelmille kuin kieltolain kannattajille olivat alkoholi, sen juojat sekä salakauppiat ja -kuljettajat. Kieltolain vastustajat rakensivat puheissaan kieltolaista kuvaa, että juuri lain takia - eikä siitä huolimatta - Suomessa joutui kohtaamaan niitä ongelmia, joista he puhuivat. Keskustelu käytiin tilanteessa, jossa Suomen yhteiskunnassa väkivaltarikollisuus

oli vahvassa kasvussa, yleinen lain kunnioitus oli heikentynyt ja alkoholia oli saatavilla hyvinkin helposti kieltolaista huolimatta. On vaikea nykyäänkään määritellä, missä määrin kasvaneet ongelmat alkoholin ympärillä johtuivat nimenomaisesti kieltolain vaikutuksesta, mutta ainakin kieltolakia vastustaneiden puheenvuoroissa kieltolaki nähtiin merkittävässä määrin ongelmien aiheuttajana tai ainakin niiden pahentajana.

Kieltolain kannattajien puheissa kieltolaki nähtiin täysin päinvastaisena kuin sitä vastustavien puheissa. Tärkeä piirre, jonka ympärille diskursseja kieltolain ympärille lain kannattajien puheissa rakennettiin, oli se pitkä prosessi, jonka päätteeksi kieltolaki saatettiin Suomessa voimaan. Kieltolakia kuvailtiin pitkäksi taisteluksi, merkiksi edistyksestä, mihin sisältyi ajatus, että lain kumoaminen merkitsisi periksi antamista tai taantumusta, minkä lisäksi kaikki kieltolain eteen tehdyt uhraukset valuisivat hukkaan. Kokoomuksen edustaja B. H. Päivänsalo luonnehti, että kieltolain syntymiseen kului noin sata vuotta ja että lain kaataminen kumoaisi “vuosisatojen työn”. Näillä ilmaisuilla kannattajat pyrkivät korostamaan lain merkittävyyttä ja nostamaan kynnystä sen kumoamiselle. Jotkut edustajat vertasivat lakia orjakaupan kieltämiseen: tämänkin lain säätämiseen kului satoja vuosia, eikä orjakauppa loppunut kuin seinään kaupan kieltämisen jälkeen. Kieltolain kuvaaminen suureksi edistysaskeleeksi yhteiskunnan kehityksessä ja taistelussa “turmiollista” alkoholia vastaan on keino kuvata kieltolaki voittona sekä todisteena kehityksestä ja eteenpäin menosta. Kun otetaan huomioon 1800-luvun lopulla yhteiskunnassa vallinnut edistyksen aatteiden aika, voi paremmin ymmärtää, miten ajatus hyvän edistämisestä toimi argumenttina lain puolesta. Yhdessä Suomen sosialidemokraatti -lehden artikkelissa kieltolain mahdollista kaatamista kuvailtiin “yhteiskunnallisen uudistustaistelun perusteiden murskaamiseksi” antaen ymmärtää, että mikäli kieltolaki kumoutuisi, se uhkaisi laajemminkin työväenliikkeen mahdollisuuksia uudistaa yhteiskuntaa omien tavoitteidensa mukaiseksi.

Kieltolain kannattajat korostivat omana perusteenaan lain säilyttämiselle useaan otteeseen, että vaikka laki oli olemassa, sitä ei ollut pantu täytäntöön “oikeasti”. Useissa puheenvuoroissa vaadittiin, että kieltolaki on pantava toimeen, koska näin ei väitetysti ollut tehty vielä aiemmin kieltolain voimassaolosta huolimatta. Maalaisliiton edustaja Vilho Kivioja sanoi puheenvuorossaan:

Me raittiutta harrastavat näemme, että kieltolaki semmoisenaan ilman muutosta ja ilman kansanäänestystä edistää raittiutta, kun se pannaan voimaan. Äsken täältä poistunut ministeri sanoi, että sitä ei voida panna voimaan. Mutta meistä tuntuu, että sitä ei ole

vielä yritettykään panna voimaan. Se tarvitsee panna voimaan säälimättä ja ihmisten muotoon katsomatta.

Kivioja otti puheessaan etäisyyttä kieltolain vastustajien väitteeseen kieltolain epäonnistumisesta toteamalla, että lakia ei ollut pantu edes toimeen, eli se ei ollut käytännön tasolla edes ollut voimassa. Hallitusta hän syytti siitä, ettei se ole edes yrittänyt saada kieltolakia voimaan ja lisäsi sen jälkeen, että se olisi pantava voimaan “säälimättä”. Viimeksi mainittu ilmaus on autoritäärinen viesti, joka vaatii toteuttamaan lain väkipakolla ja seurauksista piittaamatta. Tämä on sisällöltään rangaistuspopulistista viestintää, jonka mukaan lailla ja järjestyksellä on käytävä havaittujen yhteiskunnallisten epäkohtien kimppuun, tarvittaessa kovillakin keinoilla. Samaa viestiä pitivät sisällään kieltolain kannattajien vaatimukset lisätä poliisien määrää ja valvontatoimenpiteitä salakuljetuksen hillitsemiseksi.

Toisaalta monessa puheenvuorossa toistettiin myös, että Suomen ongelmat eivät johdu kieltolaista ja että kieltolain kumoaminen olisi vain pahentanut ongelmia. 13.12. useassa eri sanomalehdessä julkaistussa kieltolain kannattajien vetoomuksessa lain puolesta kieltolain kuvailtiin vieneen Suomea raittiimpaan, terveempään ja turvallisempaan suuntaan. Sitten kirjoituksessa kuvattiin erilaisia uhkaavia skenaarioita, mitä kieltolain kumoamisesta seuraisi, kuten väkijuomatulva ja iskut raittiustaistelua vastaan. Laista rakennetaan teksteissä suojaa niiltä pelottavilta vaaroilta, jotka uhkaavat välittömästi, mikäli lain tarjoama suoja viedään pois. Tätä voi pitää rangaistuspopulismille ominaisena piirteenä, jossa laki ja järjestys sekä yhteiskunnan kontrollitoimet ovat tehokas suoja uhkaavia tilanteita tai uhkaavia ihmisryhmiä vastaan.

Yksi huomiota herättänyt piirre puhujien puheissa oli uskonnollisten diskurssien liittäminen puheisiin. Kieltolain vastustajien puolella korostetun usein kristillisyyden omaan kieltolakikantaansa liitti kokoomuksen edustaja Paavo Virkkunen. Hän yhtäältä piti alkoholia “kristillis-siveellisen katsantokantansa” vastaisena ja siten korosti omaa raittiuden vakaumustaan, mutta toisaalta piti valtion kristillisenä ja siveellisenä tehtävänä sillä hetkellä ryhtyä ohjaamaan alkoholikauppaa. Muutoin kristillisyyteen viittaavia diskursseja esiintyi lähinnä kieltolain kannattajien puheissa. Usein puhuja korosti Virkkusen tavoin oman raittiuskantansa perustuvan kristillisyyteen. Mutta kieltolain kannattajat perustelivat kristillisyydellä tai kristillis-siveellisyydellä, että valtio ei voisi antaa siunaustaan alkoholin myynnille vaan päinvastoin taistella sitä vastaan. Näin asiasta lausui edustaja Viljami Kalliokoski (ML):

Jos ehdottoman raittiuden periaate on kristityn kannalta ainoa oikea, kuten minä puolestani käsitän, on laillistutettu alkoholinkäyttö epäkristillistä. — Tällöin minä käsitän yhteiskunnan kristillis-siveellisen tehtävän niin, että yhteiskunnan tehtävänä, yhteiskunnan kristillis-siveellisenä tehtävänä on edistää hyvää, ja se on enemmän kuin hallita pahaa. Tähän tapaukseen, kysymykseen alkoholiliikkeestä sovellettuna se on, että yhteiskunnan tehtävä, yhteiskunnan kristillis-siveellinen tehtävä on edistää ehdottoman raittiuden toteutumista kansakunnan elämässä —

Kalliokosken puheissa kristillisyyden diskurssit yhdistyivät raittiuteen yksilön hyveenä sekä yhteiskunnan velvollisuuteen edistää raittiutta kansan keskuudessa. Kalliokoski puhui melko abstraktilla tasolla yhteiskunnan velvollisuudesta edistää hyvää ja kytki tämän periaatteen raittiuden edistämiseen yhteiskunnassa. Ylipäänsä puheita hyveistä ja paheista esiintyi tämän luvun aineistossa enemmän kuin toisen luvun katujengikeskustelussa. Yleensä nämä hyveet ja paheet liitettiin kristilliseen filosofiaan, kuten edellä esittämässäni katkelmassa Kalliokosken puheenvuorosta. Interdiskursiivisuus yhteiskunnan ja yksilön velvollisuuksien sekä kristinuskon ja moraalisuuden välillä alleviivaa kristinuskon vahvaa roolia erityisesti sadan vuoden takaisen yhteiskunnan moraalisten periaatteiden määrittäjänä.

5.5 Kuinka rangaistuspopulismi ilmenee aineistossa?

Tämän tutkielman aiheen eli rangaistuspopulismien näkökulmasta kiinnostavaa aiheessa oli, millaisin eri tavoin kieltolain kannattajat ja vastustajat hyödynsivät rangaistuspopulismia osana poliittista viestintäänsä. Rangaistuspopulismi perustuu ennen kaikkea kansan tahdon merkityksen korostamiseen kriminaalipolitiikassa, kriminaalipolitiikan asiantuntijoiden merkityksen vähättely sekä viholliskuvien luominen ihmisryhmistä tai muista uhkakuvista, joihin yhteiskunnan odotetaan puuttuvan tarvittaessa kovalla kädellä. Nämä piirteet erottuvat vaihtelevasti tämän luvun aineistossa.

Kieltolain kannattajien puheissa rangaistuspopulismi näkyi vahvimmin viholliskuvien luomisen ja yhteiskunnan kontrollitoimien lisäämisen vaatimisena. Viholliskuvien luominen kohdistui alkoholijuomien salakuljettajiin, trokreihin eli salakauppiaisiin, että myös alkoholin juojiin. Nämä ryhmät esiintyivät kieltolain kannattajien puheissa vihollisina, joita vastaan on käytävä kovin keinoin. Rangaistuspopulismi ilmeni myös siten, että yhteiskunnalta vaadittiin lisää toimenpiteitä, jotta kieltolaki saataisiin “kunnolla” tai “oikeasti toimeen”, koska lain kannattajien mielestä kieltolaki oli ollut olemassa vain nimellisesti, mutta ei käytännössä. Nyt yhteiskunnan kovilla kontrollitoimenpiteillä tämä tavoite voidaan ja se tulee saavuttaa.

Kieltolain kannattajien puheissa ilmenevä rangaistuspopulismi kenties sopii paremmin yhteen niiden diskurssien kanssa, joista rangaistuspopulismi enimmäkseen nykypäivän yhteiskunnallisessa keskustelussa ilmenee.

Kieltolain vastustajien puheissa rangaistuspopulismia ilmeni myös, mutta osin toisenlaisin tavoin kieltolain kannattajiin verrattuna. Keskeisin rangaistuspopulismiin viittaava diskurssi kieltolain vastustajien puheissa oli ajatus siitä, että kieltolaki ei ole kansan oikeustajun mukainen ja tulisi siksi kumota. Tässä tulee ilmi populismin perusajatus; että kansan tahdon tulee olla poliittisessa päätöksenteon keskiössä. Tämän lisäksi kieltolain vastustajien puheissa hyödynnettiin viholliskuvien luomista viestinnän tehostuskeinona. Vihollisena toimivat tässäkin yhteydessä salakuljettajat ja -kauppiaat, mutta myös laajemmin kieltolaki itse. Kieltolaki nähtiin selkeimmin vastuullisena niihin epäkohtiin, joista aineistossa keskusteltiin ja sen kumoaminen ratkaisuna niihin. Puheissa toistui myös yleisemmän tason populistinen viesti, että kieltolaki oli kansaa sortava ja siten epäoikeudenmukainen.

5.6 Yhteenvetona

Kieltolaki ja sen ympärillä käyty keskustelu oli aikanaan yhteiskunnan yksi keskeisimpiä kiistakysymyksiä. Vaikka nykyään kieltolaista ollaan pääosin sitä mieltä, että laki epäonnistui ja toimi täysin tarkoitustaan vastaan, aikalaisten silmissä lain onnistumisesta tai epäonnistumisesta oli useita eri tulkintoja, kuten kunkin ajan omilla yhteiskunnallisilla kysymyksillä aina on.

Kieltolain ei nähty täyttäneen sille asetettuja tavoitteita jo aikalaisten silmissä, mutta eroja lain kannattajilla ja vastustajilla oli sen osalta, mistä lain epäonnistuminen johtui ja tulisiko laki kumota vai ei. Nykyään tiedämme lopputuloksen: kansanäänestyksessä kieltolaki kaatui selvin numeroin ja alkoholin laillistaminen toteutui jo muutamaa kuukautta myöhemmin. Vaikka kumpikin osapuoli oli aineistossa sitä mieltä, että kansa on heidän puolellaan kieltolakikysymyksessä, ei lopputulos jättänyt mitään epäselvyyttä, mikä oli kansan mieliala tässä kysymyksessä. Tämä osoittaa jälleen, kuinka tulkinnanvaraista on vedota kansan oikeustajuun, koska siitä on mahdollista tehdä jopa täysin vastakkaisia tulkintoja.

Rangaistuspopulismin tutkiminen näin kauan aikaa sitten tapahtuneesta keskustelusta eittämättä monipuolistaa käsitystä siitä, mistä ilmiössä on oikeastaan kyse. Kuten analyysissä ilmeni, rangaistuspopulistisia piirteitä oli havaittavissa molempien osapuolten rakentamissa diskursseissa kieltolaista, vaikka osapuolten tulkinnat kieltolain vaikutuksesta yhteiskunnan tilanteeseen olivat lähestulkoon päinvastaiset. Havainto osoittaa rangaistuspopulismin olevan

- Garlandin esittämän tulkinnan mukaisesti - monitulkintaisempi ilmiö kuin sen nykypäivän ilmenemistavoista voisi luulla (Garland 2021, 259–260). Siksi on tärkeää, että nykyäänkään rangaistuspopulismiksi ei tulkittaisi pelkästään vaatimuksia kovemmissa rangaistuksista, vaikka nykypäivänä ilmiö näyttäytyy useimmiten juuri siinä muodossa.

6. Johtopäätöksiä

Tässä opinnäytetyössä olen tutkinut rangaistuspopulismia, pyrkinyt sen teoreettiseen määrittelyyn valmiin tutkimuskirjallisuuden pohjalta, sekä tutkinut sen ilmenemistä Suomen poliittisissa kontekstissa kahden esimerkkitapauksen kautta. Se, että nämä esimerkit esiintyivät aivan eri aikakausina, tarjoaa paremman mahdollisuuden tunnistaa ja arvioida niitä rangaistuspopulismille ominaisia elementtejä, jotka ovat olemassa aikansa poliittisesta kontekstista riippumatta. Rangaistuspopulismi ei siis rajoitu näihin kahteen tapaukseen, vaan kyse on poliittisesta diskurssista, jota on esiintynyt poliittisessa puheessa aina jossain muodossa. Joskus tämä diskurssi on vain korostuneempi kuin yleensä.

Rangaistuspopulismi perustuu molemmissa luvuissa nähdyllä tavalla kansalaisten pelon ja vihan tunteiden lietsomiseen sekä vaatimukseen oikeudenmukaisuuden toteutumisesta. Keskeistä rangaistuspopulistiselle toimijalle on luoda käsitys epäoikeudenmukaisuudesta, jolloin poliittinen toimija voi esiintyä henkilönä, joka pyrkii tämän epäkohdan korjaamiseen. Usein tämä kokemus synnytetään osoittamalla vihollinen, jota syyttää koetuista ongelmista, kuten rikollisuudesta ja turvattomuudesta. Vastakkainasettelun lietsonta kansan ja sen vastapuolen - yleensä eliitin - välillä on perinteisessä populismissa tavanomainen piirre ja rangaistuspopulismissa tähän vastakkainasetteluun liittyy vaatimus vastapuolen saattamisesta tilille, eli oikeuden toteutumisesta.

Molemmissa käyttämissäni esimerkkitapauksissa oli havaittavissa puoluepoliittinen ulottuvuus, joka vaikutti puhujien kantoihin. Katujengikeskustelussa hallituksen ja opposition välinen asetelma näkyi keskustelussa selvästi, vaikka keskustan edustajat ottivat muista hallituspuolueista hieman etäisyyttä puhuessaan katujengeistä. Perussuomalaiset erottuivat muista puolueista siinä mielessä, että heidän esittämissään puheenvuoroissa rangaistuspopulismien ominaispiirteet korostuivat selvästi. Puolueen edustajat paitsi korostivat rikollisuuden ja jengiytymisen muodostamaa uhkaa kansalaisille ja suomalaiselle yhteiskunnalle, he myös löysivät puheissaan helpon syyllisen ongelmille: maahanmuuttajat. Ongelmista vastuullisten löytäminen on olennainen osa rangaistuspopulismia, kuten myös vaatimukset erilaisten yhteiskunnallisten sanktioiden ja kontrollitoimenpiteiden kohdistamisesta heihin. Rikollisuuden ja maahanmuuton kytkeminen toisiinsa ei ole nykyajan populistisille toimijoille ollenkaan tavaton toimintatapa, vaan tämä on toiminut tehokkaana keinona luoda kantäväestössä pelon ja vihan tunteita ja siten kasvattaa populistien suosiota (Ilveskero 2018).

Kieltolaista käydyissä keskusteluissa puoluepoliittiset asetelmat ilmenivät ennen muuta siten, että maalaisliitolle ja etenkin SDP:lle kieltolain kannattaminen oli muodostunut ennen kaikkea ideologiseksi ja arvovaltakysymykseksi. Näiden puolueiden riveistä kieltolakia kannatettiin käytännössä yksimielisesti. Kokoomus oli asiassa jakaantunut ja ainoastaan RKP:n edustajat olivat aineistossa selvästi kieltolakia vastaan. Tästäkin huolimatta juuri maalaisliittolaisen pääministerin J. E. Sunilan johtama hallitus sääti kansanäänestyksen kieltolaista, joka lopulta johti kieltolain kumoamiseen. Kieltolakia kannattaneet maalaisliiton (tai toisen hallituspuolue kokoomuksen) edustajat eivät silti epäröineet esittää kovaakin kritiikkiä hallitukselle, mikä osoittaa kieltolakikeskustelun puoluepoliittisen ulottuvuuden olevan osin erilainen katujengikeskusteluun verrattuna.

Rikollisuus herättää ymmärrettävästi keskustelua kansalaisten keskuudessa, onhan kyseessä jokaisen elämään ainakin epäsuorasti vaikuttava ilmiö. Mutta jotta keskustelu rikollisesta käyttäytymisestä ja siihen puuttumisesta olisi aidosti hyödyllistä, on keskusteluun osallistuvilla oltava ainakin samansuuntainen käsitys siitä, mistä tässä oikeastaan puhutaan. Mediassa rikollisuus voi näyttää hyvin toisenlaiselta kuin millaista se todellisuudessa enimmäkseen on: suurinta huomiota saavat henkirikokset, väkivaltaisimmat pahoinpitelyt, ryöstöt ja seksuaalirikokset, vaikka nämä muodostavat vain pienen osan rikollisuudesta. Enimmäkseen rikollisuudessa on kyse huomattavasti vähäisemmistä ja “arkisistakin” tapauksista: näpistyksistä, liikenne rikkomuksista ja ei-väkivaltaisista huumerikoksista. Jos kriminaalipolitiikkaa ohjaavat liikaa julkisuutta eniten saavat rikokset, voi rangaistuspolitiikka muuttaa paljon myös “arkisemmasta” rikollisuudesta annettavia tuomioita ankarampaan suuntaan.

Rangaistuspopulismia voidaan pitää ilmiönä, joka on olemassa jossain muodossa niin kauan kuin yhteiskunnassa on rikollisuutta. Ilmiö on monessa suhteessa luontainen vastareaktio, josta ihmiset hakevat ratkaisua uusiin, tuntemattomiin ja turvattomilta tuntuviin olosuhteisiin. Mikäli rangaistuspopulismia yleensä pitää ongelmallisena, ei ongelma ratkea ainakaan sillä, että vähättelee rangaistuspopulismiin taipuvaisia ihmisten mielipiteitä tai tuomitsisi ne harhaisiksi. David Garland esittää (2021, 274–275), että kansalaisten luottamusta kriminaalipolitiikan asiantuntijoihin voidaan vaalia esimerkiksi siten, että alan asiantuntijat esittävät rauhallisen analyttisesti kriminologian tarjoamaa tutkimustietoa ja myös ovat valmiita kriittiseen itsetutkiskeluun, mikäli suuren yleisön luottamus heihin horjuu. Toisin sanoen ei ole lainkaan väistämätöntä, että kansalaisten luottamus yhteiskunnan instituutioihin romahtaa ajan saatossa vaan luottamuksen synnyttäminen ja ylläpito on mahdollista

läpinäkyvyyden sekä uskottavan vuorovaikutuksen avulla. Tällaisen luottamuksen vahvistamiselle on juuri Suomessa olemassa hyvä ja valmis pohja, sillä suomalaiset tunnetusti luottavat omiin yhteiskunnallisiin instituutioihinsa maailman mittakaavassa huomattavan paljon.

Tässä työssä olen pyrkinyt rangaistuspopulismien tutkimiseen Suomen poliittisessa kontekstissa siinä määrin kuin se näin rajatussa kokonaisuudessa on mahdollista. Rangaistuspopulismi ei ole ilmiönä uusi, mutta aihe tarjoaa lukuisia mahdollisuuksia jatkotutkimuksiin. Yksi opinnäytetyö ei riitä ilmiön tarkasteluun kovinkaan kokonaisvaltaisesti. Aiemmin jo mainitsin erilaisista muista poliittisista keskusteluista, joissa rangaistuspopulistisia piirteitä on nähtävissä, jotka voisivat olla tarkemman tutkimisen arvoisia. Eräs itseäni kiinnostava tutkimus voisi olla aihe, jota tässä tutkielmassa olen lähinnä ohuesti sivunnut: median rooli rangaistuspopulismien vahvistumisessa. Rikollisuus on ilmiönä asia, jonka kohdalla kansalaiset perustavat mielipiteensä ensisijaisesti median raportointiin aiheesta, mikä kasvattaa median toimijoiden valtaa ja vastuuta siitä, että kansalaiset saavat mahdollisimman luotettavaa tietoa aiheesta. Mikäli rangaistuspopulistiset asenteet yhteiskunnassa osoittavat voimistumisen merkkejä, on esittävä kysymys, mitä tekijöitä ilmiön taustalla on. Osin tässä tutkimuksessa olen sivunnut median sensaationhakuisuutta rikollisuudesta uutisoinnin kohdalla ja tämän vaikutuksesta kansalaisten käsitykseen rikollisuudesta ja kriminaalipolitiikasta. Laajempi analyysi median uutisoinnista rikollisuuden kohdalla avaisi lisää näkymiä rangaistuspopulismien esiintymiseen suomalaisessa yhteiskunnassa.

Lähteet

Kirjallisuus

Aaltonen, Joonas ja Anni Heikkilä. 2021. "Uusi puheenjohtaja Riikka Purra kritisoi valtakunnansyyttäjää ja hallituksen työllisyystoimia – Sanoo HS:lle, ettei koe olevansa 'lainkaan populistinen'." *Helsingin Sanomat* 15.8.2021. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000008193845.html>. Luettu 20.5.2026.

Apo, Satu. 2001. *Viinan voima: Näkökulmia suomalaisten kansanomaiseen alkoholiajatteluun ja -kulttuuriin*. Suomen Kirjallisuuden Seura: Helsinki.

Berger, Peter ja Thomas Luckmann. 1994. *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Helsinki: Gaudeamus.

Bottoms, Anthony. 1995. "The Philosophy and Politics of Punishment and Sentencing." Teoksessa *The politics of sentencing reform*, toim. C.M.V. Clarkson, ja R. Morgan. Oxford: Clarendon Press, 17–49.

Christie, Nils. 1986. "The Ideal Victim." Teoksessa *From Crime Policy to Victim Policy*, toim. E.A. Fattah. Lontoo: Palgrave Macmillan. 17–30.

Garland, David. 2001. *The Culture of Control*. Chicago: Oxford University Press.

Garland, David. 2021. *What's Wrong with Penal Populism? Politics, the Public, and Criminological Expertise*. *Asian Journal of Criminology*. 16: 257–277.

Herkman, Juha. 2018. "Pohjoismainen malli murroksessa? Populismien haaste journalismille pohjoismaissa." Teoksessa *Media & populismi: työkaluja kriittiseen journalismiin*, toim. Mari K. Niemi ja Topi Houni. Tampere: Vastapaino. 54–79.

Herkman, Juha. 2019. *Populismien aika*. Tampere: Vastapaino.

Ilveskero, Otto. 2018. *Rikos ja rangaistuspopulismi: Voiko pelolla sivuuttaa oikeusvaltion?* The Ulkopolitist. [Rikos ja rangaistuspopulismi: Voiko pelolla sivuuttaa oikeusvaltion? — The Ulkopolitist](#). Luettu 20.5.2026.

Kivivuori, Janne. 2013. *Rikollisuuden syyt*. Vantaa: Nemo.

- Konttori, Johanna. 2021. "Nicolas Sarkozy ja ranskalaisen islamin rajat. Diskurssihistoriallinen analyysi." Teoksessa *Uskonto, kieli ja yhteiskunta: Johdatus diskursiiviseen uskonnontutkimukseen*, Titus Hjelm. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 142–169.
- Kostiainen, Aura. 2023. *Rationaalisuuden vallankumous. Oikeus, asiantuntijuus ja politiikka rikosoikeuskomitean (1972–1977) työskentelyprosessissa*. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.
- Kääriäinen, Juha. 2016. *Suomalaisten rangaistusasetteet*. *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (2016):6. 619–631.
- Kääriäinen, Juha. 2017. *Seitsemän rikostapausta: käräjätuomareiden arvioima rangaistuskäytäntö ja väestön rangaistusvalinnat*. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Laitinen, Ahti ja Kauko Aromaa. 1994. *Näkökulmia rikollisuuteen*. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 2000. *Rikosten seuraamukset*. Helsinki: Werner Söderström lakitieto.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 2000. *The fall of the Finnish Prison Population*. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 1 (1): 27–40.
- Luukkonen, Jussi-Pekka. 2017. *Kansalle tarpeellinen ja hyödyllinen kielto? Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen ja Kansallisen Kokoomuspuolueen kieltolakikeskustelujen linjat 1929–1931*. *Tiedelevhti Hybris* 1/2017.
- Müller, Jan-Werner. 2017. *Mitä on populismi?* Tampere: niin & näin.
- Niemi, Mari K. ja Topi Houni, toim. 2018. *Media & populismi: Työkaluja kriittiseen journalismiin*. Tampere: Vastapaino.
- Nuotio, Kimmo. 2019. *Kansan oikeustaju ja lain noudattaminen*. *Haaste* 1/2019. 32–33.
- Palonen, Kari. 2003. *Quentin Skinner: History, Politics, Rhetoric*. Cambridge: Polity Press.
- Palonen, Kari. 2012. *Parlamentarismi retorisenä politiikkana*. Tampere: Vastapaino.
- Pekonen, Kyösti. 2011. *Puhe eduskunnassa*. Tampere: Vastapaino.

- Perussuomalaiset. 2018. *Perussuomalaiset rp. Periaateohjelma*. Verkkosivu. <https://www.-perussuomalaiset.fi/wp-content/uploads/2018/10/periaateohjelma.pdf>. Luettu 20.5.2026.
- Pietikäinen, Sari ja Anne Mäntynen. 2019. *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Poliisi. 2025. *Perustietoa katujengeistä ja niihin liittyvästä rikollisuudesta*. Verkkosivu. <https://poliisi.fi/katujengien-rikollisuus>. Luettu 20.5.2026.
- Pratt, John. 2007. *Penal Populism*. London ja New York: Routledge. Taylor and Francis Group.
- Pulkkinen, Jonna. 2013. *Kieltolaki: kielletyn viinan historia Suomessa*. Minerva Kustannus Oy: Helsinki.
- Purokuru, Pontus ja Emilia Kujakka. 2016. *Luokkavallan vahtikoirat: miten suomalaiset toimittajat auttavat eliittiä pysymään eliittinä*. Helsinki: Into.
- Reisigl, Martin ja Ruth Wodak. 2015. The discourse-historical approach (DHA). Teoksessa *Methods of Discourse Studies*, toim. Ruth Wodak ja Michael Meyer. 3rd edition. Los Angeles: Sage. 23–61.
- Roberts, Julian, Loretta Stalans, David Indermaun ja Mike Hough. 2003. *Penal Populism and Public Opinion: Lessons from Five Countries*. New York: Oxford University Press.
- Simpura, Jorma. 1982. *Vapaan viinan aika: 50 vuotta suomalaista alkoholipolitiikkaa*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Vatjus-Anttila, Jalo. 2022. “Seuraamusjärjestelmämme rangaistusteoreettisten painotuksien muutokset.” Teoksessa *Rikoksen ja rangaistuksen filosofia*, toim. Esko Yli-Hemminki, Sakari Melander ja Kimmo Nuotio. Helsinki: Gaudeamus. 89–113.
- Vihma, Antto. 2021. *Nostalgia: teoria ja käytäntö*. Helsinki: Teos.
- Wodak, Ruth. 2011. *Complex texts: Analysing, understanding, explaining and interpreting meanings*. *Discourse Studies* 13(5). 623–633.
- Wodak, Ruth. 2016. “Political discourse analysis - Distinguishing frontstage and backstage contexts. A discourse-historical approach.” Teoksessa *Discourse in Context: Contemporary Applied Linguistics*, toim. John Flowerdew. Lontoo: Bloomsbury Publishing Plc. 321–345.

Yli-Hemminki, Esko, Sakari Melander ja Kimmo Nuotio. 2022. "Johdatus rangaistusteorioihin: Miksi rangaista ja millä perusteella?" Teoksessa *Rikoksen ja rangaistuksen filosofia*, toim. Esko Yli-Hemminki, Sakari Melander ja Kimmo Nuotio. Helsinki: Gaudeamus. 21–36.

Yrttiaho, Eero. 2000. *Tuomarimentaliteetti ja kansan oikeustaju: Oikeudenkäytön representaatiot suomalaisessa kaunokirjallisuudessa ja mediassa käytävässä oikeudenmukaisuuskeskustelussa*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Aineisto

Luvun 4 aineisto

Eduskunta. 2022. *Pöytäkirjan asiakohta PTK 143/2022 vp. 3. Välikysymys nuoriso- ja katujengirikollisuuden torjumisesta maahanmuutto- ja kriminaalipoliittisin keinoin*. Verkkosivu. <https://www.eduskunta.fi/asiat-ja-aanestykset/valtiopaivaasiat/asiakirjat/-edktunnus/EDK-2022-AK-73907> Luettu 20.5.2026.

Perussuomalaiset. 2022. *Perussuomalaiset kriminaalipoliittinen ohjelma*. Verkkosivu. <https://www.perussuomalaiset.fi/wp-content/uploads/2022/10/KriminaaliOhjelmaIsoVerkko.pdf> Luettu 20.5.2026.

Luvun 5 aineisto

Eduskunta. 1931. 66. *Torstaina 3 p. joulukuuta 1931. Keskustelu: Ehdotus laiksi neuvoa-antavan kansanäänestyksen toimeenpanemisesta väkijuomalainsäädännön perusteiden selvittämiseksi*. Digitoidut asiakirjat. 1383–1406. https://avoindata.eduskunta.fi/digitoidut/-view/ptk1931_ii_300?language=suomi&year=1931&page=27&query=kieltolaki%20OR%20v%C3%A4kijuoma&pageOfWholeBook=327 Luettu 20.5.2026.

Eduskunta. 1931. 69. *Tiistaina 8 p. joulukuuta 1931. Keskustelu: Ehdotus laiksi neuvoa-antavan kansanäänestyksen toimeenpanemisesta väkijuomalainsäädännön perusteiden selvittämiseksi*. Digitoidut asiakirjat. 1487–1527. https://avoindata.eduskunta.fi/digitoidut/-view/ptk1931_ii_400?language=suomi&year=1931&pageOfWholeBook=401 Luettu 20.5.2026.

Eduskunta. 1931. 73. *Lauantaina 12 p. joulukuuta 1931. Keskustelu: Ehdotus laiksi neuvoa-antavan kansanäänestyksen toimeenpanemisesta väkijuomalainsäädännön perusteiden selvittämiseksi*. Digitoidut asiakirjat. 1600–1632. https://avoindata.eduskunta.fi/digitoidut/-view/ptk_1931_ii_500?language=suomi&year=1931&page=44&query=kieltolaki%20OR%20v%C3%A4kijuoma&pageOfWholeBook=544 Luettu 20.5.2026.

Kieltolakiliitto, Suomen raittiuskeskus, Suomen rautatieläisten raittiusyhdistys, Raittiuden ystävät, Raittiuslautakuntain keskuslautakunta, Raittiusveljestö I. O. G. T., Suomen opettajain raittiusliitto, Suomen sosialidemokraattinen raittiusliitto, Suomen ruotsalainen I. O. G. T. ja

Suomen ruotsalainen raittiusliitto. 1931. "Tämän sukupolven suurtyö kutsuu teitä. Ei laillista eikä laitonta väkijuomaa! - Ei viini- eikä pirturahoja ulkomaille, eikä viljaa viinaan! - Kukistakaa kieltolain vastustus! Hävittäkää trokaus! Kieltolaki todella voimaan!" *Suomen sosialidemokraatti* 13.12.1931, 4.

Kirjoitus. 1931. "Käyttäköön jokainen työläinen äänensä kansanäänestyksessä joulukuun 29–30 päivänä!" *Suomen Sosialidemokraatti* 24.12.1931, 8.

Kirjoitus. 1931. "Vain kaksi päivää." *Suomen Sosialidemokraatti* 29.12.1931, 1.

Pääkirjoitus. 1931. "Kansanäänestys hyväksytty." *Helsingin Sanomat* 13.12.1931, 4.

Pääkirjoitus. 1931. "Talous ja kieltolaki." *Helsingin Sanomat* 24.12.1931, 4.

Pääkirjoitus. 1931. "Nyt se alkoi, sanoi suutari nälkää." *Helsingin Sanomat* 28.12.1931, 3.

Pääkirjoitus. 1931. "Kansanäänestykseen tänään!" *Helsingin Sanomat* 29.12.1931, 2.

S. M-n. 1931. "Nuorisoa yritetään johtaa harhaan. Kieltolainkaatajat uskottelevat, houkuttelevat ja vääristelevät." *Suomen Sosialidemokraatti* 29.12.1931, 5.